

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českých dějin

Československý dům v Londýně - Velehrad

Czechoslovak House in London - Velehrad

Poděkování

Nejprve bych chtěla poděkovat správní radě Velehradu za umožnění studia materiálů charity a také za jejich pohostinství v Londýně. PhDr. Lence Kločkové děkuji za cenné rady a konzultace, které mi během mého studia poskytla. Dále paní Sylvě Šimsově, která vždy s trpělivostí odpovídala na mé zmatené e-maily a ve výzkumu mě dokázala navést na zajímavé otázky, stejně Mgr. Kristýně Kaucké za pravidelné čtení a opravování mých textů a PhDr. Janu Randákovi, PhD. a jeho semináři za připomínky k výzkumu. Ráda bych také poděkovala svému vedoucímu prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za rady a připomínky k textu.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za trpělivost, kterou se mnou měla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Anna Langerová

Abstrakt

Práce se věnuje československému domu v Londýně, známému jako Velehrad. Jedná se o charitu, jejíž počátky sahají do roku 1949. Organizace pracovala pro uprchlíky z Československa od počátku 50. let až do roku 1989, kdy díky událostem, které proběhly v Československu, ztratila svůj původní význam.

V první části je řešena především historie organizace, vznik Cyrilometodějské ligy a další záležitosti, jako například financování charity.

Ve druhé části jsou následně vymezeny emigrační vlny z roku 1948 a 1968. Je řešena otázka, jak se Československo snažilo po právní stránce emigraci bránit.

Poslední část je následně věnována organizaci. Zaměřila jsem se především na kontakty s domovem, jak prakticky probíhala pomoc Velehradu uprchlíkům či jak charita reflektovala některé události, které probíhaly v Československu. Mým zájmem bylo i nastínění fungování české doplňovací školy.

Klíčová slova: Velehrad, St. Wenceslaus House – Velehrad, otec Jan Lang, otec Josef Pazderka, emigrace

Abstrakt

This Master's thesis deals with Czechoslovak house in London, which is known as Velehrad. It is a charity, which was founded in 1949. The organization has worked with Czechoslovak refugees since the beginning of 50's until the year 1989 when it lost its original importance.

In the first part I deal with the charity history, formation of Cyrilometodějské ligy and other things such as funding of the charity.

In the second part I compare refugees from two different periods, 1948 and 1968. I also deal with the relationship of Czechoslovakia and refugees.

The last part is about charity work. I paid attention especially to contacts with homeland, what kind of help charity provided to refugees and how the organization reflected some events which happened in Czechoslovakia. I also mentioned history of Czech school which was created by the organization.

Key words: Velehrad, St. Wenceslaus House – Velehrad, Father Jan Lang, Father Josef Pazderka, emigration

Obsah

1. Úvod	7
2. Vývoj charity.....	11
2.1 Cyrilometodějská liga	11
2.2 Padesátá léta ve farnosti i charitě	18
2.3 Šedesátá léta ve farnosti.....	21
2.4 Sedmdesátá léta ve farnosti.....	23
2.5 Osmdesátá léta ve farnosti	27
2.6 Financování	31
3. Emigrační vlny 1948, 1968 a jejich působení na Velehradě	35
3.1 Emigrace po únorovém puči a po srpnu 1968.....	35
3.2 Emigrace po právní stránce	41
3.3 Velehrad a jeho působení.....	50
4. Závěr	72
Seznam zkratek	77
Seznam použitých archivních pramenů.....	78
Seznam použité literatury	78

1. Úvod

Ve své práci se zabývám londýnským Velehradem, což byl československý dům v Londýně. Budova byla zakoupena pro účely charity, jež vznikla v roce 1949. Hlavní osobou jak v charitě, tak i ve farnosti a v neposlední řadě i při koupi Velehradu byl Otec Lang. Jezuitský kněz, který po druhé světové válce dokončoval studia v Anglii a po roce 1948 se již nevrátil zpět do vlasti.¹ Charita se především starala o potřebné emigranty z Československa. Kromě toho fungoval později Velehrad i jako sídlo značného množství emigrantských organizací.

Práce si klade dva hlavní cíle. První je zhodnotit organizaci takzvaně po vnitřní stránce. Nejprve tedy popsat vůbec samotnou existenci londýnského Velehradu, nastínit okolnosti vzniku a historii organizace až do roku 1989. Velehrad byl unikátním místem, kde se po roce 1968 střetávaly dvě emigrační vlny. Dalším úkolem práce je zhodnotit stýkání a potýkání obou vln na Velehradě. Důležitou otázkou je také to, jakou roli hrála v charitě osobnost Otce Langa, o kterém se do dnešních dnů hovoří jako o spojenci mezi oběma emigracemi.

Druhým cílem je vztah organizace k domovu - nejprve jak se vůči němu profilovala, jak reflektovala vývoj v Československu a jak o domácích událostech informovala. V této části se soustředím především na události roku 1968, které charitu asi nejvíce zasáhly. V neposlední řadě bych chtěla zhodnotit kontakty, které charita navazovala s domovem, a zároveň jestli lidé v Československu navazovali kontakty s organizací. Zajímavé jsou otázky, jak se emigranti o existenci Velehradu dozvěděli, jak navázali kontakt, ale především za jakým účelem tak činili.

První část práce je věnována historickému vývoji charity od jejího založení v roce 1949 až po rok 1989. Tento rok jsem vybrala zcela záměrně. Díky událostem, které v tomto roce v Československu proběhly, ztratila organizace svůj původní účel. Velehrad, jak je znám dnes, je sice nositelem odkazu Otce Langa, plní však již zcela jiné úkoly než v době svého založení. Z toho důvodu ponechávám období po roce 1989 příštímu výzkumu.

První kapitolu jsem rozdělila podle jednotlivých dekad 20. století. Vyčlenila jsem pouze vznik Cyrilometodějské ligy, která je samotným prvopočátkem jak charity, tak později vznikuvší farnosti v Londýně. Dále jsem samostatně zpracovala i financování charity.

---

¹ Ve Velké Británii zůstal s vědomím svého českého provinciála na žádost některých československých uprchlíků.

První kapitola má především za úkol uvést čtenáře do problematiky a zároveň nastínit témata, která se budou probírat v pozdějších částech práce. Ať se již jedná o setkávání emigrací z roku 1948 a 1968 na Velehradě, popřípadě českou doplňovací školu, dětské letní tábory, atd.

Ve druhé kapitole se budu nejprve věnovat obecnému vymezení emigračních vln z let 1948 a 1968. Dále zhodnotím poměr československého státu vůči emigraci po právní stránce. Hlavní část práce se ovšem již bude věnovat samotnému Velehradu.

Budu se zabývat především otázkou, jak probíhala praktická pomoc Velehradu uprchlíkům, především těm z roku 1968.

Dále mě bude zajímat, jaký vztah mezi sebou obě emigrační vlny měly, jak k sobě přistupovaly, jak se navzájem vnímaly a jestli mezi nimi vznikalo nějaké výrazné pnutí.

V práci zpracuji i menší životopis Otce Langa. Číním tak proto, že Otec Lang nebyl pouze zakladatelem Velehradu, ale v podstatě duší celé komunity. Mojí teorií je, že nebyť Otce Langa, emigrantská komunita by se nikdy nesjednotila tak, jako se sjednotila v Londýně.

V práci budu věnovat pozornost i fenoménu české doplňovací školy, která byla založena již v roce 1951. Podle mého názoru se nejednalo o obyčejnou českou školu. Již její založení mělo silný nacionální podtext, který se v podstatě při škole udržel až do jejího zániku na počátku devadesátých let.

Téma londýnského Velehradu je v české historiografii poměrně nové. Jediná publikace, která se tímto problémem zabývá, je brožura Milana Kocourka,² jež vznikla v Londýně v roce 1994. Milan Kocourek je novinář, který v roce 1968 emigroval do Velké Británie. Pracoval například pro BBC a stal se členem anglické pobočky SVU (Společnost pro vědu a umění) a byl blízkým přítelem Otce Langa. Jeho publikace je založena především na osobních rozhovorech s Otcem Langem a dalšími, kteří se pohybovali v okolí jak charity, tak farnosti. Podává poměrně ucelený pohled na historii daného tématu. Zajímavější jsou ovšem právě rozhovory s Otcem Langem, které nás nechávají trochu nahlédnout do osobnosti tohoto jezuita. Více není téma zpracováno.

Dějiny emigrace jsou v české historiografii ne příliš zpracovávaným tématem. V roce 1993 vzniklo Centrum pro československá exilová studia při Palackého univerzitě v Olomouci. Centrum za dobu svého působení vydalo značné množství publikací, které přispěly k rozšíření povědomí široké veřejnosti o problematice emigrace z českých zemí.

---

² KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost v Londýně. Pamětník: Otec Jan Lang S.J.*, Londýn 1994.

Je zajímavé, že je stále více pozornosti věnováno emigraci z roku 1948, než té z roku 1968. Jednou z klasických prací je určitě *Exilová politika v letech 1948-1956* od dvojice autorů Zdeňka Jirásky a Miloše Trapla.³

Tématu se částečně věnoval i Karel Kaplan, který se také zabýval poúnorovým exilem.⁴ Podobného druhu je i práce Jaroslava Vaculíka,⁵ ve které stručně zpracoval historii emigrace z českých zemí do jednotlivých koutů světa.

V poslední době se prohlubuje zájem jak o krajanské komunity v zahraničí, tak i o osobní příběhy jednotlivých emigrantů. V prvním případě se jedná především o zájem Ministerstva zahraničních věcí o tuto tematiku, především pak zmocněnce pro krajanské záležitosti. Druhou záležitostí jsou pak osudy jednotlivých emigrantů - na tomto základě vznikla například publikace *Vzkazy domů*.⁶

Při zpracování práce vycházím především z pozůstalosti Otce Langa, která se dochovala na Velehradě, a dnes je z větší části uložena v Národním archívu v Praze.⁷ Fond je rozdělen do dvou hlavních částí podle doby, kdy byl do Prahy převezen. Je zde první část, která je částečně (ale velmi málo) zpracována. Jedná se přibližně o 25 kartonů. Kartony jsou většinou srovnány tematicky, i když témata nejsou vždy přísně dodržována. Druhá část byla do archívu převezena později, je mnohonásobně větší než část první a zcela nezpracována. V archívu je uloženo přibližně 30 krabic tohoto materiálu. V současné době nejsou ještě ani utříděny do archivářských krabic.

Vzhledem k tomu, že se v podstatě jedná o dva celky, cituji je v textu trochu odlišně. Pokud je v citaci uveden kartón a jeho číslo, jedná se o první část pozůstalosti. V druhém případě uvádím místo kartónu krabice.

Dále jsem v práci využila dokumenty z Archivu české provincie Tovaryšstva Ježíšova v Praze,⁸ kde se uchovala menší část jak pozůstalosti Otce Langa, tak i Otce Pazderky. Fond se opět nachází ve zcela nezpracované formě a v tomto případě se jedná o přibližně dvě krabice dokumentů. Archiválie se týkají především pozdějšího působení obou Otců v Londýně. Jedná se tak nejvíce o léta 70., 80. a 90. Ve fondu se zachovaly především dopisy mezi zmíněnými Otci a jejich řadovými představenými v Římě a v pozdější době v Praze. Dále se zde nachází nekrology a další dokumenty podobného typu.

---

³ JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika v letech 1948-1956. Počátek politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa.*, Olomouc 1996.

⁴ KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil 1948-1949*, Liberec 2007.

⁵ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha 2009.

⁶ WITTLICHOVÁ, Lucie, *Vzkazy domů: příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848-1989)*, Praha 2012.

⁷ Národní archiv, Fond: Jan Lang (fond nezpr.).

⁸ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost Otce Langa a Otce Pazderky (fond nezpr.).

Jako poslední jsem použila soukromý archiv londýnského Velehradu,⁹ který se dodnes nachází v držení charity St. Wenceslaus House – Velehrad v Londýně. Archiv je opět zcela nezpracován. Dokumenty pochází v podstatě z celého období historie Velehradu. Většinou se jedná o archiválie tohoto typu: Cyrilometodějské věstníky a jiná periodika, hospodaření s domem ve Folkestonu, menší pozůstalost Roxany MacKay, atd.

Dobové texty, které v práci cituji, nechávám v původní podobě se všemi chybami. Vše, co je v textu podtrženo, nebo jinak graficky značeno, bylo takto označeno již v původním textu.

---

⁹ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

2. Vývoj charity

Dům, který byl zakoupen v roce 1964 Otcem Langem a jeho spolupracovníky, nebyl úplným počátkem charity. Historie námi sledované organizace se datuje přibližně do roku 1949. V tomto roce se začala v Londýně organizovat skupina lidí, kteří si uvědomovali důležitost nejen duchovní útěchy, ale především hmotné pomoci a dobré rady, kterou nově příchozí emigranti nutně potřebovali. V neposlední řadě zde byla otázka integrace do anglické společnosti, popřípadě pomoc s hledáním nového domova mimo hranice Velké Británie.

Účelem první kapitoly je shrnout vývoj sledované charity od doby jejího vzniku, tedy od roku 1949 až do roku 1989. Jako konečný jsem zvolila rok 1989, jelikož se jedná o rok přelomový a díky událostem, které v tomto roce proběhly, ztratil Velehrad svou původní funkci. Charita, která funguje na Velehradě dnes, je sice hrdou nositelkou odkazu Otce Langa a jeho spolupracovníků, ovšem již neslouží stejnému účelu, pro který byla původně založena. I období po roce 1989 je velmi zajímavé a určitě stojí za pozornost, ale v této práci pro něj bohužel není prostor.

V kapitole bych se tedy chtěla nejvíce věnovat založení a fungování Cyrilometodějské ligy, která je úplným prvopočátkem pomoci československým emigrantům v Londýně, dále bych se pokusila alespoň rámcově nastínit financování charity. Z jakých zdrojů brala peníze? Na co je využívala? S otázkou financování úzce souvisí i majetek, který měla organizace v držení. Velehrad totiž nebyl ani prvním, ani posledním domem, který měla charita ve vlastnictví.

2.1 Cyrilometodějská liga

Po komunistickém puči v roce 1948 přišlo do Velké Británie značné množství československých občanů. Jedním z nově příchozích byl i kapitán František Rochla. Budoucí Otec Rochla, který dříve pracoval pro katolickou akci v České lize akademické v Praze,¹⁰ začal po příchodu organizovat katolickou činnost mezi československými emigranty.¹¹

Jeho myšlenkou bylo rozvinout duchovní činnost mezi uprchlíky, k čemuž ovšem potřeboval kněze. Z toho důvodu zažádal provinciála jezuitů o uvolnění dvou jezuitských

---

¹⁰ Viz.: KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost v Londýně. Pamětník: Otec Jan Lang S.J.*, Londýn 1994., str. 11.

¹¹ V podstatě začal kapitán Rochla pracovat již v utečeneckém táboře v Německu, kde založil Svaz Studentů a pořádal pravidelné přednášky.

duchovních, kteří právě v této době dokončovali svá studia ve Velké Británii.¹² Kněží měli duchovně sloužit nově příchozím československým utečencům. Z toho důvodu přišli do Londýna Otec Lang a Otec Popelka spolu s Otcem Kovandou.¹³

Duchovní práce mezi československou emigrací byla zastřešena organizací, která získala název Cyrilometodějská liga (CML).¹⁴ Podle zprávy z prvního výročí byla činnost Cyrilometodějské ligy zahájena přesně 24. dubna 1949, kdy Dr. František Uhlíř a kapitán Rochla zaslali dopis mezinárodnímu kongresu Pax Romana v Mexico City. V dopise oznamovali, že výše zmíněná organizace se ujímá katolické činnosti mezi emigrací z Československa a bude tak činit v linii apoštolské činnosti Pax Romana.¹⁵ Jako důvod založení Ligy autoři uvádí: „*Ovšem předcházela mu důležitá přípravná jednání, jichž se kromě obou zmíněných bratří zúčastnilo několik dalších, naplněných upřímnou touhou pomáhat k duchovní posile a k záchraně našich lidí rozptýlených po všech končinách svobodného světa a namnoze těžce duševně strádajících po všem utrpením, jež prožili a prožívají.*“¹⁶

Další dopis podobného ražení putoval již 26. dubna generálnímu sekretariátu Pax Romana do Fribourgu ve Švýcarsku. Text opět oznamuje zahájení činnosti CML a měl také vyjádřit stanovisko Ligy vůči Slovenské akci katolické.¹⁷ Jaké stanovisko zaujal není bohužel z dokumentu jasné.

Kapitán Rochla spolu s Dr. Uhlířem nezůstali dlouho v organizaci sami. Již počátkem května se k nim přidává Dr. B. Bunža spolu s dalšími, převážně mladými lidmi. K první schůzce dochází 22. května. Je zde ustanoven desetičlenný výbor, jehož předsedou se stal Dr. Bunža, roli místopředsedy převzal Dr. František Uhlíř, tajemníkem byl zvolen kapitán František Rochla. Jako duchovní rádce byl následně ustanoven Jan Lang, S.J.¹⁸ Zajímavé je,

---

¹² Po válce přišlo do Velké Británie několik budoucích kněží, aby zde dokončili svá studia, která byla přerušena druhou světovou válkou. Většinou se tak dělo z toho důvodu, že české semináře nebyly ještě zcela obnoveny. Otec Lang s Otcem Popelkou byli jedněmi z posledních jezuitských posluchačů. Otec Popelka zrovna dokončoval svá studia v Heythrop College, zatímco Otec Lang se nacházel v koleji sv. Beuna ve Walesu. viz.: KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 12.

¹³ Národní archiv (dále NA), Fond: Jan Lang, kartón č. 11 (fond nezpracován).

¹⁴ Jedna z částí Cyrilometodějské ligy byla i Cyrilometodějská liga akademická. Jednalo se o studentskou část hnutí, která měla nahradit zrušené katolické spolky (Česká liga akademická a Moravan). viz.: KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 13. Dalším úkolem CMLA bylo reprezentovat CML u různých mezinárodních organizací. Jako byla například Pax Romana. Do Pax Romana byla Cyrilometodějská liga akademická přijata na světovém kongresu Pax Romana v Amsterdamu. Stalo se tak v roce 1950. Spolu s Cyrilometodějskou ligou akademickou náležel pod CML i Spolupráce katolické mládeže (SKM). viz.: NA, Fond: Jan Lang, krabice č. 2 (fond nezpr.).

¹⁵ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.)

¹⁶ Citováno dle: tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.). Zkratka SJ, může být psáno i S.J. , je označení pro slova Societas Jesu. Odkazuje tak na členy Jezuitského řádu.

že v této době vystupuje Liga ještě pod jménem Československá Pax Romana. Název Cyrilometodějská liga získala až o téměř měsíc později, tedy v červenci.¹⁹

Role Otce Langa jako duchovního rádce nebyla vůbec bezvýznamnou. Jak se ukazovalo i v pozdějších letech, Otec Lang byl středobodem veškerého emigrantského života v Londýně. Například Dr. Bunža na něj v roce 1989 vzpomíná takto „*Vzpomínám na všechny ty vzácné přátele, na ty founding fathers - ... Ale v první řadě na Vás, Otče Langu, protože vy jste byl pravým otcem té naší křesťanské pospolitosti, kolem Vás a kolem oltáře jsme se shromažďovali a pod Vaším moudrým vedením jsme založili pracovní společenství, které jsme nazvali Cyrilometodějská Liga.*“²⁰

Podle první zprávy, jež se věnuje prvnímu roku působení charity, byl červen doslova „nabitý“ prací. Musely se vypracovat stanovy Ligy,²¹ bylo třeba navázat kontakty s ostatními katolickými organizacemi, a to i organizacemi jiných národů. V neposlední řadě se museli kontaktovat samotní uprchlíci, kteří se nacházeli v různých částech světa. Nejvíce se jednalo o katolíky z Německa a Francie.²²

Liga ve svém počátku úzce spolupracovala i s utečeneckými tábory. Není se ani čemu divit. Mluvíme zde o roce 1949, kdy se většina uprchlíků ještě stále nacházela v utečeneckých táborech, a to především v Německu, přičemž CML spolupracovala především s uprchlickým táborem v Murnau.²³

Bohužel se mi nepodařilo dohledat, jak organizace uprchlické tábory kontaktovala, jestli se například nejprve spojila s vedením tábora nebo oslovovala samotné emigranty.

Nejasné je i to, jestli organizace oslovovala uprchlíky politicky, nebo zda volila nějaký „neutrální“ hledisko. Vzhledem k tomu, jak se charita profilovala, však soudím, že emigranty kontaktovala především za účelem pomoci, tedy volila spíš již zmíněné „neutrální“ hledisko. Pracovníci přicházeli do táborů poskytnout radu, popřípadě útěchu v těžké situaci. Měli ovšem vykonávat i určitou pastorační činnost, což není nijak překvapivé zjištění, vzhledem k tomu, že se jednalo o katolickou charitu.

Přípravné práce byly dokončeny. Teď již bylo pouze třeba představit se veřejnosti. Pro tento akt bylo vybráno symbolické datum. Liga se rozhodla pro 4. červenec roku 1949, tedy předvečer svátku sv. Cyrila a Metoděje.²⁴ Problémem ovšem bylo, kde své první veřejné

---

¹⁹ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

²⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. č. 14 (fond nezpr.). Jedná se o dopis, který Dr. Bunža zaslal Otcovi Langovi v roce 1. července 1989, tedy k čtyřicetiletému výročí založení Cyrilometodějské ligy.

²¹ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.). Jako jedna z inspirací posloužily stanovy polské organizace Veritas. Do češtiny je přeložil Otec Popelka.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

vystoupení uskutečnit. Neměla žádnou místnost, ve které by se veřejnosti představila. I toto úskalí se poměrně rychle vyřešilo. Opět pomohl jezuitský řád. Na doporučení jezuitů byla Cyrilometodějské lize propůjčena místnost, která patřila organizaci známé pod názvem The Newman Association.²⁵ Podle dochovaných pramenů byla účast poměrně vysoká, dostavilo se kolem osmdesáti lidí.²⁶ Mezi zúčastněnými nechyběli ani zástupci organizací cizích státních příslušníků, jako byla například polská Veritas nebo ukrajinská Obnova.²⁷ Zakladatelé vystoupili se sérií přednášek, kterými vlastně ustanovili hlavní úkoly Ligy. Dr. Bunža hovořil o významu Cyrilometodějské ligy akademické, Dr. Uhlíř se věnoval duchovnímu zaměření Katolické akce a kapitán Rochla promluvil o vzniku, činnosti a významu Pax Romana.²⁸ Bohužel, záznamy přednášek jsem v pozůstalosti nenašla, neboť možná nebyly vůbec zapisovány.

Liga také musela být schválena církevní hierarchií. Delegátem pro věci uprchlíků byl v této době nottinghamský biskup Edward Ellis. Organizace měla během doby svého působení několik patronů. Prvním byl kardinál William Godfrey, následovali kardinál John Carmel Heenan či kardinál George Basil Hume, arcibiskup westminsterský.²⁹

Celý večer probíhal podle autorů dobře. Jediný zádrhel nastal s vystoupením řečníků z řad slovenské separatistické emigrace. *„Vysoká úroveň večera byla částečně zkalena vystoupením některých nacionálně extrémních slovenských živlů, ale přes to úspěch tohoto prvního podniku Ligy byl úměrný velikému duchovnímu cíli, jež si její představitelé vzali za svůj.“*³⁰

Jak je vidět na tomto úryvku, Liga se již od samého počátku jasně profilovala jako jednoznačně nepolitická organizace. Neměla nejmenší zájem zaplést se do jakýchkoliv politických bojů, které v československé emigraci probíhaly a výrazně ji štěpily. Nepolitická v tomto případě znamená, že organizace se snažila vystupovat neutrálně vůči všem složkám emigrace. Jedním z největších problémů emigrace po roce 1948 byla její politická různorodost, která byla jedním z hlavních důvodů, proč se nikdy nesjednotila. V tomto smyslu bych také chápala prohlášení Cyrilometodějské ligy o apolitičnosti. Vůči emigraci byla nepolitická. Snažila se sdružit její různé složky s nadějí, že tak sjednotí i celou emigraci.

---

²⁵ Podle dostupných informací místo, kde měla Cyrilometodějská Liga Akademická své první veřejné vystoupení, dnes již neexistuje. Jednalo se o budovu na Portman Square č. 32, kde dnes stojí hotel Churchill. viz.: KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 13.

²⁶ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

²⁷ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 8 (fond nezpr.).

²⁸ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

²⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. č. 10 (fond nezpr.).

³⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

Organizace se vůči Československu samozřejmě profilovala politicky. Nesouhlasila s režimem a brojila proti němu.

Nechme ale promluvit samotné zakladatele. *„Je třeba zvlášť důrazně podtrhnout, že od samého počátku bylo naprosto jednomyslně, spontánně a rozhodně usneseno, že Cyrilometodějská Liga Akademická má a bude vždy míti naprosto nepolitický charakter, neboť vidí své poslání v něčem mnohem vyšším než je stranicko-politické vrstvení a dělení lidí nebo nacionálně nevraživé vášně. Liga si vzala za úkol apoštolovat duchovní odkaz našich věrozvěstů Sv. Cyrila a Metoděje v oně hluboké, neměnné a věčné duchovní náplni, jak tryská z katolické víry Ježíše Krista, neboť správně chápe, že člověk dnes se hroutí proto, že jeho nitro je prázdné, jeho srdce studené a jeho víra mrtvá. Právě proto se Cyrilometodějská Liga závažně rozhodla, že bude sloužiti plně jen těmto nejvyšším duchovním statkům člověka a nebude přisluhovati žádnému politickému směru, bude však varovně poukazovat na nebezpečí ateismu a lhostejnosti k Bohu všude a vždy, ať se s tím setká kdekoliv, kdykoliv a u kohokoliv.“³¹*

Z textu vyplývá, že vrcholní představitelé Ligy se snažili odpoutat od věčných stranických bojů, které dějiny naší emigrace provázely. V podstatě usilovali o to, aby CMLA a později CML byla otevřena všem emigrantům, potažmo katolickým emigrantům, i když ani toto nebyla závazná podmínka. Věčné třenice, které exil provázely již z domova, tak měly být v Lize zcela potlačeny. Členové se jednoduše snažili o to, aby emigranti neměli pocit, že nejsou v Lize vítáni pouze z toho důvodu, že patří k jiné politické straně. Správně pochopili, že největší slabinou československé emigrace je její nejednotnost. *„Je to snad tragika naší politické emigrace, že se lidé nedovedou na sebe dívat jinak než podle stranicko-politického zabarvení. Všechno ostatní jim je vedlejší, hlavní jim je, kdo je jejich politický straník a kdo ne.“³²*

Tento postoj vyvolal mezi československými emigranty, hlavně těmi politicky činnými, značné rozpaky. Vyrojilo se velké množství jedinců, kteří zcela nepochopili nepolitičnost organizace a přicházeli s různými pomluvami. Jednou z nich byla i ta, že Liga v podstatě náleží k „prchalovcům.“³³

---

³¹ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž. Prchalovci byla skupiny takzvané „staré emigrace“. Takto se označovala emigrace, která působila v zahraničí již od konce druhé světové války. V případě generála Lva Prchaly se jedná o skupinu, která se profilovala již během druhé světové války. Generál Prchala byl velkým odpůrcem prezidenta Beneše a po válce se již do obnoveného Československa nevrátil. Pracoval v exilu a požadoval například vytvoření českého státu podle švýcarského kantonálního systému. Význam skupiny stoupl po roce 1948. Více viz.: JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika v letech 1948-1956. Počátek politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa.*, Olomouc 1996, str. 11.

I přes značné antipatie, které vznik Cyrilometodějské ligy vyvolaly, zahájila v srpnu roku 1949 svou činnost. Nejprve byla spuštěna univerzitní série seminářů. Prvním tématem bylo *Lux in tenebris*.³⁴ Přednášková činnost vycházela přímo ze stanov Cyrilometodějské ligy: „Čl. 4.: CML uskutečňuje svůj program především těmito prostředky: d) vhodnými prostředky pečuje o kulturní povznesení svých členů a krajanů (osvětové přednášky, knihovny, divadlo, zpěv, hudba, tělovýchova a pod.) a seznamuje cizí národy s kulturně náboženským životem rodné země.“³⁵ Semináře se většinou konaly v hale jezuitského domu na Mount Street každé pondělí od 19.30 do 21.30. Podle zpráv se zpočátku seminářů účastnilo v průměru osmnáct lidí.³⁶ Tématem druhého semestru byla křesťanská sociologie a s přednáškami se začalo 6. února 1950.³⁷

Velkou část své energie Liga také vkládala do zajištění pravidelných bohoslužeb v Londýně. Hlavním úkolem Ligy byla především duchovní správa. Měla emigrantům poskytovat hlavně duchovní útěchu v těžkých životních situacích, z toho důvodu bylo jedním z hlavních úkolů zajištění bohoslužeb v českém jazyce v Londýně. Organizace se snažila „o církevně-náboženské vedení našich lidí po celé zemi.“³⁸

První bohoslužba se konala 20. března 1949 v polské kapli.³⁹ Otec Lang později na tuto bohoslužbu vzpomínal takto: „Šest týdnů jsme zůstali v Londýně a měli pro krajanů mši v mateřštině. Mnozí slzeli radostí u vědomí, že neztratili přece jen celý domov.“⁴⁰ Bohoslužby byly ale po několika setkáních přerušeny. Podle Otce Langa kaple příliš nevyhovovala potřebám emigrantů, „... byla malá a trochu „z ruky“.“⁴¹ Delší dobu se nekonaly žádné bohoslužby a k znovuoobnovení došlo až 17. července v konventním kostele řádových sester na Cavendish Square. Kaple se nacházela takzvaně „ve středu“ Londýna, v blízkosti Oxford Circus.⁴² Místo bylo poměrně oblíbené a například ve hře na varhany se zde vystřídal řada známých osobností. Jedním z nich byl i Rafael Kubelík.⁴³ Ani tam ale Liga nepobyla příliš dlouho. Hlavním důvodem odchodu bylo především to, že prostor nebyl vždy k dispozici. Z toho důvodu, opět díky pomoci jezuitů, se 2. října jak bohoslužby, tak semináře přesunuly

---

³⁴ Překlad: Světlo v temnotách.

³⁵ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 8 (fond nezpr.).

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Umístění kaple a později Velehradu je zásadní problém, který charita vlastně řeší do dnešních dní. Londýn je opravdu veliké město a českoslovenští emigranti samozřejmě nežili a nežijí všichni na jednom místě. Z toho důvodu se vždy hledaly prostory v centru města, aby všichni měli přibližně stejně dlouhou cestu jak na bohoslužby, tak i později na Velehrad. Jedná se o problém, který řeší i dnešní představení charity po prodeji původního Velehradu.

⁴³ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 8 (fond nezpr.).

do sídla jezuitského řádu na Mount Street.⁴⁴ Při kázáních se střídali Otec Lang s Otcem Popelkou a podle zprávy se po prvním roce začala zvyšovat účast na bohoslužbách.⁴⁵ Kromě bohoslužeb se na stejném místě slavily i různé svátky. Ať již se jednalo o svátek obou patronů Ligy, popřípadě sv. Václava.⁴⁶

Oba jezuité nepůsobili v Londýně společně. Bylo by zbytečné, aby se oba soustředili pouze na jediné město. Práci měli rozdělenou tak, že Otec Lang se staral o emigranty v Londýně a Otec Popelka byl následně vysílán mimo hranice města.⁴⁷ Staral se převážně o emigranty v táborech. Do Velké Británie v té době přišla značná část lidí jako takzvaní European Volunteer Workers. Nejčastěji byli usazováni v těchto táborech: Bicester-Oxon, Morrision-Swansea, Heywood či Lancashire. Otec Popelka tyto tábory objížděl a staral se o tamní československé uprchlíky. Byl kaplanem, ovšem mimo své obvyklé duchovní povinnosti, jako bylo zpovídání, křty či sloužení mší, přivážel do táborů i knihy a další drobnosti.⁴⁸

Důležité byly i duchovní promluvy v BBC. První vysílání se uskutečnilo o Velikonocích roku 1949. Jeho účelem bylo informovat lidi doma o jednání a činnosti emigrace a především katolických kněží v exilu, dále hlásat to, co z kazatelen v Československu nemohlo zaznít. Pravidelné vysílání fungovalo až do roku 1994.⁴⁹

Liga se snažila oslovit i Čechy a Slováky žijící mimo území Velké Británie. Z toho důvodu byl od července 1949 pravidelně vydáván měsíčník Cyrilometodějské ligy, který dostal název Věstník Cyrilometodějské ligy. Již v roce 1950 byl přejmenován na Nový Život a po dalších pěti letech bylo jeho vydávání přesunuto do Říma, kde vycházel velmi dlouhou dobu.⁵⁰ Poslední číslo vyšlo v roce 2001.⁵¹ Liga se snažila, aby měsíčník především hlásal vysoké mravní a duchovní hodnoty.⁵²

Cyrlometodějská liga položila základy většině činností, které se následně v Londýně provozovaly. Byla zároveň i důležitým impulsem pro československou farnost, která v Londýně vznikla.

---

⁴⁴ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.). Jednalo se opět o pomoc Otce Martindale, S.J. Byl to právě on, kdo například zařídil místnost v prostorách The Newman Association pro první schůzi CMLA.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 8. (fond nezpr.).

⁴⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. č. 11. (fond nezpr.).

⁵⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 8. (fond nezpr.).

⁵¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. č. 22. (fond nezpr.).

⁵² NA, Fond: Jan Lang, krab. č. 2 (fond nezpr.).

2.2 Padesátá léta ve farnosti i charitě

Významným se pro farnost stal rok 1951, kdy byla založena česká doplňovací škola svatého Cyrila a Metoděje, která si vzala za úkol udržet v českých dětech znalost jak českého jazyka, tak i určitého povědomí o jejich zemi původu.⁵³ Jako další aktivita pro děti byly pořádány letní tábory. O těchto dvou počinech bude pojednáno v poslední kapitole.

V roce 1954 začaly být pořádány akce na podporu propuštění Josefa Berana, arcibiskupa pražského.⁵⁴ Akce měly připomenout Beranův osud. Hlavním účelem bylo, aby se na významného vězně „nezapomnělo.“⁵⁵ V činnosti se pokračovalo až do arcibiskupova propuštění a od roku 1956 byly akce spojeny s Amnesty International.⁵⁶

Dovolím si říci, že nejvýznamnějším rokem charity byl rok 1957⁵⁷, kdy byl zakoupen dům ve Folkestonu⁵⁸. Jedná se o první dům, který si charita zakoupila, a sloužil jí více jak patnáct let.⁵⁹ Stal se vlastně předchůdcem Velehradu. Dům byl pojmenován Svatováclavský a sloužil převážně nemocným lidem a zároveň jako možnost laciné dovolené.⁶⁰

Bohužel jsem nikde v pramenech nedohledala, proč se charita rozhodla pro jméno Svatováclavský. Domnívám se, že důvodů bude asi vícero. Za prvé se samozřejmě jednalo o katolickou charitu, která zvolila jméno hlavního českého patrona, čímž se jasně spojila

---

⁵³ NA, Fond: Jan Lang, kart. č. 11. (fond nezpr.).

⁵⁴ Josef Beran se narodil roku 1888 v Plzni. Studoval v Římě, kde byl také roku 1911 vysvěcen na kněze. V Římě získal i doktorát z teologie v roce 1912 a navrátil se zpět do vlasti. Po příjezdu působil nejdříve v duchovní správě v Chýši na Žluticku, na Proseku a v Michli. Dobře se také zapsal jako profesor náboženství a pedagogiky na katolickém ženském učitelském ústavu u sv. Anny v Praze na Novém Městě, kde působil v letech 1917-1928. Od roku 1929 byl profesorem na Teologické fakultě v Praze. Věnoval se zde především pastorační teologii. Roku 1932 se stal rektorem bohosloveckého semináře. Během Druhé světové války neunikl pozornosti gestapa. Zatčen byl roku 1942 po atentátu na R. Heydricha. Nejprve byl vězněn v Terezíně a následně v Dachau. Nejvíce času strávil v Dachau. Po osvobození se vrátil zpět do bohosloveckého semináře. V roce 1946 byl zvolen za arcibiskupa pražského a primase českého. Po komunistickém puči v roce 1948 se stal pro vládnoucí stranu nepohodlným. V únorových dnech například vydal pastýřský list, který je známý především slovy *Nemlč arcibiskupe! Nesmíš mlčet!* Byl nucen strávit léta 1949-1963 v internaci. Roku 1963 byl sice propuštěn, ale zároveň mu bylo vykázáno místo mimo Prahu, kde mohl pobývat. V roce 1965 byl jmenován kardinálem a musel definitivně opustit republiku. Jeho odchod byl kompromis mezi Svatým stolcem a komunistickou vládou Československa. Posledním tajemníkem kardinála Berana byl P. Jaroslav Škarvada, který také vedl bohatou korespondenci s londýnským Velehradem. Kardinál Beran založil v Římě České náboženské středisko Velehrad. Ve Věčném městě nakonec i v roce 1969 zemřel. Do dnešních dnů odpočívá v bazilice sv. Petra. Stal se tak jediným Čechem, který je uložen v kryptě pod bazilikou. Více viz.: HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století a antologií textů.*, Brno 2005., CHURAN, Milan a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století I.*, Praha 1998.

⁵⁵ Jako první byla uspořádána slavná mše ve westminsterské katedrále, kterou celebroidl kardinál Griffin. viz.: NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Ve stejném roce byl založen i Apoštolát Svatého Cyrila a Metoděje. Ve spolupráci s Čechy se tak spojili ještě Poláci, Slovinci, Bělorusové a Ukrajinci. Prvním předsedou se stal Polák Mgr. L. Staniszewski, místo místopředsedy získal Rev. I. Kustelj a generálním sekretářem byl ustanoven Rev. J. Lang S.J. Apoštolát disponoval i vlastním sborem. viz.: NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁵⁸ Folkestone je městečko na jihovýchodním pobřeží Anglie.

⁵⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁶⁰ Tamtéž.

s českou tradicí a historií. Charita se ovšem vždy prezentovala jako československá. Oba domy, jak ve Folkestonu, tak později Velehrad, jsou vedené jako československé - nikdy se nehovoří pouze o českém nebo pouze slovenském domě. Zajímavé je, že stejné jméno později dostal i Velehrad. Může se tak jednat o pokračování české teorie čechoslovakismu z první republiky, kdy „český“ a „československý“ byly v českém prostředí chápány jako dva totožné pojmy. Z toho důvodu byl i sv. Václav považován za „československého“ světce.

Jednu z prvních zmínek o domu ve Folkestonu jsem našla v Londýnských listech⁶¹ z dubna roku 1957. O domě se hovoří v rubrice *Z londýnské farní kroniky* a řeší se zde především finanční stránka domu - přesněji kde charita získala prostředky na jeho koupi. Charita na ni ovšem nepotřebovala žádnou převratnou částku. Dohodla se s rodinou, která dům obývala, že ho pouze převezme a formou pravidelných týdenních nájmu ho bude postupně splácet.⁶²

Hlavní důvody, proč byl dům ve Folkestonu zakoupen, byly sociální a charitativní. Dům měl vlastně „*přinést kus domova a nahradit trošičku domácí prostředí.*“⁶³ Byl určen především lidem, kteří byli oslabeni nemocí nebo vyčerpáním. Měli zde, v československém prostředí, nalézt klid a brzké uzdravení.⁶⁴ Je vidět, že si emigranti citelně uvědomovali odloučení od domova. V dokumentu se výslovně praví, že: „*Nejednou, mnohý z uprchlíků v důsledku těžké práce stejně jako osamocení ocitl se na pokraji zhroucení. Nikdo se jim nevěnoval a v anglickém prostředí, stejně nenašli mnoho porozumění,...*“⁶⁵ Z těchto několika slov jsou zřejmé hned dva problémy emigrace z padesátých let. Emigranti museli většinou tvrdě pracovat, aby uživilí sebe a své rodiny. Ve velké většině případů také získávali podřadné práce, i když se často jednalo o osoby s vysokoškolským titulem. K tomuto se přidávalo i samota, kterou téměř každý emigrant trpěl. Záleželo samozřejmě případ od případu. Někdo přišel do emigrace zcela sám, někteří si s sebou přivedli alespoň nejbližší rodinu. Ovšem i přesto se určitý druh samoty mohl projevat. Většina totiž nepřišla do emigrace s celou rodinou ani s přáteli a domáci, československé prostředí samozřejmě lidem chybělo.

Těžký mohl být i vztah k anglické společnosti. Většina emigrantů přicházela do zcela neznámého prostředí.⁶⁶ Mnozí také nepřijeli do Anglie dostatečně jazykově vybaveni.

---

⁶¹ Londýnské listy byl měsíčník, který vydávala Cyrilometodějská liga. Postupem času byly Listy nahrazeny Cyrilometodějským věstníkem.

⁶² Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, č. 2, Londýn 1957.

⁶³ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, č. 2, Londýn 1957.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, č. 3., Londýn 1957.

⁶⁶ Nemuselo tak být ve všech případech. Výjimkou byli například českoslovenští piloti, kteří bojovali v bitvě o Británii. Ti se často vraceli do míst, které před několika roky opustili.

Komunikace s okolím tak mohla být velice komplikovaná. I to mohl být jeden z důvodů, proč měli emigranti tendenci sdružovat se do různých československých uskupení, kde se setkávali s lidmi ve stejné, nebo alespoň velice podobné situaci.

Oficiálně byl Folkestone otevřen 10. března 1957.⁶⁷ Dům samozřejmě musel být z něčeho splácen. Myšlenka byla taková, že bude sloužit jako místo pro dovolenou pro rodiny s dětmi a z peněz, které rodiny za ubytování utratí, bude postupně splácen dluh. Přednostně bylo místo určeno pro emigranty z Československa. V případě, že by z jejich strany nebyl dostatečný zájem, byla organizace připravena pronajímat Folkestone i anglickým zájemcům.⁶⁸

Téměř v každém čísle Londýnských listů (později Cyrilometodějského věstníku) najdeme reklamy na Svatováclavský dům ve Folkestonu. Charita se snažila nalákat co nejvíce lidí, aby zde strávili svoji dovolenou. Musela splácet dluh, který na domě měla. Hlavním „tahákem“, který byl v reklamě užíván, byl fakt, že se dům nacházel na pobřeží, a především to, že zde bylo československé prostředí, které nikde jinde v Anglii nebylo k nalezení.⁶⁹

Československé prostředí mělo navozovat několik věcí. Jednak to byla československá jídla, která se v domě vařila, ale i fakt, že se zde důležité svátky, jako Vánoce a Velikonoce, slavily tradičním československým způsobem.⁷⁰

Folkestone fungoval i po zakoupení Velehradu. Stále zde byla možnost, aby v domě rodiny strávily svoji dovolenou. Inzerce se objevují v Cyrilometodějském věstníku velice dlouho, téměř až do konce 60. let.

Rozhodnutí o prodeji domu bylo učiněno někdy na přelomu 60. a 70 let. Jak píše Otec Lang v dopise z 11. ledna 1970: „*We decided to sell the House, as in London there is a greater need to help the Refugees from Czechoslovakia-after so many decided not to return – and almost all of them need a help in their re-starting to build their new lives abroad, and we took the charge to help them.*“⁷¹

O prodeji informuje Otec Lang i v časopise Vinculum⁷² z dubna 1971. Ve své zprávě reaguje na fakt, že se v této době přestavoval Velehrad v Římě. Píše, že je třeba trochu upravit i londýnský Velehrad. S přestavbami je ovšem třeba počkat až po prodeji Folkestonu.⁷³

---

⁶⁷ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, č. 2, Londýn 1957.

⁶⁸ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, roč. 11, Londýn 1958.

⁶⁹ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy, roč. 11, Londýn 1958.

⁷⁰ Londýnské listy, Měsíčník Cyrilometodějské ligy-Londýn, roč. 3, Londýn 1958.

⁷¹ Překlad: Rozhodli jsme se prodat dům, protože v Londýně je větší potřeba pomáhat utečencům z Československa – potom co se mnoho z nich rozhodlo nevrátit – a téměř všichni potřebují pomoc v budování nových životů v cizině a my jsme se jali jim pomoci. Více viz.: Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

⁷² Vinculum byl časopis, který byl vydáván českými kněžími v Římě. Měl za úkol informovat co největší množství kněží ve světě o posledních událostech v katolické církvi, což dosvědčuje i jeho podtitul Spolupráce českých kněží.

⁷³ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

Folkestone byl nejspíše prodán v roce 1972, kdy se také překročilo k důležitým úpravám Velehradu. Jeho prodejem získala charita částku sedmi tisíc liber. Ta byla celá použita právě při renovaci nového domu.⁷⁴

Farnost slavila i osobní úspěchy. V roce 1955 slavil Otec Rochla svoji primici.⁷⁵ Významnou byla také pouť do Lurd, která proběhla v roce 1958. Při této příležitosti se mohli emigranti z Velké Británie setkat s krajany jak z Evropy, tak i z Ameriky.⁷⁶

2.3 Šedesátá léta ve farnosti

Farnost vstoupila do šedesátých let dvacátého století účastí na Eucharistickém kongresu v Mnichově, který se odehrál v roce 1960.⁷⁷

Pro farnost i charitu byl více důležitý rok 1963. Jednalo se o jubilejní rok, kdy se slavilo kulaté výročí příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu, a někdy v této době se charita začala zaobírat myšlenkou na vybudování československého centra v srdci Londýna.⁷⁸ Definitivní rozhodnutí ovšem padlo až v roce 1964⁷⁹. Dům byl zakoupen následující rok a tak „*Velehrad – kulturní, náboženské a duchovní středisko krajanů vešlo v život.*“⁸⁰ Zároveň se stalo střediskem Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje.⁸¹

Důvodů pro zřízení československého centra bylo hned několik. Jedním z nich byla snaha vytvořit krajanské středisko v Londýně, jak bylo řečeno výše, protože většina emigrantů žila v Londýně a ve městě zatím nebylo žádné středisko podobného ražení. Fungoval zde sice dům Rady svobodného Československa a Benešův ústav, ale ty již téměř ukončily svou činnost. Dále zde působil Československý klub, který ale neplnil stejnou funkci, jakou si vytyčil Velehrad.

Farnost také již nadále nemohla používat prostor, které jí propůjčovali jezuité ve svém domě na Mount Street. Ti ke svému sídlu přistavovali ještě jedno křídlo a místnost používali jako jídelnu.⁸²

---

⁷⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁷⁷ KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 42.

⁷⁸ Folkestone byl vzdálen více jak 100 kilometrů od Londýna. Většina emigrantů se ale nacházela přímo v Londýně. I to byl jeden z důvodů, proč byla snaha zřídit centrum právě zde.

⁷⁹ Londýnský Velehrad nebyl jediným Velehradem ve světě. Postupem času se utvořily domy stejného názvu v Římě, Vídni, Norimberku, severní Itálii, Mnichově, Frankfurtu, Chicagu, Montrealu a Linci. více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

⁸⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁸¹ Tamtéž.

⁸² NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

Dům samozřejmě nebyl zadarmo. Částka na jeho koupi byla poměrně vysoká a byla složena z více zdrojů. Jednak na koupi přispěl Otec Lang z peněz, které dostal jako kompenzaci od německé vlády.⁸³ Část peněz darovala slečna Roxana MacKay⁸⁴, která prodala svůj vlastní dům a z peněz utržených při prodeji zafinancovala Velehrad. Poslední částku zapůjčila anglická provincie jezuitského řádu.⁸⁵ Jednalo se o přibližně 20 000 liber.⁸⁶ Jako záruka půjčky sloužil Svatováclavský dům ve Folkestonu, přičemž hlavní podíl na domě ve Folkestonu měl Otec Rochla.⁸⁷

Jako sídlo katolické charity byl dům samozřejmě posvěcen. Pro tento úkon byl vybrán den svátku Sv. Cyrila a Metoděje. Nejprve krajané svátek oslavili v konventní kapli v Chepstow Villas a poté se shromáždili na Velehradě, kde byl dům posvěcen arcibiskupem Thomasem Robertsem S.J.⁸⁸

Velehrad začal sloužit emigrantům a plynule pokračoval v programu, který si charita vytyčila již na konci 40. a na počátku 50. let. Pokračovaly pravidelné přednášky - na Velehradě se usídlila společnost SVU (Společnost pro vědu a umění)⁸⁹, která zde pořádala přednášky až do prodeje domu v roce 2013.

Velehrad se také stal sídlem mnoha spolků a organizací. Pro představu to byla například Cyrilometodějská liga, Cyrilometodějský pěvecký sbor, Spolek žen v exilu, Anglo-Czechoslovak Welfare Association, Klub mladých (neboli Juventus) a další. Slavily se zde různé svátky, pořádaly se nedělní besedy a podobně.⁹⁰

Už v této době, tedy ve druhé polovině 60. let, přicházeli na Velehrad i návštěvníci z Československa. Především od roku 1966, kdy došlo v Československu k určitému

---

⁸³ Otec Lang dostal náhradu za to, že konec války strávil v Terezíně.

⁸⁴ Roxana MacKay se nakonec na Velehrad přestěhovala a o dům a jejich obyvatele se řadu let starala. Měla dokonce potvrzeno, že může v domě dožít. Například v roce 1977 ji Otec Tomáš Špidlík tuto skutečnost znovu potvrdil ve svém dopise z 9. června 1977. Jako důvod jsou uvedeny zásluhy slečny MacKay právě při koupi Velehradu a její obětavá činnost při jeho správě. Více viz.: Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost O. Langa a O. Pazderky (fond nezpr.).

⁸⁵ KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 21.

⁸⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ NA, Fond: Jan Lang, krab. 13. (fond nezpr.), SVU (Společnost pro vědu a umění) byla organizace, která se zrodila v roce 1957 ve Spojených státech amerických. Za hlavní zakladatele jsou považováni Jaroslav Němec a Václav Mostecký. Organizace měla z počátku za úkol sdružovat pouze vědce československého původu v zahraničí. Vznik se váže k Československé národní radě v Americe (ČSNRA), pod jejímiž křídly oba vědci působili. Organizace oslovovala především československé intelektuály žijící v zahraničí. Již v roce 1958 hlásila SVU více jak dvě stě členů. Ve stejném roce byl zvolen čtrnácti členný přípravný výbor. Ten měl vypracovat organizační detaily ještě před tím, než byla svolána Valná hromada SVU. Mezi členy figurují významná jména jako je například Rafael Kubelík, dr. Otakar Machotka, dr. Eduard Tábořský, dr. František Schwarzenberg, Ivan Herben atd. SVU se postupně rozšířila do dalších zemí světa, mimo jiné i do Velké Británie, kde užívala pohostinnosti Otce Langa a Velehradu. Na Velehradě byla pravidelným hostem až do prodeje domu v roce 2013. Společnost pořádala pravidelně přednášky, které se týkaly řady oborů a témat. Více viz: RECHCÍGL, Miloslav ml., *Pro vlast. Padesát let společnosti pro vědu a umění (SVU)*, Praha 2012.

⁹⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. 13. (fond nezpr.).

uvolnění. Převážně se jednalo o mladé lidi, kteří zrovna nedisponovali velkým množstvím peněz, a Velehrad jim poskytoval levné ubytování.⁹¹ Plnil tak jednu ze svých nejdůležitějších funkcí. Představoval české a slovenské centrum v srdci Londýna. Neposkytoval ovšem pouze ubytování, ale vytvářel i místo, kde se návštěvníci mohli seznámit se světovou produkcí jak časopisů, tak knih. Hlavně literatury, která byla v té době v Československu zakázána.⁹² Byla zde knihovna, která byla tvořena hned z několika zdrojů. Získávala publikace z pozůstalostí krajanů, především však byla doplňovaná nákupem nových děl, která vycházela v Křesťanské akademii v Římě nebo jiných exilových nakladatelstvích.⁹³

Pro Velehrad i celou farnost byla vždy důležitá osoba pražského arcibiskupa Josefa Berana. Během jeho uvěznění byla pořádána řada akcí, které požadovaly jeho okamžité propuštění. Arcibiskup byl nakonec z internace propuštěn a Velehrad dokonce v roce 1966 navštívil. Jednalo se o opravdu velkou událost v životě farnosti, která tu pro něj připravila bohatý dvoutýdenní program.⁹⁴

Největší zatěžkávací zkouškou středisko prošlo v roce 1968. Po srpnových událostech v Československu „uvízlo“ značné množství převážně mladých lidí ve Velké Británii. Z Velehradu se tak stalo centrum pro tyto „ztracené duše“. Byla zde možnost několik nocí pobýt a rozhodnout se, co dále. Podle otce Langa byl Velehrad tak přetížen, že na noc ubytoval až 90 lidí najednou,⁹⁵ což je úctyhodné číslo, když si představíme, že dům, ve kterém Velehrad sídlil, byl původně koncipován pouze pro jednu rodinu.

Pracovníci domu ovšem neposkytovali pouze ubytování. Starali se i o samotné emigranty. Například pomáhali s vyřizováním emigrace do dalších zemí. Nejčastěji se jednalo o Spojené státy, Kanadu či Austrálii. Také pomáhali s překlady dokumentů do angličtiny a radili s hledáním práce, popřípadě studia na univerzitě.⁹⁶

2.4 Sedmdesátá léta ve farnosti

Počátkem 70. let se situace na Velehradě trochu uklidnila. V roce 1972 dokonce přišel do Anglie nový kněz, Otec Robert Kunert. Právě Otec Kunert se zasloužil o vybudování kaple na Velehradě. Již od počátku Velehradu byla jasná touha po zřízení vlastní kaple v domě.

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost...*, str. 22.

⁹⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

K realizaci však došlo až v roce 1972. Stalo se tak i proto, že v osobě Otce Kunerta získal Velehrad konečně residenčního kněze. Kaple byla 25. června roku 1972 vysvěcena biskupem Gerardem Mahonem.⁹⁷ Zasvěcena byla P. Marii Matce Unie.⁹⁸ Původně se počítalo s tím, že Otec Kunert setrvá v Anglii a bude pomocníkem Otce Langa. Jak moc si Otec Lang přítomnosti Otce Kunerta vážil je zřejmé ze zprávy, kterou poslal svým nadřízeným: „*I am glad to have now Fr. Robert Kunert S.J. to help, as to know I have been here for 20 years on my own.*“⁹⁹ Bohužel se ale musel podrobit vážné operaci a po rekonvalescenci se do Londýna již nevrátil. Nakonec místo něj přišel roku 1975 Otec Pazderka, který ve farnosti setrval až do Sametové revoluce.¹⁰⁰

V roce 1974 se vlastně z Velehradu stalo jediné československé sociální středisko v Londýně. Czech Refugee Trust Fund, který do té doby fungoval, ukončil svoji činnost, a tak jakoby symbolicky předával štafetu právě Velehradu.¹⁰¹

Velkou pomocí pro Otce Langa byl příchod Otce Pazderky do Londýna v roce 1975.¹⁰² Otec Pazderka se narodil 21. března 1934 ve slováckých Bořeticích. Studoval jezuitské gymnázium na Velehradě, které bohužel nemohl v roce 1950 dokončit.¹⁰³ Vybral si proto studium na gymnáziu v Břeclavi, kde v roce 1953 maturoval. Druhou maturitu získal při večerním studiu na stavební průmyslové škole.¹⁰⁴ Po odvodu na vojnu byl zařazen do pomocných technických praporů (PTP). K útvaru byl přiřazen na základě svého kádrového profilu. Po skončení základní vojenské služby pracoval jako horník v ostravských dolech a později v družstvu Dlažba v Brně.¹⁰⁵ V roce 1968 byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Do noviciátu jej přijali 13. května 1968 a absolvoval ho v St. Andrě v Rakousku. Na základě událostí, které následovaly v Československu, rozhodl jezuitský provinciál, že Josef Pazderka i po skončení noviciátu zůstane v zahraničí.¹⁰⁶ V roce 1970 složil v Innsbrucku řeholní sliby. Kněžského svěcení se mu dostalo 6. července 1974 v Innsbrucku od slovenského biskupa Mons. Dominika Kalaty S.J.¹⁰⁷ V roce 1975 promoval na teologické fakultě innsbrucké

---

⁹⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

⁹⁸ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

⁹⁹ Tamtéž. Překlad: Jsem rád, že tu mám Otce Roberta Kunerta S.J., který mi pomáhá. Jak víte, byl jsem na to 20 let sám.

¹⁰⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹⁰¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

¹⁰² NA, Fond: Jan Lang, krab. 8. (fond nezpr.).

¹⁰³ Gymnázium bylo jako církevní škola zrušeno.

¹⁰⁴ PAVLÍK, Jan, *Vzpomínky na zemřelé jezuitů, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814.*, Olomouc 2011., str. 698.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 698.

¹⁰⁶ PAVLÍK, Jan, *Vzpomínky na zemřelé jezuitů, ...,* str. 698-699.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 699.

univerzity. Do Londýna přišel na žádost Otce Langa v roce 1975.¹⁰⁸ Třetí probaci skládal již v Anglii v letech 1978-1979, poslední sliby složil také v Londýně v roce 1982.

Ve farnosti pracoval, stejně jako Otec Lang, pro české a slovenské emigranty nejen po stránce duchovní, ale také sociální. Po celou dobu svého působení ve Velké Británii byl ubytován na Velehradě a stal se jeho duší. Staral se převážně o praktický chod jak domu, tak charity.

Po „sametové revoluci“ byl povolán do Prahy, kde se stal ekonomem České provincie Tovaryšstva Ježíšova. Ve své funkci působil celkem sedm let. Odchod Otce Pazderky byl pro Otce Langa velkou ztrátou. Několik následujících let stále žádal, aby byl Otec Pazderka buď povolán zpět, nebo aby byl nahrazen jiným knězem. Původně se čekalo, že s pádem komunistického režimu v Československu ubude práce na Velehradě. Opak byl ovšem pravdou. Po roce 1991 přicházelo do Londýna značné množství převážně mladých lidí, kteří většinou přicházeli takzvaně „na zkušenou“. Vyjížděli na stáže, za studiem, nebo pouze za lepší prací. I to byl jeden z důvodů, proč byl Otec Pazderka v roce 1998 opětovně vyslán do Londýna. Otec Lang bohužel již na tuto práci zdravotně nestačil.¹⁰⁹ V roce 1999 nakonec převzal Otec Pazderka vedení londýnské misie místo Otce Langa.¹¹⁰ Příliš dlouho ovšem ve farnosti nepobyl. Již v roce 2002 náhle zemřel.¹¹¹

Interiéry Velehradu prošly během 70. let velkou rekonstrukcí. Jak psal sám Otec Lang, k úpravám se přistoupilo v tomto období, protože: „*Na Velehradě se zatím pokračovalo v úpravách, kterých bylo naléhavě zapotřebí. Ze začátku k nim nemohlo přijít pro nedostatek peněz, pak přišla masivní vlna nových uprchlíků a byly úplně jiné starosti než stavební.*“¹¹²

Nejprve bylo v letech 1973 a 1974 zavedeno elektrické vedení a ústřední topení do celého domu. Do všech pokojů se zavedla teplá a studená voda. Všechny úpravy se děly za plného provozu.¹¹³

Po skončení prací se přikročilo k rozšíření domu. Důvodem byl příchod nového kněze na Velehrad, právě Otce Pazderky. Tím, že se dům rozšířil, získala charita čtyři nové místnosti.¹¹⁴ Na novou přístavbu si charita půjčila prostředky opět od jezuitů v Londýně. Částka byla ve výši 18 000 liber. Charita ji postupně jezuitům splácela.¹¹⁵

¹⁰⁸ Do Londýna byl vyslán představeným českých jezuitů v cizině P. Václavem Feřtem. Více viz: PAVLÍK, Jan, *Vzpomínky na zemřelé jezuitu ...*, str. 699.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 699.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 699.

¹¹¹ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹¹² NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹¹⁵ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

Dalším z důvodů, proč se přistoupilo k přístavbě, byl i fakt, že v roce 1975 byla na Velehrad převedena česká doplňková škola, která v Londýně fungovala již od roku 1951. Škola pracovala především o nedělních odpoledních. Zatímco o děti se postaraly učitelky, dospělí měli zatím svůj vlastní program, ke kterému patřila i beseda.¹¹⁶

V dokumentech se také odráží jistá žárlivost. K jednomu dopisu do Říma, připsal Otec Lang zajímavý dovětek. Takto se v dopise loučí: „*Zatím “pac a pusu“ – jak jsi to vždy psával – a když potkáš dobrodince – zmiň mu Velehrad – ovšem ten první v exilu – Londýnský!!!*“¹¹⁷ Z řádků je patrná určitá rivalita mezi Velehrady, které postupně vznikaly. V této době již několik let fungoval Velehrad v Římě, byl také založen Velehrad ve Švýcarsku a v Chicagu.

Nové křídlo Velehradu muselo být samozřejmě řádně posvěceno, stejně jako byl samotný dům po své koupi. Na slavnost byli pozváni významní slovanští kněží, kteří také byli v Londýně v exilu. Zúčastnil se i Otec Škarvada,¹¹⁸ který měl na starosti duchovní správu krajanů mimo vlast. Jednalo se nejspíše o docela velkou „párty“, jelikož se slavnosti zúčastnil i známý herec Kenneth More, který byl sousedem Velehradu.¹¹⁹

V roce 1976 byla i vylepšena výzdoba zahrady. Své místo zde našla socha sv. Jana Nepomuckého. Pocházela původně z Československa a byla na Velehrad dovezena britským diplomatem. Měla tak všem lidem, kteří na Velehrad přijdou, připomínat domov.¹²⁰

V roce 1976 se objevil zajímavý návrh od představených v Římě. Ti chtěli jasně vymezit právní podobu Velehradu. Hlavně byla snaha vyřešit správní otázku, tedy pod kterou provincií Velehrad spadá. K řešení se přistoupilo po špatných zkušenostech s jezuitským domem v Kanadě. Bohužel se v dokumentu nepraví, o jaké zkušenosti jednalo.¹²¹ Charita od svého založení spadala pod anglickou provincií Tovaryšstva Ježíšova. V sedmdesátých letech se objevila snaha převést charitu i s domem pod správu české provincie Tovaryšstva Ježíšova.

Návrh správního uspořádání Velehradu byl nakonec schválen správní radou Velehradu (Trustees)¹²² v následující podobě. Majitelem měla být Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova,

---

¹¹⁶ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Jaroslav Škarvada se narodil v roce 1924 v Praze. Jako většina církevních hodnostářů, o kterých zde hovoříme, studoval od roku 1945 v cizině. Konkrétně na Lateránské universitě v Římě, kde byl roku 1949 vysvěcen na kněze a v roce 1950 získal doktorát z teologie. Působil jako profesor v semináři v Chieti v letech 1955-1965. Jeho nejznámější funkce nastala až po jeho působení v Chieti. Stal se posledním osobním sekretářem arcibiskupa Berana. Sloužil mu až do arcibiskupova skonu v roce 1969. Poté působil, jak již bylo řečeno výše, jako delegát Sv. stolce pro duchovní správu Čechů v zahraničí. Roku 1983 se stal titulárním biskupem litomyšlským i biskupem pro Čechy v zahraničí. Do vlasti se navrátil roku 1991 a působil jako pomocný biskup a generální vikář pražské diecéze. Zemřel 14. června 2010. Více viz: HANUŠ, Jiří, *Malý slovník ...*, str. 150.

¹¹⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹²² Podle anglických zákonů, zodpovídá za chod charity vždy správní rada, neboli trustees. Ti rozhodují o chodu organizace, připravují finanční plány a každý rok posílají informace o hospodaření charity na Charity

bylo ovšem třeba zařídit legální převedení.¹²³ To se zdařilo a do dnešních dnů spadá Velehrad pod Českou provenienci Tovaryšstva Ježíšova.

Cílem charity byla krajanská duchovní služba, tedy především bohoslužby a různé náboženské akce a kroužky. Dále se měla charita zabývat sociální činností, pomoci uprchlíkům. Plnila tak závazek, který měla vůči Trust Fundu. Poslední odvětví, kterému se měl Velehrad věnovat, byla kulturní činnost. Ta byla zastoupena především přednáškami SVU a knihovnou, která na Velehradě vznikla.¹²⁴

Pro ilustraci, cena domu byla v 70. letech odhadnuta na 80 000 liber šterlinků. I s přístavbou se cena odhadovala na 100 000 liber šterlinků, přičemž samotný Otec Rochla držel v domě přibližně 2 000 liber, což byla částka, která se převáděla ještě z prodeje Folkestonu.¹²⁵

Sedmdesátá léta jsou trochu jiná než léta předešlá. Více pozornosti bylo věnováno zakládání a vedení různých organizací, které měly za úkol především podporovat dodržování lidských práv. Vznikaly organizace jako Naardenské hnutí (1968) nebo E.L.G. (vzniklé v roce 1968).¹²⁶ V roce 1979 byla následně založena britská pobočka VONS, neboli C.D.U.P. Committe for the Defence of Unjustly Prosecuted.¹²⁷

Na Velehradě probíhaly aktivity, které známe již z předešlých let. K nim se ale přidružil ještě boj za lidská práva. V této práci jim nebude věnována pozornost, protože by zpracování těchto aktivit vyšlo na samostatnou diplomovou práci.

2.5 Osmdesátá léta ve farnosti

Po všech úpravách, které byly na Velehradě iniciovány v 70. letech, vypadal dům takto: měl devět samostatných pokojů, jeden byt, jednu hostinskou místnost, společenskou místnost, kapli, knihovnu a kancelář. K domu patřila i malá zahrada s výše zmíněnou sochou sv. Jana Nepomuckého. V domě v průměru pobývalo 10-12 lidí. Jednak to byli starší lidé,

---

Commission. Což je organizace, pod kterou je organizace vedena jako charita. Členové jsou vybíráni z komunity. Nějaký určitý klíč na výběr nových členů neexistuje. Nejčastěji se tak trustees stávali lidé na doporučení přímo Otce Langa nebo jiných trustees. Charita měla vždy několik členů správní rady. Většinou byli tři. V roce 1976 jimi například byli Otec Rochla, hrabě Josef Czernin a paní Milada Kuttelwascherová.

¹²³ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹²⁷ NA, Fond: Jan Lang, krab. 8. (fond nezpr.).

kteří chtěli na Velehradě dožít,¹²⁸ byli tu ovšem i mladší obyvatelé, kteří čekali buď na lepší ubytování, nebo na vyřízení povolení k vystěhování do jiné země.¹²⁹

Do domu často zavítali i turisté z Československa, popřípadě českoslovenští emigranti usazení v jiných zemích. Podle Otce Langa se mezi lety 1981-1983 každoročně na Velehradě vystřídalo až 56 lidí.¹³⁰

Využívána byla i kaple. Téměř každý den se zde konaly bohoslužby. Kaple měla kapacitu přibližně deseti lidí. Počet se dal navýšit tak, že se použila ještě i vedlejší místnost.¹³¹

Velehrad ale nesloužil pouze pro veřejné akce. Byla zde možnost i pro pořádání soukromých akcí, jako oslavy narozenin, výročí atd. Akcí, které nebylo možné z různých důvodů uspořádat v rodině.¹³²

Charita nadále vydávala Cyrilometodějský věstník, který v osmdesátých letech dosáhl počtu 900 výtisků ročně a vycházel přibližně desetkrát do roka. Spojoval tak s Velehradem i emigranty, kteří neměli moc možností (nebo vůbec žádné) dostat se do Londýna.¹³³ Věstník byl většinou složen z jedné strany formátu A4. První strana byla vždy věnována nějakému náboženskému tématu, druhá potom obsahovala informace o farnosti, charitě, informovala o akcích české doplňkové školy atd.

Rokem 1989 skončila exilová činnost na Velehradě. Po Sametovou revoluci již vlastně ani nebyla potřeba, proto se Velehrad znovu začal soustředit pouze na pastorační činnost.¹³⁴

Na závěr této kapitoly bych ráda shrnula, co vše se na Velehradě konalo a dělalo pro československé uprchlíky. Za prvé zde byla duchovní stránka Velehradu. Jelikož se jednalo o katolickou charitu, která byla velice úzce spjata s farností založenou v roce 1949, či spíše s ní splývala, měla silný duchovní podtext. Pořádaly se zde denní mše svaté. Důležité byly i duchovní obnovy, které se také konaly na Velehradě. Jednalo se o obnovy především v období Vánoc, Velikonoc, popřípadě kolem svátku sv. Ducha. Nezapomínalo se ani na oslavy českých patronů, které byly pro krajany velice důležité. Spojovaly vlastně emigranty se s jejich původní vlastí. Mezi nejdůležitější se řadily oslavy Sv. Cyrila a Metoděje, sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého.

---

¹²⁸ Většinou to byli starší krajané, kteří chtěli poslední chvíle svého života strávit v československém prostředí.

¹²⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ NA, Fond: Jan Lang, krab. 13. (fond nezpr.).

Velehrad měl také kulturní význam. Jak jsme již viděli výše, pokračovalo se v pravidelných přednáškách. Přednášky nakonec převzala společnost SVU. Zorganizoval se také Kulturní kroužek Velehradu, který se, stejně jako SVU, zabýval přednáškovou činností. Kulturní kroužek se scházel každou první sobotu v měsíci. Přednášky byly otevřeny široké veřejnosti, jak vyplývá z dokumentu z roku 1972: „*Není pravdou, že tyto večery (první soboty v měsíci-pozn. autorky) jsou nějakou výlučnou záležitostí nejmladších či jen studentů, nebo dokonce nějakou záležitostí oficiální. Každý kdo s dobrým úmyslem a českým či slovenským srdcem přichází je mohutné vítán!*“¹³⁵

Našla jsem program „prvních sobot“, které se váží k výše zmíněnému Kulturnímu kroužku. V roce 1972 se podle dokumentu pokračovalo v cyklu „*My Češi jsme muzikanti*“ a „*Buřiči, rebelové a tvůrci našich dějin*“. První přednáška byla věnována T. G. Masarykovi. Jednak jeho osobnosti, ale i otázkám z diplomacie. Přednášku vedl dr. Kratochvíl, což byl bývalý velvyslanec ve Velké Británii. Další sobota byla věnována osobnosti Františka Palackého a přednášku vedl historik M. Kašpar. Nebylo zapomenuto ani na slovenské bratry neboť třetí shromáždění bylo věnováno právě jim. Na večer byli pozváni reprezentanti Skupiny zahraničních Slováků ve Velké Británii. Poslední přednáška pak byla zasvěcena Bohuslavu Balbínovi, „*postava tragická a osvícená. Rozhovor o českém jesuitovi, který bránil náš jazyk.*“¹³⁶ Vystoupení si v tomto případě připravil Otec Kunert.¹³⁷

Přednášelo se i na další témata. Rudolf Kopecký například vedl přednášku na téma Jana Husa. „*Jan Hus. Očima historizujícího novináře.*“¹³⁸ Stejně jako se Blažej Vilím zabýval Únorovým pučem: „*Únorový puč 1948-a po 20 letech*“¹³⁹ V následujícím roce byla pozornost věnována Haškovi a jeho působení v Rusku. Jedna z přednášek byla také zasvěcena německé otázce. Podle textu, který přednášku uváděl, měl hlavní slovo odborník na mezinárodní právo dr. Brügel, který údajně navštívil nově otevřené americké archívy, které se věnovaly době válečné a poválečné. Poslední sezení pak přineslo opět téma Františka Palackého. Tentokrát bylo ovšem probíráno především jeho politické myšlení.¹⁴⁰

Jak je vidět, i přesto, že charita byla katolická, témata kterým se při svých večerech věnovala, nebyla vždy pouze katolicky laděna. Organizace se více obracela do historie. Zajímavý je i fakt, že si na své večery zvala různé odborníky, kteří danému tématu rozuměli. Je neskonalá škoda, že se z večerů nedochovaly nějaké zápisy. Jistě by bylo zajímavé zjistit,

---

¹³⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. 17. (fond nezpr.).

jakým způsobem byla daná témata zpracována. I toto je jedna z ukázek nepolitičnosti charity. Témata byla volena tak, aby přilákala co nejvíce lidí, ne proto, aby utužovala krajany ve víře. Nebyla tedy orientována pouze jedním směrem. Na přednášky zřejmě chodilo velké množství mladých lidí a studentů, jak je zřejmé z ponuky, kterou k programu přidal jeho autor. Přednášky tak fungovaly podobně jako doplňková škola. Měly edukativní význam. Jednou z hlavních myšlenek tak nejspíše bylo seznamovat krajany s historií rodné země. I to je velice důležitý prvek v exilu.

Na Velehradě se nakonec usídlila i herecká společnost, Londýnská sezóna, organizovaná paní Sylvou Williams-Langovou. Skupina v domě cvičila svá představení a také je zde před krajany hrála.

Během 70. let se v domě usadila i česká doplňková škola. Vyučování se konalo většinou v sobotu a bude o ní více pojednáno v další kapitole.

V neposlední řadě mohla krajany na Velehrad přilákat knihovna, která zde byla zbudována.

Velehrad měl i sociální a charitativní stránku. Nejzákladnější sociální akce spočívaly v různých besedách, ať se jednalo o různé společenské farní oslavy nebo i oslavy soukromé. Ke svým účelům dům využívalo také značné množství charitativních organizací. Především to byla Anglo-Czechoslovak Welfare Association, Spolek žen v exilu atd.

Po finanční stránce byly důležité i bazary a církevní oslavy - Svatojánská pouť, oslavy svátku sv. Cyrila a Metoděje či Svátek sv. Václava.

Dalším podnikem, který se sice neodehrával přímo na Velehradě, ale i přesto měl velký ohlas v komunitě, byly tábory pro děti československých emigrantů. O těchto táborech bude také pojednáno později.

V 70. letech se značná část pozornosti začala věnovat boji za lidská práva v Československu. Vzniklo několik organizací, které jsou spojeny s Velehradem a především s osobou Otce Langa, který se do jejich činnosti zapojoval. Jedná se například o Naardenské hnutí (1968), C.D.U.P. (1979) nebo E.L.G. (vzniklé v roce 1968).¹⁴¹

Sedmdesátá a pozdější léta jsou poněkud rozdílná od let předešlých. Zatímco do příchodu druhé vlny emigrace se Velehrad soustředil především na „vnitřní“ záležitosti, tedy pomoci svým vlastním lidem na území Velké Británie, popřípadě někdy jinde ve světě, po událostech v roce 1968 se velký zájem začal soustřeďovat zpět do Československa. Hlavním úkolem bylo upozornit svět na situaci doma, a tak pomoci „ujařmenému“ Československu se osvobodit. Komunita se tak projevovala více politicky vůči své původní vlasti.

---

¹⁴¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

2.6 *Financování*

Charita měla hned několik možností jak získat peníze pro své účely. Asi nejlepší byl samozřejmě dar. V pozůstalosti Otce Langa nejsou nabídky darů žádnou výjimkou. Většinou se sice jedná o menší částky, což není nijak překvapující, představíme-li si, v jak složité situace se někteří emigranti nacházeli. Peníze lidé velmi často darovali, aby uctili památku nějakého známého, popřípadě přítele, který v nedávné době zemřel. Posílali tak peníze za účelem uctění památky zesnulého.¹⁴²

Dalším způsobem byla bezúročná půjčka, neboli deed of covenant. Jednalo se o příslib, většinou na sedm let, ve kterém se osoba zaručovala dát Velehradu ročně určitou sumu peněz. Charita následně reklamovala částku z daní darující osoby. Například v případě, že osoba darovala Velehradu ročně 10 liber, mohla si charita od daňového úřadu vyžádat ještě dalších asi 6 liber navíc.¹⁴³

Bylo také možné, aby charita získala prostředky tím, že jí jedinec odkázal peníze v poslední vůli.¹⁴⁴ Stalo se tak například v případě Josefa Jostena, který Velehradu odkázal 1 000 tisíc liber.¹⁴⁵ Charitě ovšem nemusely být odkazovány pouze peníze. Byla zde možnost, odkazovat i hmotné věci. To se stalo například v roce 1969, kdy jeden muž odkázal Velehradu všechny své věci, jako všechno své oblečení, rádio, psací stroj atd.¹⁴⁶

Dalším zdrojem financí byly různé zábavy a společenské akce, například různé Josefské zábavy, plesy, bály atd. Zábava se většinou konala v Československém národním domě ve West End Lane, jelikož byl pro takové účely dostatečně prostorný. Vstupné se většinou pohybovalo kolem 2 liber a 50 pencí. V rámci bálů byla pořádána např. tombola.¹⁴⁷ Podobná akce byla i Václavská nebo Mikulášská zábava a jiné. Charita těžila ze vstupného, z tomboly a jiných věcí. Dále se na takové akci mohli ovlivnit i budoucí dárci.

Velehrad jako dům byl také jedním ze zdrojů příjmů a nebyl jediným domem, který charita vlastnila. Jak jsem již psala, od roku 1957 vlastnila dům ve Folkestonu, který měl mít stejnou funkci jako Velehrad. Mimo tyto dva objekty měla ovšem charita v pronájmu ještě i další nemovitosti. Z pramenů není přesně zřejmé kdy, ale organizace si pořídila ještě další dům, který jí byl propůjčen nejspíš v roce 1979. Jednalo se o dům paní Kuttlewascherové,

---

¹⁴² NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

¹⁴³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

¹⁴⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

¹⁴⁵ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

kteřá byla zároveň jednou z trustees. Paní Kuttlewascherová nabídla charitě svůj dům na dobu pěti let. Charita tam mohla ubytovávat krajaný a výtěžek z nájmu si nechávala.¹⁴⁸

Charita měla v roce 1983 v úmyslu zakoupit ještě jeden dům. Jeden významný krajan zrovna v této době prodával svojí nemovitost a organizaci ji nabídl. Krajanem byl Zdeněk Mastník.¹⁴⁹ Dům měl být využíván stejným způsobem, jako budova paní Kuttlewascherové. V pramenech chybí doklad o tom, že by charita nemovitost nakonec doopravdy zakoupila. V dopise, který psal Otec Pazderka Otcí Špidlíkovi do Říma 3. září 1983, byl Otec Pazderka spíše pro to, aby se dům nekupoval. Argumentoval hlavně tím, že oba kněží byli již dost časově vytížení a neměli by tudíž tolik času spravovat další budovu.¹⁵⁰

V charitě byla důležitá především osobnost Otce Langa. Nestal se pouze hlavním představitelem jak farnosti, tak i charity, ale byl natolik výraznou a oblíbenou postavou, že v období důležitých životních mezníků získával od svých farníků významné finanční prostředky. Jednalo se především o dary v době kulatých narozenin nebo výročí atd.¹⁵¹

Bylo by zajímavé podívat se pořádně na hospodaření Velehradu. Bohužel jsem k tomuto tématu našla pouze záznamy z pozdější doby. Jedná se především o 70. a 80. léta. Většina záznamů pochází od Otce Pazderky, což dokazuje, že plnil především praktické funkce na Velehradě. Hospodaření byla nejspíše jednou z nich. Většina dokumentů, které jsem našla, jsou vyúčtování zasílaná Otcí Špidlíkovi¹⁵² do Říma.

Například v roce 1976 dlužila charita anglické provincii Tovaryšstva Ježíšova ještě stále 18 000 liber.¹⁵³ Dále charita splácela bezúročnou půjčku jedné paní v Kanadě. Jednalo se o částku 2 000 liber. Spolu s dalšími vydáními, jako byl plyn, elektřina atd., musela organizace v roce 1976 uhradit celkem 4 500 liber.¹⁵⁴

Zároveň je v dokumentu popsán i příjem charity. V roce 1976 tvořil největší částku nájem. Celkem se jednalo o 2 600 liber. Jak jsem uvedla výše, pokoje na Velehradě byly

---

¹⁴⁸ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹⁴⁹ Podle Velehradského zpravodaje z roku 2009 byl Zdeněk Mastník ředitelem a redaktorem zahraničního vysílání BBC. Také byl nakladatelem a knihkupcem a během svého působení v exilu zásoboval domácí prostředí zakázanou literaturou.

¹⁵⁰ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹⁵¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

¹⁵² Tomáš Špidlík se narodil v roce 1919. Maturoval roku 1938 a poté začal studovat latinu a českou literaturu v Brně. Roku 1939, po uzavření vysokých škol, vstoupil do jezuitského noviciátu v Benešově. Později přešel na Velehrad, aby zde studoval filozofii. Po skončení války musel, jako většina jeho vrstevníků, pokračovat ve studiích mimo území republiky. Strávil tak čtyři roky v Holandsku. V Maastrichtu byl roku 1949 vysvěcen na kněze. Dále pokračoval ve studiích ve Florencii a v letech 1951-53 v Římě. Od roku 1951 působil ve Vatikánském rozhlasu a v československé koleji Nepomucenum. Okruhem jeho zájmu byla především spiritualita východního křesťanství, hlavně slovanského. Kardinálem byl jmenován v roce 2003. Zemřel 16. dubna 2010. Více viz: HANUŠ, Jiří, *Malý slovník ...*, str. 150.

¹⁵³ Připomínám, že se jednalo o půjčku, kterou provincie poskytla na koupi Velehradu, na opravy a přístavbu domu.

¹⁵⁴ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

částečně pronajímány. Otec Lang přispíval i svojí pensí, která v roce 1976 činila 1 200 liber. Další položky se týkaly především nižších částek, které většinou nepřesáhly 500 liber. Tyto „malé“ příjmy pocházely například od BBC, kde Otec Lang (popřípadě Otec Pazderka) vedli pravidelné duchovní promluvy. Velkým sponzorem byla i firma Baťa.¹⁵⁵ Dalším výdělkem byly již výše zmíněné deeds of covenant. Charita tak například v tomto roce měla čistý příjem 6 400 liber.¹⁵⁶

Jak je vidět, rok byl pro Velehrad docela úspěšným. Pokryl svoje výdaje a ještě charitě zbylo přibližně 1 900 liber. Ze zbylých peněz byly hrazeny osobní výdaje, jídlo a provoz auta, které charita také vlastnila.

Záznamy se nám dochovaly i pro rok 1977, opět odeslány Otcem Pazderkou Otcí Špidlíkovi v roce 1978. Příjmy v roce 1977 byly překvapivě o několik tisíc liber vyšší než v roce 1976. Celková částka příjmů byla 10 203,58 liber. O částku se zasloužil především nájem, který byl téměř dvakrát větší než v roce předešlém. Dary, které Velehrad v tomto roce obdržel, činily částku 3 509,76 liber, což je částka, která je několikanásobně větší než například v roce 1976. Není mi zcela zřejmé, proč se částka zahrnující dary tak náhle zvýšila. Velehrad ani Otec Lang neslavili žádné životní jubileum. Možná v tomto roce byli lidé prostě více štedří nebo Otec Lang více přesvědčivější.¹⁵⁷ Jak píše Otec Špidlík, Otec Lang uměl být velice přesvědčivý: „*Vždycky se zdálo záhadné, kde P. Lang bere peníze, aby všechny své farní a podpůrné podniky mohl udržovat. Odpověď byla jedna. On důvěřoval lidem a dobří lidé důvěřovali jemu a rádi mu peníze dali. Bylo to vždycky s napomenutím: „Jen ať je nakonec nedáte podrazníkům.“ Přesto však věděli, že dost tam toho skončí, ale neměli mu to za zlé. P. Lang je přesvědčil, že jsou to nutné položky za dobrotu.*“¹⁵⁸

Vydání pro rok 1977 nebyla ovšem zrovna nízká. Charita totiž musela zaplatit celkem 10 695,80 liber, čímž se Velehrad dostal do mínusu, a to přesně o částku 492,22 liber. Asi největší zátěží byla pro Velehrad v této době přístavba domu. Ta vyšla na více jak 2 000 liber, což nebyla malá částka.¹⁵⁹

Dluh k 1. 1. 1978 činil částku 7 450,70 liber. Z celého částky pak charita dlužila 4 000 liber anglické provincii jezuitů.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Baťa nepřispíval vždy pouze peněžní formou. V komunitě se také proslavil tím, že velice často přinášel jako dar svůj hlavní prodejní artikl, tedy boty. Vybíral si k tomu zvláštní příležitosti jako byla například Mikulášská beseda atd. Z pramenů není bohužel jasné, o kterého Baťu se jednalo – zda šlo o Tomáše Baťu ml., který v této době pobýval v Kanadě nebo o jeho nevlastního bratra Jana Antonína Baťu, který žil v Brazílii. Domnívám se, že s největší pravděpodobností se jednalo o Tomáše Baťu, který se v exilu značně angažoval.

¹⁵⁶ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ PAVLÍK, Jan, *Vzpomínky na zemřelé jezuitu ...*, str. 752.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

I přes to, že byla organizace v mínusu, zdá se, že její představitelé si s touto situací nedělali, lidově řečeno, příliš těžkou hlavu. Velehrad měl jezuitům v Londýně platit každý rok celkem dvě splátky. Jak píše Otec Pazderka, v předešlém roce zaplatila charita místo dvou hned splátky tři, proto byli v platebním předstihu. Není tedy divu, že Otec Pazderka zní v dokumentu tak pozitivně.

Pro ilustraci mohu uvést finanční situaci z roku 1981. Příjem v tomto roce činil přesně 15 023 liber. Tradičně pocházela největší částka z nájmu, který charita vybrala. Dále organizace těžila z finančních darů, které jí poskytovali emigranti, ale i jiné osoby nečeskoslovenského původu. Také dostala částku 300 liber z výše zmíněných deeds of convent. Jako již tradičně přispěla i BBC - jednalo se o plat za duchovní promluvy, které Otec Lang v BBC vedl. Zajímavá je položka dances (tance), která nejspíše odkazuje k taneční skupině, která na Velehradě vznikla.¹⁶¹ Skupina nejspíše netančila vždy zadarmo. Jak je vidět, za své představení občas inkasovala i peníze. Za rok 1981 tak charitě vydělala 935 liber.¹⁶²

Výdaje v tomto roce činily celkem 15 080 liber. Ještě v 80. letech splácela charita svůj dluh, vydala na něj celkem 1 000 liber. Mezi výdaje patřily celkem obyčejné položky, jako byly plyn, elektřina, prádelna a různé opravy. Do výdajů se ovšem mohly dostat i zajímavější částky. V roce 1982 se také třeba financoval náhrobní kámen pro pana Františka Hudáka.¹⁶³

Pro představu uvádím ještě finanční situaci z roku 1982. Příjem v tomto roce byl 24 653 liber. Jednu z největších částek tvořil již tradičně nájem, byla to částka 5 962 liber. V roce 1982 byli i lidé velice štedří. Velehrad na darech vybral rekordní částku 14 895 liber.¹⁶⁴

Ovšem ani výdaje nebyly zanedbatelné, ale nepřesáhly příjmy. Charita musela v roce 1982 zaplatit celkem 20 287 liber, přičemž jenom 5 000 liber bylo použito na splácení dluhu. Velehrad tak pro tento rok zůstal 4 366 liber v plusu, což není špatný výsledek.¹⁶⁵

Finanční situace charity nebyla nejlepší, ale rozhodně nemůžeme říci, že by byla nejhorší. Toto byl alespoň minimální náhled do této problematiky. Je mi opravdu líto, že nemohu téma rozvést více, ale bohužel v této oblasti chybí prameny.

---

¹⁶¹ Skupina tančila především české lidové tance.

¹⁶² Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

¹⁶⁵ Tamtéž.

3. Emigrační vlny 1948, 1968 a jejich působení na Velehradě.

Ve třetí kapitole bych se chtěla nejprve věnovat vymezení emigračních vln z roku 1948 a 1968. Dále se zmíním o tom, jak se Československo vymezovalo vůči emigraci a jak se jí snažilo zabránit. Na závěr bych následně zhodnotila, jak probíhala praktická pomoc Velehradu uprchlíkům z roku 1968 a jaký vztah k sobě obě emigrační vlny měly. Svoji pozornost také zaměřím na život Otce Langa, který se stal nejen zakladatelem, ale zároveň i duší celé charity. V jedné části se také budu věnovat tomu, jak charita, potažmo emigranti, vnímali události srpnu 1968. V neposlední řadě věnuji část textu české doplňovací škole jako jednomu ze způsobů utužení národního cítění v exilu. Jako jeden z dalších projevů národního cítění také zmíním vznik a působení taneční skupiny na Velehradě.

3.1 Emigrace po únorovém puči 1948 a po srpnu 1968

V této podkapitole bych se chtěla věnovat obecnému vymezení emigrace po únorovém puči, kterou zkráceně nazývám emigrace po roce 1948. Jsem si plně vědoma, že tento termín není zcela správný, jelikož většina emigrantů neodešla přesně v roce 1948. Odcházeli i mnohem později, především pak v letech 1949, 1950 a dále. Pro zjednodušení budu ovšem uvádět tento termín.

Dále bych se ráda věnovala emigraci, která zemi opustila po srpnových událostech roku 1968. Opět nepřesně nazývám tuto vlnu emigrací z roku 1968. Jedná se o stejný případ, jako je výše zmíněný. Opět termín zjednodušuji, i když jsem si plně vědoma toho, že zcela neodpovídá skutečnosti.

V textu obě emigrace také nazývám „stará“ a „nová“. Chtěla bych vysvětlit, co mám těmito termíny na mysli. V případě, že uvádím termín „stará“ emigrace, popřípadě „starší“ emigrační vlna, mám na mysli právě emigraci z roku 1948 a let pozdějších. V případě, že uvádím termín „nová“ emigrace, popřípadě opět „nová“ emigrační vlna, myslím tím emigraci z roku 1968 a let pozdějších. Uvádím zde toto vysvětlení proto, že v pramenech se vždy takové označení nedodrhuje. Například StB pod pojmem stará emigrace v roce 1948

označovala emigraci českou a slovenskou, která byla v exilu již před únorem 1948. Nová pak byla logicky ta, která odešla až po únorovém převratu.¹⁶⁶

K obecnému vymezení přistupuji především z toho důvodu, že obě emigrační vlny jsou ve své podstatě rozdílné a vzhledem k tomu, že se později budu zabývat jejich střetáváním na Velehradě, chtěla bych poukázat na jejich rozdílný vývoj, aby byly jasnější důvody jejich pří a rozporů.

Únorovým pučem v roce 1948 se započala další kapitola československé emigrace. Od předešlých emigrací¹⁶⁷ se ovšem velmi lišila. Za prvé nevytvořila žádnou vládu v exilu. Západní mocnosti daly jasně najevo, že by za stávajících podmínek nemohly vládu uznat. Zároveň byla emigrace velmi nejednotná, v podstatě se vůbec nesjednotila a její roztržitost následně zamezovala jakékoliv rozsáhlejší, organizované činnosti.

Do emigrace odcházelo značné množství lidí, kteří nesouhlasili s režimem v Československu. Pro dobrovolný odchod se rozhodla opravdu různorodá skupina lidí a nejednalo se zrovna o malý počet. Podle statistik odešlo do roku 1953 celkem 44 000 osob.¹⁶⁸ Není pravdou, že by odcházely pouze špičky tehdejší společnosti, především pak politici z konkurenčních politických stran. Například Vaculík uvádí, že z celkového počtu 44 000 utečenců bylo celkem 39% dělníků.¹⁶⁹

Těsně po únorovém puči nebyla věnována emigraci taková pozornost, ovšem postupem času se začalo komunistické vedení emigrací zabývat a začalo jí ztěžovat. Nakonec se vláda snažila všemožně odchodům zabránit. Využívala k tomuto účelu různých způsobů, od uzavírání hranic, vydávání právních předpisů až po různé léčky. Jednou z nich byla například akce Kameny. Ta spočívala v tom, že příslušníci StB měli ilegálně převádět osoby přes hranice. Místo toho, aby s nimi hranice opravdu překročili, dovedli je na údajné vojenské velitelství americké armády, kde je vyslechli „falešní“ američtí vojáci. Emigranti tak na sebe

---

¹⁶⁶ Obě emigrace byly také děleny na základě rozdílného pohledu na to, kdy se domnívali, že skončila suverenita Československé republiky. V tomto pohledu se i stará emigrace, ve smyslu StB, dělila na ty, kteří věřili, že samostatnost skončila již v květnu 1945, druzí, že již v roce 1943. Nová emigrace se přikláněla až k roku 1948. Více viz: DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Politikové na útěku. Osudy změněné 25. únorem 1948*, Praha 2004, str. 15.

¹⁶⁷ Například od emigrace za První světové války, která byla postavena na protihabsburském odboji. Popřípadě od protinacistického odboje za Druhé světové války.

¹⁶⁸ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha 2009, str. 24. Odhady odešlých se od sebe poměrně liší. Téměř každý autor uvádí jiná čísla. Já zde například cituji z Vaculíka. Kaplan naproti tomu píše, že odhad uprchlíků po roce 1948 činil 25 354 osob. Vojtěch Jeřábek třeba uvádí, že v letech 1948-1968 odešlo 60 000 osob. Viz: VOJTĚCH, Jeřábek, *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Brno 2005. KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil 1948-1949*, Liberec 2007, str. 12. Nejsem si zcela jistá, jestli se dá k úplně přesným číslům dopracovat. Zároveň se domnívám, že to asi ani není příliš třeba. Je přínosnější říci, že v těchto letech utíkali desítky tisíc občanů a více se zaměřit na jejich působení v zahraničí než na jejich skutečné počty.

¹⁶⁹ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 24.

prozradili vše potřebné pro obžalobu. Když se následně StB dozvěděla vše, co chtěla, přerušila tuto frašku a neúspěšní emigranti skončili ve vězení.¹⁷⁰

Odchodem uprchlíka zdaleka nekončila nejtěžší část jeho cesty. Emigranti nejčastěji mířili do Německa, jelikož doufali, že se dostanou do americké okupační zóny. Volili také pro svůj útěk možnost překročení hranic s Rakouskem. To ovšem nebyla příliš oblíbená cesta, protože museli ještě překonat sovětskou okupační zónu.¹⁷¹

Po překročení hranice se vzdali tamním úřadům, aby následně byli předáni do některého z utečeneckých táborů.

Tábory byly zřizovány většinou vládními orgány a podmínky v nich byly velice neutěšené. Situace se zlepšila až v době, kdy jejich správu převzala IRO (International Refugees Organization).¹⁷²

Utečenecký problém byl celkově velmi palčivý. Uprchlíkům pomáhala řada organizací, včetně československých krajanů. První velké dary přicházely právě od nich.¹⁷³ Mimo jiné bylo možné využít různých fondů. Například ve Velké Británii stále existoval Czech Refugee Trust Fund, který byl zřízen britskou vládou ještě před druhou světovou válkou.¹⁷⁴

Zpočátku byl největším problémem československé emigrace fakt, že emigranti nebyli uznáni za politické uprchlíky. Situace se pro ně výrazně změnila v červenci roku 1948, kdy je IRO prohlásilo za politické uprchlíky a postavilo je tak na roveň válečných uprchlíků.¹⁷⁵

I přes to, že byla tato emigrace značně roztržštěná a nejednotná, podařilo se jí již v roce 1949 vytvořit organizaci, která mohla částečně zájmy emigrace zastupovat. Jednalo se o Radu svobodného Československa (RSC). Organizace byla tvořena hlavně představiteli demokratických politických stran a za hlavní úkol si zvolila obnovení demokratického zřízení, tržního hospodářství a lidských práv v ČSR.¹⁷⁶ I v RSC se projevila tříštvá tendence uprchlíků, přičemž většinu rozporů si přinášeli již z domova. Organizace neměla společný

---

¹⁷⁰ KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil ...*, str. 15-16.

¹⁷¹ JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika v letech 1948-1956. Počátek politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*, Olomouc 1996, str. 13. Přechodu hranic se věnovala například také Zora Dvořáková, která zmapovala útky významných politických činitelů. DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Politikové na útěku. Osudy změněné 25. únorem 1948*, Praha 2004.

¹⁷² JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika ...*, str. 16.

¹⁷³ Tedy od lidí, kteří emigrovali již dříve a stále se hlásili k československé národnosti.

¹⁷⁴ JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika ...*, str. 40.

¹⁷⁵ JEŘÁBEK, Vojtěch, *Českoslovenští uprchlíci ...*, str. 43.

¹⁷⁶ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 24.

program, ani vůdčí osobnost.¹⁷⁷ Radu začali pomalu opouštět někteří její členové, kteří si postupně vytvářeli vlastní organizace.¹⁷⁸

Stále aktivní zůstal i Český národní výbor (ČNV) generála Prchaly, který se realizoval především v německých uprchlických táborech. S poučnou emigrací generál Prchala nikdy nenavázal užší kontakty. Překážkou bylo především Prchalovo odsouzení odsunu sudetských Němců.¹⁷⁹

Dne 1. května byla také v život uvedena československá stanice Rádia Svobodná Evropa. Prvním ředitelem se stal Ferdinand Peroutka a úkolem bylo informovat československé občany o dění ve světě. Význam měla i jejich akce s vysíláním balónů s letáky do vlasti a zasíláním protikomunistických materiálů na vybrané adresy v ČSR.¹⁸⁰

V pozůstalosti Otce Langa jsem našla dokument, který vypovídá právě o emigraci z roku 1948 ve Velké Británii. Podle něj byla v roce 1952 většina vysokoškolsky vzdělaných uprchlíků již mimo území Velké Británie. Nejčastěji tito lidé pokračovali do USA nebo Kanady. V těchto končinách totiž měli větší šanci sehnat práci, která by více odpovídala jejich vzdělání. O Anglii bylo známo, že zde emigranti většinou sehnali pouze manuální práci. Nejčastěji zde tedy zůstávaly rodiny s dětmi, někteří doktoři, obchodníci a bývalí letci RAF.¹⁸¹

Emigranti pak většinou pracovali v restauracích, jako pomocníci v domácnostech atd. Jejich příjem jim často nestačil, a proto si také přivydělávali vyráběním a prodáváním domácích výrobků, jako byla bižuterie atd.¹⁸²

Díky pomoci Czech Refugee Trust Fund se většina z nich nemusela obávat o bydlení. Fond totiž kupoval nebo pronajímal domy, ve kterých nechával žít české a slovenské rodiny.¹⁸³

Emigrace z roku 1968 je velice málo zpracována. Větší pozornost je stále věnována staré emigraci z roku 1948, i když i ta by si zasloužila hlubší pohled. Domnívám se, že je

---

¹⁷⁷ Pro doplnění, v prvních letech působení organizace byl jejím předsedou Petr Zenkl.

¹⁷⁸ Například Jozef Lettrich, spolu s dalšími 17 členy, vytvořil Výbor svobodného Československa. 8 prosince 1963 následně vytvořil Stálou konferenci slovenských demokratických exulantů. Část slovenské emigrace se radši rovnou přidala k Československé národní radě americké, kterou vytvořil Juraj Slávik, Jan Papánek a Mikuláš Ferjenčík. Více viz: VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 25.

¹⁷⁹ Český národní výbor byl založen v roce 1945 v Londýně Lvem Prchalou. Skupina se vyznačovala výraznou kritikou prezidenta Beneše. V roce 1948 si skupina kladla různé cíle, mezi které patřilo například osvobození ČSR od komunismu, zřízení České republiky ve federativním spolku s ostatními evropskými národy, návrat českých emigrantů atd. Více viz: VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 25.

¹⁸⁰ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 26.

¹⁸¹ NA, Fond: Jan Lang, krab. 8. (fond nezpr.).

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

hned několik důvodů, proč je této tematice věnována tak malá pozornost. Jednak je to samotnou povahou emigrace. Byla poměrně početná a velká část se v zahraničí rychle asimilovala.¹⁸⁴ Dále je problém s přístupností archivů. Ty jsou doslova rozesety téměř po celém světě. V mnoha případech se také nacházejí v soukromých rukách a je těžké se k nim dostat. Ne všichni emigranti totiž mají chuť se o svém životě bavit nebo o něm psát.

Po srpnových událostech nastal nový exodus československých občanů do zahraničí. Podle Vaculíka odešlo, dle odhadu, do konce roku 1972 127 000 osob.¹⁸⁵ Někteří emigranti dokonce nemuseli po srpnu ani odcházet. V zahraničí se totiž během vpádu nacházelo na 80 000 občanů.¹⁸⁶ Složení emigrantů bylo i v tomto případě velice pestré. Odcházeli lidé pronásledovaní, diskriminovaní, ale i reformní komunisté. Jednalo se především o bývalé státní a stranické funkcionáře.¹⁸⁷ Příchod reformních komunistů byl jednou z věcí, která později činila výrazné rozepře mezi „starou“ a „novou“ vlnou emigrace.

Díky širokému zájmu sdělovacích prostředků se posrpnová emigrace stala ve světě více známější než její předchůdkyně.

Na rozdíl od předchozích uprchlíků nevytvořila v emigraci žádnou významnější organizaci. V 70. letech se jí podařilo zorganizovat alespoň dva výraznější celky - Výbor 5. ledna v Paříži a Výbor na obranu československých socialistů v Londýně.¹⁸⁸

Emigrace je spíše známá svojí informační a publikační činností. Vydávala značné množství časopisů, jako například Svědectví v Paříži, Národní politiku v Mnichově, Listy v Římě atd. Pozadu nezůstávala ani v ediční činnosti. Vznikla nakladatelství jako Index v Kolíně nad Rýnem nebo všeobecně známé 68' Publishers v Torontu.¹⁸⁹

Lidé, kteří přišli v této vlně, se většinou velice často a rychle asimilovali.

Obě emigrace zhodnotil i Otec Lang v jednom ze svých rozhovorů. Podle něj měla emigrace z roku 1948 těžší postavení než pozdější vlna. První zmíněná byla také více společenská a měla větší tendenci se scházet a sdružovat. Naproti tomu druhá emigrace již neprojevovala takovou tendenci se družít. „*Jedno možno říci s určitostí uprchlíci-exulanti to*

---

¹⁸⁴ Poměrně rychlá asimilace není problémem pouze emigrace po roce 1968. Češi se obecně poměrně rychle asimilují. V druhé generaci je tak občas těžké hovořit o Čechách nebo Slovácích. V pozůstalosti Otce Langa jsou často dopisy psané právě touto druhou generací a většinou jsou již psané anglicky, jelikož autoři již nevládnou češtinou natolik dobře, aby jí byli schopni psát. Často bývají uvedeny nějakou takovou frází: „*Unfortunately, my Czech is not good enough for writing letters and this is the only reason why I am writing you in english.*“ Překlad: Bohužel moje čeština není natolik dobrá, abych mohl psát dopisy a to je jediný důvod proč píši v angličtině. Více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 18. (fond nezpr.).

¹⁸⁵ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 27. Číslo se, jako v prvním případě, výrazně liší.

¹⁸⁶ JEŘÁBEK, Vojtěch, *Českoslovenští uprchlíci ...*, str. 18.

¹⁸⁷ VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny ...*, str. 27.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 27.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 27.

měli daleko těžší. Uprchlí před komunismem s holýma rukama – přechod přes hranice byl velmi riskantní, zvláště pro rodiny s dětmi byla cesta do exilu velmi obtížná, pak museli čekat v Německu v táborech, než mohli vyemigrovat dál do Austrálie nebo do Velké Británie. Měli štěstí, že tu byl Czech Refugee Trust Fund – který spravoval peníze darované Velkou Británií exulantům z doby Hitlerovy (kteří opustili domov po Mnichově), (a fond nebyl vyčerpán během pobytu vlády a exulantů z r. 1938-1945). ... Většina z nich neznala řeč, tak byli vděční za zprostředkování pomoci, ale jinak byli pohromadě, rádi se setkávali a rádi navštěvovali besedy a krajanská divadla. Žili v nucené izolaci – a národní podniky a oslavy byly pro ně jedinečnou příležitostí k vzájemnému setkání. Uprchlíci a exulanti z r. 1968 byli na tom mnohem lépe. Jednak že už nepřišli do „neznáma“ – bylo ve Velké Británii dost spolků a pomocných rukou. Byli to většinou mladí lidé, kteří brzy našli práci a zaměstnání, tak začátky nebyly pro ně zdaleka tak těžké. Ovšem nedrželi už tak úzce spolu (kromě zainteresovaných skupinek) jak uprchlíci z roku 1948. ... Inu, situace byla jiná. Snadněji se uplatnili (byli to mladí inženýři – a doktoři a podnikatelé) a brzy se osamostatnili. Měli situaci daleko lehčí než uprchlíci z r. 1948.“¹⁹⁰

Samozřejmě, že se toto hodnocení nedá vztahovat na všechny emigranty obecně. Otec Lang například tvrdí, že starší emigrace se více sdružovala, nejspíše je tomu opravdu tak. Domnívám se, že se tak dělo z toho důvodu, že opravdu přicházela do zcela neznámého prostředí, kde nemohla čekat žádnou výraznou pomoc od státních institucí. Dalším důvodem pak jistě byl fakt, že tato emigrace pocházela z prostředí, kde byl velmi rozsáhlý a rozvinutý spolkový život. Silnou tradici sdružování se do spolků si přinesli již z domova. To je něco, s čím se pozdější emigrace již doma nesetkala.

Naproti tomu žádný člověk není stejný jako druhý. Byli zde i tací emigranti, kteří se raději drželi dále od československé komunity. Činili tak z mnoho různých důvodů. Někteří se například komunitě vyhýbali, jelikož měli špatné zkušenosti z utečeneckých táborů v Německu nebo Rakousku.

Všeobecně ovšem můžeme říci, že tato emigrace byla více nadšená pro spolkovou práci. Více se držela pohromadě se svými krajany. Je to možné sledovat i na množství spolků a organizací, které vytvořila nejen ve Velké Británii, ale i v ostatních státech světa.

---

¹⁹⁰ NA, Fond: Jan Lang, krab. 8. (fond nezpr.).

3.2 Emigrace po právní stránce

V této části bych se chtěla věnovat snahám státu v zabránění emigraci a vlastně i překračování československých hranic občany.

Po převzetí moci komunistickým vedením v roce 1948 byli emigranti rozdělováni celkem do čtyř skupin. První skupina byli lidé, kteří v emigraci zůstali již po skončení druhé světové války. Jednalo se o občany, kteří utekli většinou před nebo během druhé světové války. Druhou skupinu tvořili ti, kteří opustili hranice republiky v období mezi 5. květnem 1945 a únorem 1948. Třetí skupinu představovali emigranti, jež uprchli po únoru 1948. Čtvrtá, a zároveň poslední, je tvořena emigranty, kteří se v době únorového puče již nacházeli v zahraničí, kde zastupovali československé zájmy,¹⁹¹ a po puči ukončili pracovní poměr, ale do vlasti se již nevrátili.¹⁹²

Je třeba říci, že toto je poněkud zjednodušující tvrzení. Největší část emigrace po roce 1945 byla tvořena Slováky, kteří odmítali obnovené Československo, jelikož byli zastánci samostatného Slovenského státu. V zahraničí utvořili dvě organizace - Slovenskou národní radu v zahraničí pod vedením Karola Sidora a Slovenský akční výbor, později Slovenský osvobozující výbor, pod vedením Ferdinanda Ďurčanského.

Původně se českoslovenští představitelé domnívali, že nebudou lidem příliš bránit v odchodu. Logicky by se tak jednoduše zbavili svých odpůrců. Sovětské vedení ovšem nezastávalo stejný názor. Z toho důvodu byly od léta roku 1948 hranice postupně uzavírány. I přes to se lidé snažili ze země dostat. Policejní odhady z let 1948-1951 uvádějí, že v tomto období se o útěk pokusilo 20 450 osob, přičemž 11 734 osobám se zdařil.¹⁹³

K prvním většímu zásahu do prostupnosti hranic dochází již v noci z 22. na 23. února 1948, kdy tehdejší ministr vnitra Václav Nosek rozkázal pohraničním strážím SNB, aby nepouštěli přes hranice nikoho, kdo nemá pas označen zvláštním výjezdním povolením. Zároveň s tímto bylo vydáno nařízení, kterým bylo zastupitelským úřadům Československé republiky přikázáno nevydávat víza k cestám do republiky bez souhlasu ministra vnitra.¹⁹⁴

Po tomto zásahu jedinou možností, jak člověk mohl legálně vycestovat do ciziny, bylo pořídit si pas s výše zmíněným povolením. Podle zprávy, kterou podávalo ministerstvo vnitra

---

¹⁹¹ Často tak učinili například pracovníci československých zastupitelských úřadů.

¹⁹² BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*, Praha 2009, str. 104-105.

¹⁹³ Tamtéž, str. 48.

¹⁹⁴ Více viz: RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*, Praha 2007, str. 34.

Klementu Gottwaldovi, nebyla samozřejmě hranice zcela nepropustná, i přes opatření se do 1. srpna 1948 podařilo utéci více jak 8 000 osobám.¹⁹⁵

Únorovým převratem byly zároveň zavedeny jednorázové výjezdní povolení neboli výjezdní doložky.¹⁹⁶

Emigranti byli komunistickým vedením bráni jako přímé ohrožení státu a bylo třeba se vůči této skupině lidí jasně vymezit. Především pak obrátit pozornost občanů proti těmto nepřátelům státu. Takto byli například emigranti označeni Studijně analytickým oddělením: „*Z hlediska samostatnosti a lidově-demokratické formy státu jsou tito uprchlíci z ČSR jako celek přímým ohrožením samostatnosti státu a jeho lidově-demokratické státní formy, a proto představitelé a členy veškerých těchto skupin a skupinek nutno považovat za cizí, nám nepřátelské činitele.*“¹⁹⁷

Stát měl výraznou tendenci držet své občany uvnitř státu. K tomu mu měly sloužit i dva nové zákony. Již na podzim roku 1948 začal vznikat nový zákon o cestovních pasech. Vláda úpravu schválila 18. ledna 1949 a Národní shromáždění následovalo jejího příkladu již 23. února 1949. Světlo světa tak spatřily hned dva nové zákony. První o hlášení obyvatelstva a povolování pobytu cizinců (č. 52/1949 Sb.), druhý o cestovních pasech (č. 53/1949 Sb.). Vydávání cestovních pasů se napříště vkládalo do rukou ministerstva vnitra nebo jím zmocněných úřadů. Pasy pak mohly být vydávány nejdéle na 5 let. Zákon nabyl účinnosti 1. dubna.¹⁹⁸

Vzhledem k tomu, jak se tehdejší činitelé vůči emigrantům vymezovali, byla také snaha co nejpřísněji emigraci trestat. Těsně po puči sice nebylo ilegální opuštění republiky bráno jako trestný čin, jednalo se pouze o přešůvek proti pasovým předpisům, tendence ovšem byla, aby se co nejdříve trestným činem stala. Již 18. května 1948 radilo ministerstvo vnitra ministerstvu spravedlnosti, aby prokurátoři kvalifikovali opuštění republiky jako vlastizradu. Měli k tomu užívat zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., §§ 2 a 6 „příprava úkladů o republiku“. Na základě tohoto mohl prokurátor požadovat až trest smrti.¹⁹⁹ Toto ovšem platilo čistě teoreticky. V této době státní zástupci nikdy trest smrti nežádali. Obvinění byli většinou odsuzováni jen ke krátkodobému vězení. I po 18. květnu 1948 se ještě stále nedovolené překročení hranice trestalo jako přečin podle zákona o vystěhovalectví č. 71/1922 Sb. Zákon na ochranu republiky byl používán především u zadržených předúnorových politiků či jiných veřejně známých osob.

¹⁹⁵ BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje ...*, str. 103.

¹⁹⁶ RYCHLÍK, Jan, *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*, Praha 2012, str. 12.

¹⁹⁷ BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje ...*, str. 105.

¹⁹⁸ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 34-35.

¹⁹⁹ BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje ...*, str. 105.

Přelomový byl zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. Paragraf 40 („Neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu“)²⁰⁰ ukládal až pět let odnětí svobody pro ty, kteří by ilegálně překročili hranice státu s úmyslem ho v zahraničí poškozovat, popřípadě se po výzvě ve stanové lhůtě do vlasti nevrátili.²⁰¹ Většinou ale nebyl tento paragraf zákona při trestních stíháních užíván. Obvinění byli častěji žalováni z přípravy velezrady, kde hrozily vyšší trestní sazby. Nepodařené překročení hranic tak mohlo občana stát deset až dvacet pět let života.²⁰²

Československo několikrát vyhlásilo amnestii, z čehož je patrné, že mělo zájem o návrat svých občanů. První proběhla 19. června 1948. Byla vyhlášena na základě zvolení Klementa Gottwalda prezidentem 14. června 1948.²⁰³ Další následovala v roce 1955, kdy se slavilo 10. výročí osvobození. V rámci akce „Návrat“ bylo emigrantům zaručeno, že nebude ani započato s trestním řízením v případě, že se emigrant vrátí do šesti měsíců. Akce byla ukončena 1. prosince 1956 a podle ministerstva vnitra se navrátilo celkem 1 169 osob.²⁰⁴

Emigranti byli součástí i velké amnestie z 9. května 1960. Amnestie byla specifická v tom, že si jako první ze všech nekladla podmínku návratu emigrantů. Byla využita celkem 355 osobami.²⁰⁵ Naproti tomu další amnestii z roku 1965 nebyla tak úspěšná. K návratu se rozhodlo pouze 69 osob. Platila totiž pouze pro ty, kteří se vrátili do 31. prosince 1965.²⁰⁶

Již od počátku byla jasná snaha o naprosté uzavření hranic Československa. Obyvatelé tak měli ztratit veškeré možnosti pro cestování mimo území republiky. K 1. září 1949 také ministerstvo vnitra nařídilo výměnu pasů, čímž se režim snažil o stažení dříve vydaných pasů.²⁰⁷

Dne 23. února 1949 vyšel nový zákon o cestovních pasech, který v podstatě uzákonil, že na vydání cestovního pasu nemá občan právní nárok. Podle vládního usnesení z 1. března 1949 bylo nařízeno, aby nebyly povolovány soukromé cesty do zahraničí. Počet těchto cest začal znovu narůstat až od roku 1956.²⁰⁸

---

²⁰⁰ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 50.

²⁰¹ BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje ...*, str. 107.

²⁰² Zákon č. 231/1948 Sb. platil jen necelé dva roky, protože 1. 8. 1950 vešel v platnost nový trestní zákon (tr. z.) č. 86/1950 Sb. Do něj byl jako § 95 převzat i trestný čin nedovoleného opuštění republiky nebo odmítnutí vrátit se do republiky s dosavadní trestní sazbou do 5 let, ovšem s tím rozdílem, že trestné bylo opuštění republiky už samo o sobě, tedy i bez úmyslu „škodit republice.“ V první polovině padesátých let byl nicméně pokus o nedovolené opuštění republiky zpravidla kvalifikován jako příprava velezrady podle § 78 tr. z. s trestní sazbou 10-25 let. RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 49-51, CUHRA, Jaroslav, *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*, Praha 1997, str. 26.

²⁰³ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 51.

²⁰⁴ Tamtéž, str. 52.

²⁰⁵ Tamtéž, str. 53.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 53.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 38.

²⁰⁸ RYCHLÍK, Jan, *Devizové přísliby ...*, str. 12-13.

Zároveň docházelo k ještě většímu a důkladnějšímu uzavírání hranic. Například v roce 1949 byla vydána směrnice, která nařizovala přesun 8 000 vojáků do Pohraniční stráže. Kolem hranic mělo také vzniknout mrtvé pásmo, které mělo mít rozměr 2 až 6 kilometrů.²⁰⁹

V roce 1952 byla agenda vydávání víz a pasová agenda formálně převedena na ministerstvo zahraničních věcí. Vládní nařízení bylo vydáno již 17. prosince 1951, v platnost ale vstoupilo až v roce 1952. Nařízení bylo ovšem zcela formální. Ve skutečnosti tuto agendu zpracovávalo ministerstvo národní bezpečnosti.²¹⁰ V podstatě ale o této agendě nerozhodoval ani jeden z výše zmíněných orgánů. Hlavní slovo měla tříčlenná komise složená z ministra národní bezpečnosti, ministra zahraničních věcí a vedoucího mezinárodního oddělení při ÚV KSČ.²¹¹

Životnost ministerstva národní bezpečnosti nebyla ale příliš dlouhá. Bylo zrušeno již v roce 1953 a jeho veškerou agendu převzalo opět ministerstvo vnitra.²¹²

Postupně docházelo ke stále ostřejšímu střežení hranic. Na ochranu hranice byly používané jednotky známé jako Pohraniční stráž (PS), které byly v roce 1950 převedeny pod Ministerstvo národní bezpečnosti a od roku 1951 získaly definitivně charakter vojenských jednotek. Podle zákona o ochraně státní hranice mohla být dokonce určitá část československého území vyhlášena ministrem národní bezpečnosti za uzavřené území.²¹³

Určité uvolnění v dané oblasti přinesl až rok 1953. Stalo se tak nejspíše na základě smrti Stalina a Gottwalda. Uvolnění se projevovalo postupným zvyšováním počtu zahraničních cest, ale i cest cizinců do ČSR.²¹⁴

Od roku 1955 byla také ministerstvem vnitra připravovaná reforma pasové a vízové agendy, která vešla v platnost 1. července 1956.²¹⁵ K cestám nebyly užívány pasy, ale zvláštní cestovní příloha, která se kontrolovala spolu s občanským průkazem. Vydávání těchto dokladů měla na starosti Hlavní správa Veřejné bezpečnosti v Praze.²¹⁶ O vystěhovalectví ovšem nadále rozhodovala zvláštní komise při ÚV KSČ.²¹⁷

Od roku 1962 se ministerstvo vnitra zabývalo vytvářením nových pasových směrnic. Cesty začaly být postupně povolovány i na nižších úrovních, například na úrovni okresů.²¹⁸

---

²⁰⁹ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 107.

²¹⁰ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 39-40. Ministerstvo národní bezpečnosti fungovalo od 23. května 1950.

²¹¹ Tamtéž, str. 40.

²¹² Tamtéž, str. 40.

²¹³ Tamtéž, str. 49.

²¹⁴ Tamtéž, str. 53.

²¹⁵ Tamtéž, str. 54.

²¹⁶ Tamtéž, str. 55.

²¹⁷ Tamtéž, str. 56.

²¹⁸ Tamtéž, str. 62.

V roce 1963 vznikla Zvláštní komise pro věci pasové a vízové při ÚV KSČ, která se zabývala dalším zjednodušováním cestování. Tendence byla, aby bylo postupně zcela uvolněno cestování do lidově demokratických zemí.²¹⁹

V 60. letech se výrazně mění pohled na cestování. Dříve se jednalo o výjimku, mohli bychom dokonce říci odměnu pro obyvatele. Postupem času měl být výjezd do ciziny zcela běžnou záležitostí. Především pak výjezd do ostatních socialistických zemí.²²⁰

Ovšem i v 60. letech byla emigrace stále brána jako něco špatného. V roce 1961 byl vydán nový trestní zákon č. 140/1961 Sb.,²²¹ nedovolené opuštění republiky zde bylo stále vedeno jako trestný čin (§ 109, odst. 1 a 2) a hrozil za něj trest odnětí svobody od šesti měsíců až do pět let. Odsouzení mohli být také postiženi nápravným opatřením. Tato opatření byla především finančního rázu. Jednalo se o různé srážky z platu atd.²²² Trestům neměli uniknout ani převaděči. Těm v případě, že byli dopadeni, hrozily poměrně vysoké tresty. Pohybovaly se v rozmezí od tří do deseti let (§ 109, odst. 3).

Zákon byl používán celkem často. Problém ovšem spočíval v tom, že rozsudky byly pouze formální, protože odsouzení byli v zahraničí a trest proto nikdy nevykonaly. Zřejmě také z tohoto důvodu byl v rámci novelizace trestního zákona 7. června 1965 doplněn § 109 ustanovením, podle něhož bylo možné potrestat nedovolenou emigraci i propadnutím majetku odsouzeného ve prospěch státu.²²³

Docela striktní byla i politika státu vůči československým občanům, kteří chtěli emigranty v zahraničí navštívit. V podstatě se návštěvy povolovaly pouze jejich dětem a to až za deset let od odchodu osoby. Samotným emigrantům, pokud chtěli už jako občané cizího státu přijet na návštěvu do Československa, nebyla zpravidla vydávána vstupní víza. Často se tak stávalo, že si tyto osoby úředně změnili jména anebo přijížděly na cizí pasy, popřípadě se s rodinou nebo přáteli setkávali v jiné socialistické zemi.²²⁴

V případě, že se někdo chtěl vystěhovat legálně, řešila tuto problematiku nadále Komise pro věci pasové a vízové při ÚV KSČ. Ta ovšem povolovala vystěhování většinou pouze za účelem sloučení rodin.²²⁵

---

²¹⁹ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 63.

²²⁰ Tamtéž, str. 65.

²²¹ Národním shromážděním byl schválen 29. listopadu. V platnost vstoupil 1. ledna 1962. více viz: RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 76.

²²² Trest nápravného opatření byl specifikován v § 44 tr. z. (č. 140/1961 Sb.). Umožňoval také přeřazení odsouzeného na méně kvalifikovanou nebo méně odpovědnou práci.

²²³ Zák. č. 56/1965 Sb.

²²⁴ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 77.

²²⁵ Tamtéž, str. 77.

V roce 1968 vyvolala Šejnova aféra²²⁶ diskuzi o pasovém systému. Veškeré snahy po liberalizaci systému byly ovšem zmařeny po srpnu 1968. Od podzimu 1968 docházelo k opětovnému zpřísnování systému.²²⁷

Ve dnech od 21. do 28. srpna probíhala z Československa nová emigrační vlna. Jednalo se o první nápor emigrantů. V těchto dnech byly hranice relativně otevřené. Lidé byli často pouštěni i bez výjezdních doložek.²²⁸

Na přelomu srpna a září byly opět zavedeny kontroly na západních hranicích. Ovšem proti osobám, které zůstaly v zahraničí, nebylo prozatím zahájeno trestní řízení. Dokonce přišel pokyn, který nařizoval, aby jim byly výjezdní doložky prodlouženy.²²⁹

Již 6. září 1968 požadoval Gustáv Husák razantní omezení cest československých občanů na Západ a v listopadu se vláda přiklonila k tomuto požadavku. Na tomto základě vznikla vyhláška ministerstva vnitra a zahraničí z 12. listopadu č. 147/1968 Sb., která zaváděla hraniční průvodky.²³⁰

K zpřísnění postojů vůči emigraci se přikročilo po nástupu Gustava Husáka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. I přes přísný postoj komunistického vedení byla zároveň velká snaha získat emigranty zpět pro návrat do vlasti. Již 27. května byla vyhlášena amnestie pro ty, kteří se navrátí do tří měsíců, tedy do 15. září 1969. Tato akce nebyla příliš úspěšná, jelikož ze 70 000 emigrantů se vrátilo pouze 565 osob.²³¹

Roku 1973 byla vyhlášena další amnestie, která fungovala na stejném principu jako amnestie z roku 1969.²³²

Tendenci získat emigranty pro návrat do vlasti dokládá i pokyn československým zastupitelským úřadům z 29. srpna 1968. Bylo třeba, aby úřady „*vešly ve styk s občany v cizině a vysvětlily jim, že nic nebrání jejich návratu do ČSSR ... a na požádání prodlužovaly platnost výjezdní doložky*“.²³³ Ke stejnému závěru došla vláda i 11. listopadu. Zastupitelské úřady měly prodlužovat občanům pobyty v zahraničí a zároveň „*aby vhodnými prostředky působily na čs. občany ... k jejich návratu*“.²³⁴

---

²²⁶ Generál Jan Šejna byl vedoucí tajemník výboru KSČ na ministerstvu národní obrany a zároveň působil jako poslanec Národního shromáždění. V roce 1968 vyplavala na povrch informace o rozkrádání armádního majetku, kterého se měl generál Šejna také účastnit. Po tomto odhalení utekl generál do Itálie, kde se vzdal CIA. více viz: RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 79.

²²⁷ Tamtéž, str. 79-81.

²²⁸ Tamtéž, str. 110.

²²⁹ Tamtéž, str. 111.

²³⁰ Tamtéž, str. 111-112.

²³¹ Tamtéž, str. 112.

²³² Tamtéž, str. 113.

²³³ CUHRA, Jaroslav, *Trestní represe ...*, str. 26-27.

²³⁴ Tamtéž, str. 27.

Vzhledem k tomu, že amnestie neměla takových účinků, jaké si její tvůrci přáli, přistoupilo vedení k tvrdšímu postupu. V zahraničí se stále nacházelo kolem 70 000 emigrantů.²³⁵ Právě proti nim se začalo s přípravami na trestní řízení. Přípravy probíhaly od začátku roku 1970, kdy byla zřízena speciální vyšetřovací skupina StB. Ministr vnitra určil kompetence této komise rozkazem č. 6/1970. Úkol měl být dokončen do konce roku 1971. Termín se ovšem nepodařilo dodržet a řízení se vlekla až do konce 70. let.²³⁶

Podle prokuratury do roku 1971 emigrovalo celkem 88 005 osob. Celkem 86 448 osob bylo trestně stíháno. Z nich bylo 66 534 utečenců odsouzeno.²³⁷

Fakt, že tehdejšímu vedení šlo především o majetek emigrantů, je zřejmý z metodického pokynu, který vydal náčelník Hlavní správy vyšetřování StB. Podle jednoho z bodů je třeba přednostně zahájit trestní řízení u osob, které „*zanechaly v ČSSR majetek, který je třeba realizovat*“.²³⁸

K uzavření hranic došlo v říjnu roku 1969.²³⁹ Pro většinu občanů se tak vlastně opět uzavřela možnost vycestovat na Západ. Jedinou možností bylo užití služeb cestovní kanceláře. Těch ovšem nebylo mnoho a byly určeny především pro podniky.²⁴⁰

Během normalizace bylo cestování opět výrazně potlačováno, především pak cestování do nesocialistických států. Kapitalistická cizina byla opět brána jako nepřátelský svět, od kterého je třeba občany izolovat. Normalizační režim se tak vlastně navrátil k myšlení 50. let.²⁴¹

Určité zlepšení situace nastalo s vládním usnesením č. 151 z 26. května 1977. K menším reformám se přistoupilo poté, co Československo ratifikovalo „Mezinárodní pakt o občanských a lidských právech“ a „Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech“. Byly zrušeny zájezdy pouze pro podnikové kolektivy, zájezdy se mohly kombinovat mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi atd.²⁴²

Výrazná změna přišla v roce 1988, kdy federální ministr vnitra předložil návrh, ve kterém bylo jasně řečeno, že překročení hranice již nemělo být považováno za trestný čin. Mělo se jednat pouze o přešůpek. O trestní čin by šlo pouze v případě, kdy by bylo použito násilí.²⁴³ Z neznámého důvodu byla dekriminalizace nedovoleného opuštění republiky

---

²³⁵ Tamtéž, str. 27.

²³⁶ CUHRA, Jaroslav, *Trestní represe ...*, str. 27-28.

²³⁷ Tamtéž, str. 28.

²³⁸ Tamtéž, str. 28.

²³⁹ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 113.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 90.

²⁴¹ RYCHLÍK, Jan, *Devizové přísliby ...*, str. 18.

²⁴² RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny ...*, str. 93-95.

²⁴³ Tamtéž, str. 122.

odsunuta a vstoupila v platnost až při tzv. malé novele trestního zákona 13. prosince 1989, tedy až po pádu komunistického režimu.²⁴⁴

K postupnému uvolňování, ale v podstatě docházelo již od roku 1987. V roce 1988 tak mohl v podstatě vycestovat téměř každý, kdo sehnal volně směnitelnou měnu. Pokud ovšem proti jeho výjezdu neměla námitky policie. Postupně mělo dojít i ke zrušení výjezdních doložek.²⁴⁵

Výjezdní doložky byly rušeny od 4. prosince 1989 a všichni občané, kteří měli pas, mohli svobodně vycestovat. Hranice byly postupně otevírány symbolickým přestřiháváním ostnatého drátu.²⁴⁶

Další otázkou je, jak Velká Británie uprchlíky přijímala.

10. prosince roku 1948 schválilo valné shromáždění OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv a svobod, podle které mají všichni lidé právo požívat základní práva a svobody bez jakékoliv diskriminace.

Článek 14 (1) stanovuje: „*každý má právo vyhledat před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.*“²⁴⁷

V roce 1951 byl při OSN zřízen Úřad vrchního komisaře OSN pro uprchlíky,²⁴⁸ jehož úkolem bylo poskytovat právní ochranu uprchlíkům a pomoc vládám při jejich integraci a dobrovolné repatriaci.²⁴⁹ Společně s tímto rozhodnutím přijala OSN, ve stejném roce Úmluvu o právním postavení uprchlíků, kde byl uplatněn princip non – refoulement.²⁵⁰

Článek 33 stanovuje: „*žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoliv způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice území, ve kterých by jeho život či svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politickému přesvědčení*“.²⁵¹

---

²⁴⁴ Zák. č. 159/1989 Sb. Podle nového znění § 109 bylo nedovolené překročení státní hranice trestným činem jen tehdy, pokud k němu došlo za použití násilí nebo pod bezprostřední hrozbou použití násilí. Trestným činem i nadále zůstalo organizování nedovoleného převádění osob přes státní hranici.

²⁴⁵ RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny...*, str. 130.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 132.

²⁴⁷ NAJDKOVÁ, Markéta, *Imigrační a azylová politika Velké Británie*, Brno 2007, str. 10.

²⁴⁸ UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees.

²⁴⁹ NAJDKOVÁ, Markéta, *Imigrační ...*, str. 10.

²⁵⁰ Tento princip znamená, že uprchlíci jsou chráněni předtím, aby byli navráceni na místo, kde jim hrozí ohrožení buď jejich života, nebo svobody. Princip se vztahuje na všechny uprchlíky. Většinou se jedná o uprchlíky z válečné zóny, popřípadě z míst, kde došlo k nějaké přírodní nebo jiné katastrofě.

²⁵¹ NAJDKOVÁ, Markéta, *Imigrační ...*, str. 11.

Takto definovaná úmluva měla zaručovat uprchlíkům základní lidská práva, která měla být přibližně tak velká, jako ta, kterých užívají cizí státní příslušníci žijící legálně v dané zemi. Občas mohly být dokonce rovná právům občanů v dané zemi.²⁵²

Tvůrci se domnívali, že nával uprchlíků postupně opadne. Z toho důvodu se dohoda vztahovala pouze na události, které se staly před 1. lednem roku 1951.²⁵³

Vzhledem k tomu, že příval uprchlíků neustával, bylo přikročeno k doplnění Úmluvy. Stalo se tak v roce 1967, kdy byl vydán tzv. Protokol o postavení uprchlíků (Newyorský protokol). Z úmluvy se tak stala univerzální doktrína, která se dala v podstatě využít pro jakoukoliv uprchlickou situaci.²⁵⁴

Jak jsem již naznačila výše, státy neměly příliš velký zájem o přijímání uprchlíků. Všichni měly takto krátce po válce své vlastní problémy a příliv velkého množství lidí v situaci, v jaké se nacházeli uprchlíci, pro ně nebyl velkým přínosem.

Většina zemí měla přísné vystěhovalecké kvóty. Klasickým případem jsou například Spojené státy americké. Podobnou politiku vedla i Austrálie nebo Kanada. Některé země měly naopak na uprchlíky velmi specifické požadavky. Například Nový Zéland přijal do své země 40 mužů, kteří měli být hlavně obdařeni velkým množstvím spermatu.²⁵⁵ Velká Británie zase udělovala povolení k pobytu pouze určitým profesím.²⁵⁶

Británie, ale i jiné státy, dlouho zápasila s poválečným dluhem. Až do roku 1954 přetrvával v Anglii přidělový systém na jídlo, šatstvo a benzín.²⁵⁷ I to byl jeden z důvodů, proč Británie nechtěla přijímat nové uprchlíky do své země.

Nicméně těsně po Druhé světové válce čelila Anglie nedostatku pracovní síly. Z toho důvodu v roce 1946 zřídila tzv. European Volunteer Forces Scheme. Na základě toho přijala do země mezi lety 1946-1948 více jak 100 000 uprchlíků především z Východní Evropy. Ti byli nasazováni hlavně do odvětví, kde výrazně chyběla domácí pracovní síla. Nejčastěji se jednalo o zemědělství, práci v nemocnicích, textilu atd. Přítomnost těchto pracovníků byla ovšem dočasná.²⁵⁸

K obou výše zmíněným dohodám přistoupila Velká Británie až v roce 1970. Tím se Anglie zavázala respektovat právo non-refoulementu, tady přiznat uprchlíkům určitá práva.

---

²⁵² Tamtéž, str. 11.

²⁵³ Tamtéž, str. 11.

²⁵⁴ NAJDKOVÁ, Markéta, *Imigrační ...*, str. 11.

²⁵⁵ JIRÁSEK, Zdeněk, *Československá poúnorová emigrace a počátek exilu. Prameny a studie k dějinám Československého exilu 1948-1989*, Sv. 2, Brno 1999, str. 37.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 37.

²⁵⁷ MORGAN, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha 1999, str. 496.

²⁵⁸ European Volunteer Forces Schema bylo vlastně podobné guestworkers, kteří se nacházeli v Evropě. Více viz: GIBNEY, Matthew J., *The Ethics and Politics of Asylum. Liberal Democracy and the Response to Refugees*, Cambridge 2004, str. 109.

Nicméně úmluvy nebyly hned přidány do anglického systému. Úmluva i Protokol byly pouze přidány do Immigration Rules z roku 1971.²⁵⁹

3.3 Velehrad a jeho působení

Duší, tělem a vlastně vším na Velehradě byl Otec Lang. To, čím Velehrad byl, tvořil právě on. Z toho důvodu bych na tomto místě chtěla věnovat alespoň část své práce jeho životu.

Otec Lang se narodil 20. června 1919 v Rajhradě u Brna. Studoval na benediktinském gymnáziu a z počátku to vypadalo, že se opravdu k benediktinům přidá. Během studia gymnázia ho ovšem začal přitahovat jiný řád, a to jezuitský. Maturoval v roce 1938 v Praze-Bubenči na arcibiskupském gymnáziu. Ve stejném roce nastoupil do noviciátu v Benešově. 8. září 1940 složil následně budoucí Otec Lang sliby.²⁶⁰

Ve studiu pokračoval i během druhé světové války.²⁶¹ Až 30. července 1944 byli on i jeho spolužáci zatčeni gestapem a převezeni do vězení na Pankrác, kde zůstali až do roku 1945, aby byli následně převezeni do Malé pevnosti v Terezíně, kde Jan Lang onemocněl tyfem.

Podle emigrantů, se kterými jsem mluvila během svého výzkumu, nechtěl Otec Lang o svém působení během druhé světové války příliš hovořit. V pozůstalosti jsem ovšem našla několik jeho vzpomínek na toto období. Zároveň se zde zachoval novinový článek,²⁶² ve kterém Otec Lang také vzpomíná na rané období svého života.

Z jeho pobytu v Terezíně mu v mysli nejvíce utkvěla vzpomínka, kdy ležel spolu s ostatními nemocnými a přemýšlel, jestli se vůbec dožije rána. V tomto okamžiku se prý Otec Lang v podstatě se smrtí smířil a čekal pouze na setkání se svým Stvořitelem.²⁶³ K čemuž nedošlo. Možná že i toto byl jeden z okamžiků, který zformoval Otce Langa do jeho pověstné dobrot, laskavosti, tolerance a citlivosti.

---

²⁵⁹ Tamtéž, str. 114.

²⁶⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 14. (fond nezpr.).

²⁶¹ V letech 1940-1942 studoval v Benešově. Kolem byla následně zabrána nacisty. Z toho důvodu pokračoval ve studiu filozofie na Velehradě. V posledním roce před vězením, 1943-1944, pokračoval na Strahově ve studiu teologie. Jak již bylo řečeno výše, v létě roku 1944 byl, spolu s ostatními spolubratry, zatčen.

²⁶² Článek byl psán při příležitosti setkání, které uspořádala „Terezínská iniciativa“, které proběhlo ve dnech 17.-19.10.1991.

²⁶³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 18. (fond nezpr.).

Jeho štěstím v neštěstí bylo, že 30. dubna domluvil Červený kříž odvoz několika nemocných zpět do Prahy. Jan Lang byl jedním z nich.²⁶⁴ Ze své nemoci se zotavoval jednak v Praze u Sv. Ignáce, ale také na Hostýně.²⁶⁵

V září roku 1945 vyslali jezuité několik svých studentů do Anglie na Heythrop College na studia. Tak se mladý Jan dostal do Velké Británie.²⁶⁶

Takto komentoval Otec Lang svůj příjezd do Londýna: „*Hrozně jsem se těšil, i když zdravotně jsem pořád ještě nebyl úplně fit. Měsíce strávené na konci války v Terezíně, onemocnění tyfem a balancování na pokraji smrti mi daly pořádně zabrat. Byl to ale nový začátek a nemohl jsem se dočkat, až budeme v Londýně.*“²⁶⁷

Vysvěcen na kněze byl 8. září 1947. Nadále ovšem zůstával v Anglii.²⁶⁸ Probaci začal, spolu s Otcem Kovandou, v St. Beuno's. Třetí probaci vykonal právě zde v letech 1948-1949. Poslední sliby skládal již v Londýně v roce 1956.²⁶⁹

Mezi uprchlíky z Československa se začal angažovat v roce 1949, což bylo zmíněno již dříve. Povolení k práci mezi emigraci mu dal anglický provinciál Pater D'Arcy.²⁷⁰

Výčet činnosti v prvních letech byl již uveden v první kapitole. V letech 1949-1954 působil ze sídla v Southwell House. Od roku 1954 pak z Farm Street, tedy z londýnského sídla jezuitů. Až do roku 1979 měl i určité povinnosti vůči domu a faře. Od následujícího roku

---

²⁶⁴ Dochovaly se vzpomínky Otce Langa na dobu jeho léčení. Po příjezdu do Prahy se uchýlil ke svatému Ignáci na Karlovo náměstí, kde se o něj starali jeho spolubratři. K tomuto období sám píše. „*V myslí mi však utkvěla vzpomínka na jeden večer a jednu noc, která byla rozhodující pro celý můj další život. Válka právě skončila-alespoň formálně, na papíře (v Praze bylo ještě stále slyšet střelení-snad ustupujících Němců?)—začali se vracet moji spolubratři z Terezína a Pankráce, ovšem zdraví těžce podlomené-s tím to nešlo tak rychle. Byli jsme naprosto vyčerpáni... A k fyzické slabosti se pojily myšlenky: zda duch bude schopen překonat všechny obtíže-bude možno tyto lidské „vraky“ opět zrestaurovat, aby byly k něčemu užitečné a schopné práce?*“ Více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 9. (fond nezpr.)

Největší problém byla naprostá vyčerpanost jak těla, tak i ducha. Jak Otec Lang často uvádí v koncentračním táboře prostě ztratil chuť k životu. To nebyl ovšem trvalý stav. „*Jeden den sem na tom byl zvláště zle. A tak mi dali večer ochránce-jednoho spolubratra, aby se mnou strávil noc-zřejmě se obávali konce. Já jsem byl přesvědčen o tomtéž. Upřímně jsem svému ochránci řekl, že tak do půlnoci-ale určitě příštího rána už nedožiji. ... Ale přešla půlnoc a já byl ještě naživu. V tom mi přišla vůle k životu. Už jsem nechtěl umřít. Byla to jistě zvláštní milost od Pána: ale rozhodnutí bylo jasné: chci žít-a vedle postele-na stolečku byla láhev s vínem (myslím, že to byla Malaga!), a tak jsem se s chutí napil-a ne málo! Potom jsem usnul-a ráno chuť k životu trvala. A už mě neopustila: s nedočkavostí jsem čekal, kdy zvonek zazvoní a pozve do refektáře...*“ Více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 9. (fond nezpr.)

²⁶⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 14. (fond nezpr.).

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

²⁶⁸ Ve Velké Británii zůstával na základě příkazu jezuitského provinciála. Po únorových událostech se nevrátil do vlasti, jelikož nově příchozí emigranti žádali přítomnost českého kněze pro farní činnost. Do vlasti se nevrátil se souhlasem českého představeného. Více viz: Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

²⁶⁹ Tamtéž, (fond nezpr.).

²⁷⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 14. (fond nezpr.).

byl i těchto povinností zbaven a jeho působení bylo pouze v rámci pomoci československým emigrantům.²⁷¹

Jak moc důležitý ve své funkci byl, dokládají například manželé Kučovi: „*Přijeli jsme do Anglie v roce 1952, po třech letech v lágru v Německu. Kolem něj jsme najednou našli druhý domov.*“²⁷²

Například Otec Tomáš Špidlík vzpomíná na Langovu neuvěřitelnou schopnost spojovat lidi: „*Rodící se farnost rostla z disparátních prvků: starých baťovců, vojenských legionářů, nových uprchlíků, mezi nimiž byli ušlechtilí idealisté, politici vyššího stupně i chroničtí podrazníci. Jak to ten Lang dokázal, že mu sedí vedle sebe v kapli!*“²⁷³

Otec Lang byl významným spojovatelem všem lidí, kteří buď Velehradem prošli, nebo se pouze pohybovali v jeho okolí. Každého na jeho osobnosti přitahovalo něco jiného. Například František Fišer byl zaujat pověstným češtvím Otce Langa: „*Na otci Langovi mi nejvíc imponuje jeho češtví. On jistě mohl mít lepší výsady, mohl být možná i biskupem, ale vždycky říkal: „Já jsem v Londýně, to je moje povolání, to je moje poslání“. On je pravý Čech na pravém místě, snaží se kdekomu pomoci. Je to čistý člověk, pravdivý člověk, oddaný člověk. Pánu Bohu především, a potom svému národu. ...*“²⁷⁴

V 70. a pozdějších letech se činnost zaměřovala především na pomoc domovu. Tak Otec Lang pomáhal se zakládáním Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), Naardenského hnutí atd.²⁷⁵

Za veškeré své působení získal od prezidenta Havla v roce 1991 Řád T. G. Masaryka.²⁷⁶

Otec Lang zemřel 21. března 2007 v Londýně, kde byl také pohřben. Spočinul tak mezi svými spolubratry z jezuitského domu, ve kterém strávil téměř celý svůj život.²⁷⁷

Podle vzpomínek emigrantů vítal Otec Lang na Velehradě všechny bez jakýchkoliv rozdílů.²⁷⁸ Nečinil například rozdíly ani v lidech, kteří příslušeli k jinému náboženství: „*Pro mne jako pro kněze bylo hlavní pomoci, kde bylo zapotřebí. Nikdy jsem se neptal, zda si to zaslouží nebo ne. To už jsem ponechal Pánu Bohu. Přijímal jsem každého s jeho potřebami, jak mi je vypověděl, a co bylo možno, jsem udělal.*“²⁷⁹

---

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

²⁷³ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

²⁷⁴ KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost ...*, str. 57.

²⁷⁵ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

²⁷⁹ NA, Fond: Jan Lang, krab. 8. (fond nezpr.).

Řekla bych, že část jeho neuvěřitelné laskavosti a tolerantnosti můžeme přičítat právě jeho složitému životnímu osudu.

Asi nejvíce práce měli pracovníci Velehradu s příchozími po invazi v roce 1968. Kromě základních potřeb, jako bylo ubytování a strava, se starali ještě i o další záležitosti. Například kontakt s anglickými úřady, vyřizování různých povolení, pomoc při překládání dokumentů do angličtiny atd.

Řada československých občanů, kteří se během srpna 1968 nacházeli v zahraničí, řešila velké dilema, jestli se mají nebo nemají navrátit zpět do vlasti. Často se obraceli pro radu na Velehrad. Otec Lang ovšem v tomto okamžiku hrál spíše roli duchovního rádce než jakoukoliv jinou.²⁸⁰

Jednou ze záležitostí, s kterou Velehrad pomáhal, byla i otázka, co mají emigranti dělat v případě, že ještě stále drží československé cestovní pasy.

Touto otázkou se zabýval Otec Lang v roce 1970. Nechal se informovat od Úřadu vrchního komisaře pro uprchlíky při OSN.²⁸¹ Na základě jeho rady měli Čechoslováci, kteří stále drželi platný pas, dvě možnosti. Buď ho mohli nadále používat, nebo se měli přihlásit o uprchlický status, který jim byl zaručen na základě Úmluvy z roku 1951 a Protokolem z roku 1967. V podstatě záleželo na každém jedinci, jak se rozhodl.²⁸²

Pomoc spočívala i v tom, že pracovníci, tedy nejčastěji Otec Lang, pomáhali s emigrací dále do světa. Anglie se totiž pro většinu uprchlíků stala pouze přestupní stanicí a jejich kroky většinou vedly do vzdálenějších zemí. Velmi často pak volili například Spojené státy, Austrálii atd. Například v roce 1985 dával Otec Lang doporučení emigrantovi, který chtěl pokračovat do USA.²⁸³

Organizace nezajišťovala pouze samotný proces vyjetí a příjem od přijímací země. Zároveň se starala i o praktické působení emigranta v novém bydlišti. Vzhledem k tomu, že Otec Lang měl spoustu kontaktů po celém světě, zajišťoval pomoc pro jím vysílané osoby i v dalších státech. Tak se například v roce 1984 snažil přes své početné známé zajistit jednomu z emigrantů práci v New Yorku.²⁸⁴

---

²⁸⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

²⁸¹ Samozřejmě, že se nedotazoval přímo Vrchního komisaře, ale obrátil se na britskou pobočku.

²⁸² NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

²⁸³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 8. (fond nezpr.).

²⁸⁴ Tamtéž.

Ne vždy šlo ovšem vše takzvaně jako na drátkách. Nezřídka se stávalo, že se noví emigranti se svým domovem nesžili, popřípadě byli velice problémoví a museli být například posláni zpět.²⁸⁵

Organizace se také snažila zajistit studentům pokračování ve studiu ve Velké Británii. Největším problémem, kterému studenti čelili, bylo získat dostatek peněz na studia. K tomuto účelu vznikaly různé podpůrné fondy, jako byl například Eva Kramer Memorial Trust.²⁸⁶

Často také Velehrad pomáhal s různými doporučeními jak do práce, tak i do školy atd. Například v roce 1966 napsal Otec Lang doporučení pro jednoho emigranta. Na základě jeho dopisů byl syn emigranta přijat na významnou střední školu.²⁸⁷

Pomoci emigrantům z Československa v roce 1968 nebyli ochotní pouze krajané. Nezřídka se stávalo, že i samotní Angličané se chtěli zapojit. Ať se již jednalo o financování charity, návštěvu dobročinných bazarů nebo jiných akcí. Velice často také nabízeli ubytování uprchlíkům, například jeden pár nabízel ubytování československým studentům. Po Otcovi Langovi pak chtěli doporučit nějakého studenta, dokonce uvedli své preference. Požadovali někoho, kdo umí německy nebo francouzsky, jelikož se oba tyto jazyky učili.²⁸⁸

Přes Velehrad se také často distribuovaly nabídky práce. Nejčastěji se jednalo o manuální práce typu kuchař, domovník, au pair, atd.²⁸⁹

Jak jsem řekla již v první kapitole, organizace velmi často trpěla nedostatkem financí. Toto chtěla řešit i pomocí Vatikánu. V roce 1967 se Otec Lang dotazoval, koho má oslovit, aby dostal od Vatikánu nějaké dotace. Jako důvody uváděl, že jsou většinou první organizací, kterou cestovatelé, hlavně studenti, z Československa navštíví, čímž se vlastně stávají prvními, kdo je seznamuje se životem na Západě. Dále Otec Lang uváděl, že také dobře působí na mladé lidi, jelikož mu již dva z nich přislíbili, že se budou věnovat kněžské dráze.²⁹⁰ Ze záznamu je zřejmé, že na uprchlíky bylo působeno i po katolické stránce. Jednalo se přeci jen o katolickou charitu. V tomto případě se ale domnívám, že Otec Lang přidal do dopisu tuto doložku, aby ještě více přesvědčil budoucí donátory o potřebě financovat Velehrad, potažmo charitu.

Velehrad byl místem, kde se střetávaly dvě hlavní vlny československé emigrace. V podstatě se emigranti z roku 1948 stali hlavní oporou emigrace z roku 1968. To ovšem

---

²⁸⁵ Tamtéž. Často se tak také dělo na základě nepřiměřených požadavků samotných emigrantů.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

²⁸⁸ NA, Fond: Jan Lang, krab. 9. (fond nezpr.).

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.). Dopis pochází z roku 1967 a byl adresován provinciálovi anglické provincie Tovaryšstva Ježíšova.

neznamenal, že jejich vztah byl vždy dobrý. Dochoval se například zajímavý dokument, který nese název „*Praktické desatero pro nové exulanty ve Velké Británii*“, jenž sepsal jeden z příslušníků starší emigrace v roce 1969.²⁹¹ V textu radí nově příchozím, jak se v emigraci, potažmo v novém domově, chovat.²⁹²

První rada byla věnována šoku, jaký téměř každý při příchodu utrpěl. Uprchlíkům bylo razeno, aby rozhodně nesrovnávali české a britské prostředí. Zpráva byla celkem jasná. Anglie je prostě jiná než domovina a je třeba si na ní zvyknout.²⁹³

Další bod je velmi zajímavý a nejspíše odráží zkušenosti, které měla starší emigrace s nově příchozími. Je zde zmíněno, že za jakékoliv pohostinství nebo pomoc je třeba poděkovat: „*O českém nevděku a společenské nevychovanosti se slyší dnes víc nežli je zdrávo.*“²⁹⁴ Dalším problémem bylo nejspíše očekávání mladší generace, že se o ně někdo postará, protože stát, společnost nebo krajané prostě mají povinnost se starat: „*Dělání dobra není povinností v moderní pragmatické společnosti, ale známkou humanity, která je, ale nemusí být náboženského původu.*“²⁹⁵

Bod číslo tři upozorňuje uprchlíky, aby nebrali pohostinství a podporu, jak státní nebo soukromou, za samozřejmost. Je zde velice zajímavá formulace, která se odvolává na postavení uprchlíka v anglické společnosti: „*Uvědomte si, že jsme nezvanými hosty – ne-li vetřelci, ať se nám to slovo líbí nebo nelíbí.*“²⁹⁶

Důležité je také to, že starší generace požadovala po mladší, aby se chovala podle anglických zákonů, protože i přes to, že jsou uprchlíky, stále zastupují Československou republiku a anglická společnost je takto bude vnímat. „*... a podle vás je pochopitelně posuzován celý národ. Udělá-li Čech něco nepěkného nebo dokonce nečestného, budí to v této době více pozornosti nežli když je to kdokoliv jiný.*“²⁹⁷ Zdá se mi, že v tomto případě nějakým způsobem vypadl z kontextu slovenský element. V tomto úryvku je patrné, že se starší generace stále považovala za reprezentanty svého státu a to samé očekávala i od mladší generace.

Podobný princip prosazovala i Cyrilometodějská liga v roce 1948: „*A podle toho, jaký jsi Ty, budou soudit, jaký je celý národ. Jsi vyslancem svého národa a visitkou své země. To ti*

---

²⁹¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

²⁹² Podle datumu byl text vydán 21. srpna 1969, tedy přesně rok po osudových událostech.

²⁹³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

²⁹⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž.

*ukládá velikou osobní zodpovědnost. Nesplníš-li ji, pomáháš škůdcům svého národa. Žij podle toho a důsledně ved' k tomu i ostatní své krajany.*²⁹⁸

Z obou textů vyplývá jasná loajalita k bývalému domovu. Emigranti nesouhlasili pouze s režimem, který v republice převládl, ale stále považovali toto území za svůj domov a velmi jim záleželo na tom, aby bylo dobře reprezentováno v zahraničí.

Před anglickou veřejností chtěli vystupovat jako praví zástupci československého státu, čímž chtěli narušit postavení komunistického vedení v republice. Takto vytyčený úkol by se špatně plnil, kdyby se emigranti nechovali tak, jak od nich bylo očekáváno.

Otázkou stále zůstává, zda si emigranti stále mysleli, že se ještě navrátí do vlasti. Většina z nich se nejspíše domnívala, že ano. Vzhledem k tomu, jaký spolkový život někteří z nich vedli, je zřejmý stesk po domovu. Ze snahy najít si nějaké československé místočko v cizí zemi. Mohli bychom tento fakt přičítat i stesku po domově. Je to určitě také jeden z důvodů, proč se emigranti chovali tak, jak se chovali, ale domnívám se, že vykazovali i jiné znaky než pouhý stesk. Například fakt, že dobrovolně vodili své děti do české doplňovací školy, vypovídá o tom, že měli na návratu eminentní zájem. Proč by jinak nutili své děti učit se českému jazyku, tradicím a kultuře, kdyby se nechtěli již nikdy vrátit, nebo se alespoň podívat do původní vlasti?

Je samozřejmé, že část této snahy pocházela i z toho, že člověk má prostě snahu předat svojí kulturu a tradice svým potomkům. Chce tak předat vědomosti o místě, ze kterého pochází. I přes to se domnívám, že emigranti byli vedeni i výše zmíněnými důvody.

Druhým úkolem, který Cyrilometodějská liga krajanům určovala, bylo především informovat katolíky ze země, ve které uprchlíci pobývají, o své zemi a jejím lidu.²⁹⁹

Dalším příkladem je novinový článek psaný Jiřím Diamantem, který v roce 1968 emigroval do Holandska a ve svém článku popisuje stejné pocity. *„Ti z nás, kdo byli již dříve dlouhodobě v cizině, vědí, že je něco jiného být někde krátkodobým hostem, dlouhodobým hostem, delegátem či emigrantem, Člověk je zpravidla přijímán jako reprezentant něčeho, nějaké skupiny, firmy, národa, rasy, náboženství, klubu apod. Tím je automaticky na něho promítáno vše, co člověk, s nímž přijde do styku, o příslušné skupině ví, anebo co slyšel, případně jaké dojmy či předsudky získal v minulosti.*³⁰⁰

Starší krajané také neměli rádi kritiku anglické společnosti a jejího zřízení: *„Nekritisujte věci, které se vám nelíbí. Až tady budete žít dvacet let, začnou se vám možná*

²⁹⁸ NA, Fond: Jan Lang, krab. 2. (fond nezpr.).

²⁹⁹ NA, Fond: Jan Lang, krab. 2. (fond nezpr.).

³⁰⁰ DIAMAN, Jiří, *Psychologické problémy emigrace*, Olomouc 1995, str. 23. Článek pochází z března roku 1970.

*líbit. Nechcete-li tady dvacet let zůstat, vraťte se bez prodlení domů, anebo jděte jinam.*³⁰¹

Tímto autor jednak rozšířil první bod. Dále upozornil na důležitou skutečnost, že emigranti odcházeli do emigrace dobrovolně. Nikdo jim odchod nenakazoval. V případě, že jim tento způsob života nevyhovuje, mají možnost se vrátit. Je zde také jasná převaha staršího.

V podstatě by se tato věta dala parafrázovat asi takto. *My jsme tu déle! Známe to tu déle! Vy nemáte na kritiku žádné právo.*

Vyplývá z toho i fakt, že starší emigrace často nebrala mladší jako politickou, ale spíše ekonomickou.

Opět s něčím podobným přišla i Cyrilometodějská liga, která vyloženě píše: *„Nepovyšuj sebe ani naší zemi nad ně a nad jejich zemi. ... Nechtěj lidi cizí země poučovat, jak by měli dělat to a ono, raději se uč sám.”*³⁰²

Zajímavý je bod číslo 6. V podstatě odrazuje a posílá domů ty, kteří by pouze chtěli čerpat výhody, které anglický svět přinášel: *„Neumíte-li si nic (alespoň přechodně) odříci z těch věcí, které jste měli doma, aniž byste zvážili proti nim hodnoty jako svobodu a úctu k lidským právům, pro které jste sem přišli, vraťte se domů. Ani západ není kapitalistický ráj, který je už nastolen těmi, kteří pro něj pracovali a odříkali si, aby ti, kdož chtějí jen jeho výsledky, se mohli z nich přiživit.”*³⁰³

Zde je ještě více cítit fakt, že starší generace prostě nepovažovala tu mladší za politickou emigraci. Brala ji pouze jako ekonomickou, která prostě přišla za lepším. Je zřejmé, že se také domnívala, že tento přístup není správný a tací lidé by do emigrace chodit neměli.

Podobný názor neměl pouze autor těchto pravidel. Toto například napsal jeden ze starší generace Otcí Langovi v roce 1969: *„...Doznávám, že na mne působí hrozně nepříjemně ustavičné nářky lidí, kteří si myslí, že emigrace je výlet a ne strádání. Co by tak říkali, kdyby viděli špínu, již jsme prošli v Polsku, spolu s nedostatkem, nebo jak vypadaly uprchlické tábory v Německu. Byl jsem se tam podívat a vím, jaké to tam bylo.”*³⁰⁴

Obrana anglické společnosti je až neuvěřitelná. Z textu je poznat, že se emigranti se zemí docela sžili. Konkrétně autor tohoto kusu byl velice alergický na jakoukoliv kritiku. *„Tato země je jejich – ne vaše!”*³⁰⁵

Je vidno, že se autor s kritikou ze strany mladší generace již setkal a příliš ho nepotěšila.

³⁰¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁰² NA, Fond: Jan Lang, krab. 2. (fond nezpr.).

³⁰³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁰⁴ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

³⁰⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

Jako poslední je nově příchozím razeno, aby vše brali s úsměvem, protože „*Je to velmi často znak vnitřní mravní a duchovní kázně.*“³⁰⁶

Text je podle mého názoru laděn velmi ostře. Téměř v každé druhé větě zní rada k návratu domů. Je otázkou, kde se vzal tak negativní přístup. Jedním z důvodů je jistě fakt, že se starší generace považovala za opravdovou politickou emigraci. Je také možné, že těžko snášela fakt, že mladší emigraci je pomáháno nejen na úrovni krajanské, ale i státní, což byla věc, o které si v době, kdy utíkali, mohli nechat jenom zdát. Určitou roli zde jistě hraje i fakt, že únoroví emigranti byli starší než většina posrpnových. Mohla sehrát nadřazenost staršího mladšímu.

I přes to jak moc byli špatně naladěni někteří starší emigranti vůči mladší vlně, získala tato emigrace od ní výraznou podporu. Byli zde lidé a organizace, které je podporovaly jak finančně, duchovně, tak i sociálně atd. Není tak pravdou, že by negativní vztah zcela ovlivnil postoj starší emigrace.

V emigraci se často také projevoval stesk po domovu, po známém prostředí, přátelích, rodině atd. Například jeden z emigrantů zanechal poměrně emotivní líčení dovolené, kterou trávil v Bavorském lese, tedy v blízkosti československých hranic: „*Na zpáteční cestě jsme jeli asi 5km podél našich hranic kde jsme měli možnost vidět naši odrátovanou Republiku s mnohonásobnými překážkami a hlídkovými věžemi. Je to nepochopitelné pro svobodného člověka žijícího na západě, je to pro některé jakási atrakce, ale nás to tolik bolí, protože jsme toho všeho přímými svědky, vždyť z tohoto obrovského koncentračního tábora pocházíme. Osud nám byl milostiv že jsme na vytoužené svobodě a je nyní na nás všech kteří jsme v exilu, abychom svobodný svět burcovali ...*“³⁰⁷

V 70. a 80. letech se pozornost emigrace obrátila k domovu. Vznikaly mnohé iniciativy na podporu a osvobození domova. Jelikož byl Velehrad založen a veden jezuitou, odrážel se domov často i v modlitbách věřících. Zajímavé je, že se do modlitby nedostala pouze prosba k Bohu, aby pomohl bratřím a sestrám v republice, aby je „*...vedl v jejich spravedlivém boji...*“³⁰⁸, ale zároveň je zde druhá část, která přislubuje pomoc emigrace v dosažení opětovné svobody v Československu.³⁰⁹ Emigranti tak považovali osvobození země od komunistické vlády za jeden ze svých klíčových úkolů.

---

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

V rámci pomoci domovu byla také vydávána různá poselství domovu. Jako například v roce 1972. Hlavní informace, kterou provolání přineslo, bylo „zachovat a uchovat národ“.³¹⁰

V pozůstalosti Otce Langa se dochovalo docela velké množství dopisů, které dokládají jeho kontakt s domovem. Obracelo se na něj z různých důvodů mnoho lidí z Československa, z čehož je patrné, že ČSR nebylo uzavřeno nepropustnou bublinou.

Jedna skupina byli lidé, kteří například během uvolnění cestování v 60. letech vycestovali a s Velehradem se na svých cestách setkali. Mnoho z nich zastihly srpnové události v zahraničí. Pak již záleželo pouze na nich samotných, zda se vrátili či nikoliv. Někteří z nich tak opravdu učinili. To byl i případ jisté studentky, která na Velehradě pobývala v roce 1968.³¹¹ Po návratu byla pozvaná na výslech do Bartolomějské ulice, kde také jmenovala Otce Langa. Dopis nepsala sama studentka, ale její příbuzní, kteří cítili povinnost tuto skutečnost Otcí Langovi sdělit a upozornit ho na to, že by mohl být v hledáčku československých tajných služeb.³¹²

Někteří lidé, kteří se během svých cest s Otcem Langem setkali, zůstávali i po návratu v kontaktu. Dokonce nabízeli své služby jako doručovatelů buď zásilek z Anglie, nebo byli ochotní posílat věci z ČSR do Velké Británie.³¹³

Otec Lang také fungoval jako spojovatel mezi domovem a emigrací. Například z roku 1980 se dochoval dopis, kdy se Otec Lang spojil s rodinou emigrantky, která v Anglii zemřela. Rodina se tak mohla alespoň dozvědět, co se stalo s jejich příbuznou. Dokonce se mohla podílet na nápisu na náhrobní kámen.³¹⁴

Skrze Velehrad tak fungoval určitý komunikační kanál, který spojoval domov a emigraci. Emigrace je těžká nejen pro samotného emigranta, ale zároveň s ním trpí i jeho rodina a nejbližší okolí. Primárně již pouze tím, že nemá žádné, popřípadě jen kusé informace o členovi své rodiny. Z toho důvodu byla funkce spojovatele, jakou vykonával Otec Lang a Velehrad, velice důležitá. „*Váš dopis nám vnesl opět trochu informací o tom, kde je Jiřina pochována a že je o její poslední odpočinek dobře postaráno.*“³¹⁵

---

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Takto například na Velehradě pobýval i Tomáš Halík. Nakonec byl jedním z těch, kteří se rozhodli pro návrat. Z jeho pobytu se zachovala poměrně humorná historka. Podle Otce Langa chtěl pan Halík stále velmi pomáhat v domě. Z toho důvodu ho Otec Lang nechal zamést schody. Halík ovšem začal schody zametat odspoda. Na což Otec Lang reagoval slovy: „*Tomáši, vy budete jistě filosof.*“ viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

³¹² NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

³¹⁵ Tamtéž.

Kontakty také velice často navazovali lidé, kteří cestovali do Velké Británie například za studiem v šedesátých letech. Ti často vozili zpět do Československa věci, které nebylo možné doma sehnat. Například v roce 1966 žádal po otci Langovi jeden ze studentů knihy s náboženskou tematikou. Tento druh literatury byl nejčastěji pořizován z Říma.³¹⁶

Na Velehrad a Otce Langa se také často obraceli rodiče nebo jiní příbuzní. Chtěli se dozvědět informace o svých příbuzných, jako například učinila jedna maminka v roce 1970. Dcera se jí totiž již od Vánoc roku 1969 neozvala.³¹⁷ Toto je jeden z mála dopisů, ve kterých je zřejmé, kde maminka vzala kontakt na Otce Langa. Dcera jí ho totiž sama poslala v posledním dopise. I to byl jeden ze způsobů, jak mohl být Otec Lang kontaktován.

Emigranti také velice často používali služeb Velehradu jako doručovací služby. Často tak Otci Langovi psali, že potřebují něco doručit někomu v Československu, nebo naopak.³¹⁸ Otec Lang totiž většinou věděl o někom, kdo se do vlasti opravdu chystá a může tak splnit úlohu poštovního doručovatele.

Nejčastěji ovšem převládalo dotazování na určité osoby. Například i zemřelé.³¹⁹

Je otázkou kde se někteří Češi a Slováci o existenci Velehradu dozvěděli. Nejčastěji nejspíše od ostatních emigrantů nebo lidí, kteří Velehrad navštívili již před tím. V 60. letech odkazovalo na Velehrad velké množství anglických institucí. Činil tak například britský Home Office, British Council for Aid and Refugees, Czech Refugee Trust Fund a několikrát i československé velvyslanectví.³²⁰ Údajně v roce 1968 posílali mladé emigranty i obyčejní angličtí policisté.³²¹

V roce 1989, po pádu komunistického režimu, se situace pro obě strany podstatně změnila. Z počátku byli emigranti žádáni, aby se navrátili zpět do vlasti. V pozůstalosti Otce Langa se například dochovala výzva, kterou poslalo Občanské forum. V ní jsou emigranti vyzýváni, aby se navrátili zpět. Přinesou tak cenné rady a zkušenosti ze světa, které by se daly využít pro rozvoj Československa.

Nejvíce s komunitou pohnul rok 1968. Výročí těchto událostí se také každoročně slavilo. Rok co rok se pořádaly protesty, které měly připomínat československý osud. Demonstrace se většinou odehrávaly před československým a sovětským velvyslanectvím, kde byl čten projev, a samozřejmě proběhla i modlitba. Zachoval se například projev z roku 1972,

---

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

³²⁰ Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpr.).

³²¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 13. (fond nezpr.).

který byl psán, potažmo tedy i čten, anglicky. Domnívám se, že tak bylo činěno ze dvou hlavních důvodů. Jednak se organizace snažila oslovit i druhou generaci uprchlíků z roku 1948. Češi se totiž velice snadno asimilují. Druhá generace tak většinou již mívá problémy s rodným jazykem.³²² Druhý důvod spatřuji v tom, že se charita také snažila oslovit a vyburcovat anglickou veřejnost. Na takové akce byli většinou zvaní představitelé vlády, novináři atd. I pro ně byl text překládán do angličtiny.

V projevu se především vyzdvihují protesty, které proti okupaci probíhaly v samotném Sovětském svazu. Jsou zmíněni spisovatelé, vědci a další osobnosti, které vystoupily s protestem proti okupaci.

Nakonec je také zmíněno, že i exil vystupuje na podporu českého a slovenského národa: „*Let our presence here show and let it be a proof to the people of Czechoslovakia and to all other Captive nations – that we do not forget their just cause and their plea for freedom...*“³²³

Ve stejném roce bylo také žádáno po československém velvyslanectví v Londýně, aby byla předána výzva československému lidu.³²⁴

Kontaktována byla i sovětská ambasáda. V dopise věnovaném sovětskému ambasadorovi, je rok 1968 nazván jako „*Day of shame of USSR*.“³²⁵ Opět je také voláno po znovuoobnovení lidských práv v Československu.³²⁶

K roku 1970 se dochoval program k protestním akcím. Dle něho měla být akce otevřeny zpěvem písně *Kdož jste boží bojovníci*, a naopak se uzavírala *Svatováclavským chorálem*. Emigranti si vybrali dvě tradiční české písně, které měly ukazovat schopnost českého národa bojovat za své cíle a za svoji existenci. Nezapomnělo se ani na hymnu.³²⁷

Program z roku 1971 byl naproti tomu zahájen zvukovým záznamem z okupace. Následně promluvili řečníci. V pozůstalosti se bohužel nedochovaly záznamy jejich řečí. Některé by byly opravdu přínosné. Například přednáška Dr. V. Bernarda, který přednesl referát na téma „*1968“ očima exulanta z roku 1948*.“³²⁸

V neposlední řadě byly citovány básně slovenské, české, opět zazněl *Svatováclavský chorál* a hymny.³²⁹

---

³²² Nežřídka se dokonce stává, že tato generace považuje jazyk přijímající země za svůj rodný.

³²³ Překlad: Necht' je naše přítomnost zde důkazem pro lidi z Československa a všem vězněným národům, že mi nezapomínáme na jejich případ a jejich prosbu o svobodu. Více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³²⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³²⁵ Překlad: Den hanby pro SSSR. Více viz: NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

Problémem bylo, že postupem času přestávala většina emigrantů, ale i anglické společnosti, tyto oslavy reflektovat. Na materiálech je tento fakt velmi patrný. Už jenom z výzev, které například na pozvánky nebo do Cyrilometodějského věstníku přidával Otec Lang: „*Srpen není zrovna nejlepší měsíc pro schůzky, ale naši doma čekají, že dovedeme přivést oběť pro věc jim tak živelnou a důležitou – připomenout světu za ně a jejich jménem – bezpráví spáchané r. 1968.*“³³⁰ Ze slov Otce Langa je zřejmé, k jakému problému zde docházelo. Postupem času se na demonstrace scházelo stále méně lidí, hlavní výmluvou, proč nemohli dorazit, se pak stalo to, že měli dovolenou.

Jak jsem již naznačila výše, postupem času nebyla účast na těchto akcích příliš velká. Například již v roce 1972, tedy pouhé čtyři roky po vpádu vojsk Varšavské smlouvy, zhodnotil Josef Josten situaci takto: „*Ta hrstka našich před velvyslanectvím byla trapná a byl jsem na konec rád, že tam nikdo od novin nepřišel. Byl by mohl leda napsat, že „nedostatek zájmu mezi emigrací zbavuje kohokoliv na západě morální povinnosti dělat cokoli co není současně v zájmu Západu.“ nebo tak nějak. Také účast na schůzi (...) byla slabá a účast poslance by byla – aspoň u mne – vyvolala rozpaky. ...*“³³¹

Jakoby se lidé stáhli do svého vlastního, „malého“ světa a o politiku se prostě přestali zajímat. Každoročně tak toto slavné výročí navštívila jen hrstka nejvěrnějších Otce Langa. Ani v tomto malém počtu ovšem Otec Lang neporušil tradici a shromáždění každoročně pořádal.

Naproti tomu opravdu masivní protestní akce se odehrála roku 1978, tedy na desáté výročí okupace. Dokonce byl pořádán oběd v Dolní sněmovně, na který byla pozvaná řada čelních představitelů britské vlády.³³²

V stejném roce 1978 vyšel zajímavý článek v časopisu Rozpravy. Článek nese název Historické úkoly emigrace a autor zde uvádí tři hlavní úkoly, která má emigrace plnit. Za prvé má pomáhat porobené vlasti. Za druhé měla za úkol informovat svobodný svět o nelidském charakteru komunismu. Komunismus „*je vnějším projevem mravní krize naší civilizace*“³³³

Jako poslední má emigrace pomalu připravit plány na nový sociální řád a přispívat ke kulturnímu rozvoji vlasti.³³⁴

Vzpomínková akce byla opravdu velká. Mimo jiné byla pořádána i výstava „*Occupation of Czechoslovakia 1968*“. Probíhaly bohoslužby, protestní demonstrace, které

---

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³³² NA, Fond: Jan Lang, kart. 13. (fond nezpr.).

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

opět mířily k československé a sovětské ambasádě. V neposlední řadě byl odhalen památník Jana Palacha na Velehradě.³³⁵

Demonstrace pokračovaly v podstatě až do pádu komunistického režimu v Československu.³³⁶ Průběh byl více méně pořád stejný. Mše ve Farm Street Church, průvod po Mount Street, projevy v Hyde Parku, atd.³³⁷

Od 70. let byly protesty také spojovány s Chartou 77. Ve stejné době vydávala organizace plakáty s křiklavými hesly typu „*Czechoslovakia is still occupied.*“³³⁸ Hlavní postavou, která se v této souvislosti zmiňovala, byl samozřejmě Jan Palach a jeho mučednická smrt.

Zajímavá je rétorika, jaká byla užívána na různých pozvánkách na protestní akce. „*Žádáme Vás, abyste jako Vaší národní a lidskou povinnost, při této příležitosti nejen rozmnožili naše řady, ale přivedli sebou svoji rodinu, čs. a anglické přátele.*“³³⁹

Popřípadě „... *nikdo nesmí a nemůže chybět.*“³⁴⁰ Účast na protestech byla považována za národní povinnost. Vlastně stejnou jako byla například nutnost učit děti česky.

Další osobností, která doslova pohnula celou společností na Velehradě, byl Jan Palach. Dokládá to již i kopie pozvánky na posledním rozloučení s Janem Palachem.³⁴¹

Velehrad je katolická charita. Dochoval se například opis z vysílání Vatikánského rozhlasu, ve kterém se k činu Jana Palacha vyjadřoval sám arcibiskup Beran. Je zajímavé, že čin v podstatě schvaluje, ale: „*Skláním se před jejich hrdinstvím, i když nemohu schválit jejich zoufalý čin. Zabít se není nikdy lidské. To ať nikdo neopakuje!*“³⁴²

V tomto případě byl důležitý ideál, který Jan Palach představoval, než to, že v podstatě porušil křesťanskou morálku.

Jedním z nejdůležitějších počínů, který se organizaci podařil, bylo zřízení české doplňovací školy. Škola byla otevřena Cyrilometodějskou ligou v únoru 1951, „*Jako dar českým rodičům a dětem pod vánoční stromeček oznámila Cyrilometodějská Liga, že otevře v Londýně českou doplňovací školu, která by poskytla naší mládeži vzdělání, jehož možnost*

---

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁴² NA, Fond: Jan Lang, kart. 16. (fond nezpr.).

není dána na anglických školách, n. př. katolické náboženství, česká mluvnice a literatura, vlastivěda, atd. ³⁴³

Zpráva o České škole z roku 1951 uvádí důvody jejího založení. Hlavním z nich byl fakt, že v Londýně se nacházelo velké množství původně českých dětí, které začínaly pomalu zapomínat svůj mateřský jazyk. Vzhledem k tomu, že organizace neměla prostředky na to, aby vedla týdenní, pravidelnou školu, rozhodla se o zřízení školy víkendové, doplňovací. ³⁴⁴

Posláním školy bylo doplňovat znalosti dětí v předmětech, které se na anglických školách neučily. Především pak naučit se číst a psát v českém jazyce a rozšiřovat znalosti žáků v dějepise, zeměpise a české kultuře a tradici. Součástí byly i hodiny náboženství, které měly doplnit znalosti především těch dětí, které nechodily do katolických škol. ³⁴⁵

Škola měla původně celkem tři třídy. Jednak byla třída obecná, dále měšťanská a střední. V úplném počátku se také konala nejen v sobotu, ale částečně i v pátek. ³⁴⁶ V prvních letech zde učil i doktor Uhlíř se svojí ženou. Zatímco pan Uhlíř měl na starosti středoškoláky, jeho paní se věnovala škole obecné. ³⁴⁷ Podle statistik žilo v Londýně asi 150 českých dětí, školu navštěvovalo celkem 50 z nich. ³⁴⁸

Vyučování probíhalo každou sobotu od 9:30 do 15 hodin pro nejmenší děti. Do 16 pak měl výuku II. stupeň a střední škola začínala již v pátek večer od 18:30 až do 20:15. V tento čas měli žáci projít výukou křesťanské etiky. V sobotu pak pokračovaly od 15 až do 19 hodin. ³⁴⁹ Hodiny i počet tříd se během let samozřejmě měnily. Snahou nebylo pouze naučit jazyk, ale také gramatiku, národní písně a seznámit se s dějinami československého národa. Samozřejmě nemohl chybět ani zeměpis vlasti. ³⁵⁰ Důvodem, proč škola vůbec vznikla, bylo, aby se děti dozvěděly o své vlasti, protože v anglických školách, které navštěvovaly, neměly možnost se tyto informace naučit. Důležité bylo, aby se z nich vychovali Češi, „*aby se necítili cizinci ve své vlasti a svém domově, kam se – dá P.Bůh – jednou vrátí.*“ ³⁵¹ Je zajímavé vidět, že někteří z emigrantů stále věřili v to, že se do své země opět vrátí. Emigraci tak považovali pouze za přechodné období. Domnívám se, že důležitým argumentem byl fakt, že emigranti nechtěli, aby se z jejich dětí stali příslušníci cizího státu. Potřebovali jim předat svoje zkušenosti, tradice a ukázat prostředí, ve kterém vyrůstali oni. Ukazovali tak v podstatě i svoji výjimečnost oproti okolí.

³⁴³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁴⁴ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁴⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

³⁴⁸ NA, Fond: Jan Lang, kart. 13. (fond nezpr.).

³⁴⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ Tamtéž.

Důležitá je argumentace, kterou organizace používala, aby ovlivnila rodiče pro to, aby své děti do školy umístili: „*Rodiče, uvědomte si svou národní povinnost! Vy jste především zodpovědni za to, aby vaše děti uměly česky, a zachovaly si i v exilu národní cítění. Vyžaduje-li návštěva sobotní čs. školy od vás i děti obět' – národ jí od vás očekává.*“³⁵²

Fakt, že emigranti vodí své děti do české školy, byl prezentován jako „*národní povinnost*“. V podstatě se nejednalo o soukromou věc, jak by se dalo čekat. V určitém pohledu tak tato jednoduchá věc přerostla v jakýsi boj proti komunistickému režimu doma. Přihlásit děti do školy nebyla normální povinnost rodičů, ale jednalo se přímo o „*národní povinnost*“. Nejzajímavější je obrat „*národ jí od vás očekává*“. Je zřejmé, že ještě v této době alespoň někteří emigranti žili v přesvědčení, že se do vlasti opravdu navrátí. Měli tak vychovávat svoje děti v českém duchu, aby po návratu nebyly zcela ztraceny v pro ně nepoznaném světě, ale aby se mohly jednoduše zapojit do společnosti.

Česká škola v Londýně nebyla příliš rozdílná od podobných škol cizích národů. Podle průzkumu, který v roce 1980 mapoval působení těchto škol, bylo hned několik důvodů, proč byly školy zakládány. Nejvíce prý z důvodu toho, že si to prostě rodiče přáli. Druhý největší počet škol byl následně založen samotnou komunitou. Dále byly uváděny jiné důvody, jako snaha o udržení znalosti mateřského jazyka a kontaktu s komunitou nebo zájem o zemi původu.³⁵³

Stejným výzkumem bylo také zjišťováno, jakou funkci školy měly. Nejvíce pak sloužily především k udržení znalosti mateřského jazyka. Druhou nejvíce zmiňovanou funkcí bylo zachování kultury a tradic. Jako poslední funkce se uvádělo vyučování jiných předmětů, jako byla hudba, tance, historie, zeměpis, náboženství, atd. Důležitým faktem bylo i to, aby škola usnadnila rodině případný návrat do vlasti.³⁵⁴

Zajímavé je, že škola měla i svoji vlastní píseň. Jmenovala se „*Česká škola, Londýn volá.*“³⁵⁵ Údajně ji žáci zpívali každé ráno před začátkem vyučování, což je věc v českých školách velmi neobvyklá. Spíše to připomíná americký systém, kdy se v některých státech začíná vyučování modlitbou. Řekla bych, že zpěv „školní hymny“ měl sloužit k utužování kolektivu a zřejmě měl vyvolávat dojem příslušnosti k české komunitě. Je propastný rozdíl v tom, když dítě navštěvuje školu v Čechách, než když dochází do doplňovací školy v cizí zemi. Vliv prostředí je vždy určující a musíme si uvědomit, že žáci se většinu času pohybovali v anglickém prostředí, které na ně nejspíše mělo hlavní vliv. Z toho důvodu pokud

---

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ PIRKKO, Elliott, *Libraries Needs of Children Attending Self-Help Mother-Tongue Schools in London*, London 1981, str. 31.

³⁵⁴ PIRKKO, Elliott, *Libraries Needs...*, str. 31.

³⁵⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

chtěli rodiče uspět v české výchově dítěte, museli vyvinout mnohem větší úsilí. Česká doplňková škola pak byla jednou z možností. Bohužel jsem v pozůstalosti nenalezla text písně. Je to škoda, mohlo by to být zajímavé čtení.

V prvním roce navštěvovalo první stupeň celkem 22 žáků, druhý 9 a dva, kteří docházeli pouze občas, třetí stupeň navštěvovalo 8 řádně zapsaných žáků, přičemž mimořádně sem přicházelo dalších 15-20. Hlavní lákadlo údajně představoval především páteční program.³⁵⁶

Podle organizátorů se děti do školy všeobecně těšily. Z velké části byl ovšem tento fakt nejspíše ovlivněn tím, že u školy bylo velké hřiště, na kterém se děti mohly o přestávkách vyřádit.³⁵⁷

Otázkou také bylo, jak má být škola financována. Zpočátku bylo ustanoveno jakési Kuratorium, které se nemělo starat pouze o finanční stránku, ale i o mravní otázky.³⁵⁸ Knihy, učebnice a pomůcky také získávala organizace z darů.³⁵⁹ Zpočátku bylo těžké sehnat pro děti učebnice. Z toho důvodu se materiály připravovaly z hodiny na hodinu. Postupem času se díky darům a americké benediktinské tiskárně podařilo získat alespoň nějaké čítanky.³⁶⁰ Postupem času přibylo ještě několik výtisků Starých pověstí českých a další beletrie.³⁶¹ Tendencí bylo vytvořit malou knihovnu pro žáky.

Cytilometodějské lize se také podařilo vydat soubor pohádek Boženy Němcové a K. J. Erbena.³⁶²

Škola byla pro rodiče bezplatná. Museli pouze uhradit zápisné ve výši pěti šilinků. Ani to ale nebylo povinné - pokud na tom byli emigranti po finanční stránce špatně, i tato částka jim byla odpuštěna.³⁶³

Kuratorium samozřejmě nebylo jediným zdrojem. Škola, ostatně jako charita, většinou žila z darů. Často je také vybírala v rámci různých akcí. Například při mikulášských oslavách, vánočních besídkách, atd. Od rodičů, nebo vlastně kohokoliv, byl očekáván mikulášský dar, který by zajistil další pokračování školy. Zajímavý je především styl, jakým bylo o dar žádáno. „*Na šedesát dětí České školy, jejichž upřímnou snahou je zachovat si mateřský jazyk nebo se mu naučit, očekává od vás mikulášský dar, který má umožnit další provoz České školy*

---

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

v Londýně, a opatřit nadílku pro vánoční besídku.³⁶⁴ Na první pohled zaujme slovní spojení „očekává od vás mikulášský dar“. Škola neprosí nebo se neptá, rovnou „očekává“. Jedná se vlastně pořád o jeden a ten samý problém. Škola představuje možnost, kde se komunita může národně vymezovat, kde vychovává příští generace v českém duchu. Povinností dospělých je zajistit, aby tato instituce mohla fungovat. Což zajistí tím, že ji budou po všech stránkách podporovat. Na dárce se apeluje po národnostní stránce a vlastně se útočí na jejich národní cítění, jelikož jejich „...dar bude znamenat víc než pouhý projev štědrosti, k níž každého vybízí vánoční doba. Vyjádříte tím zároveň lásku k našemu národu, úctu k rodnému jazyku, a chcete-li, i ocenění práce těch, kteří školu vedou s nemalými obětmi.“³⁶⁵

Příspěvek nemusel být pouze finančního rázu. Dárci mohli také přicházet s jinými věcmi, jako je prádlo, oděvy, obuv, hračky, atd.³⁶⁶

Pro žáky byla také pořádána řada akcí, jako byla mikulášská nebo oslavy Vánoc. Například v roce 1953 předvedly pásmo vánočních koled a program byl opravdu bohatý. Kromě klasické recitace předváděly děti i divadelní představení, rozhovory, atd. Je jasné vidět, že byla velká snaha, aby děti ovládaly nejen český jazyk, ale zároveň i české tradice a kulturu. Tématika byla především náboženská. Není se ani čemu divit, jednalo se přece o čas vánoční. To, že se autoři snažili program přizpůsobit době, je zřejmé například z pásma rozhovorů s názvem „U telefonu anděl“,³⁶⁷ popřípadě ze hry „Vlak s nebeskými hosty.“³⁶⁸

Jinak se program příliš nelišil od normální české besídky. Zpívaly a hrály se tradiční české písně a hry, což byl samozřejmě hlavní zájem tvůrců. Měli přece uvádět děti do českých zvyků a tradic. Toto byl jeden ze způsobů, jak toho docílit.

Správcové školy měli eminentní zájem na tom, aby děti do školy docházely. Starost je vidět i z toho jak důsledně ohlašovali stěhování školy.³⁶⁹ Například v roce 1953. V dopise rodičům dopodrobna popisují cestu, včetně autobusů a metra. Dokonce u popisu nechybí ani nákres místa, kde se škola nachází. Pro jistotu ještě první den čekal Otec Lang a paní učitelka Martínková u metra a děti i s rodiči do školy radši odvedli.³⁷⁰

Žáci měli i určitou motivaci v tom, že dostávali, alespoň zpočátku na konci roku vysvědčení. Ovšem pouze písemné, se slovním hodnocením.³⁷¹

---

³⁶⁴ Tamtéž.

³⁶⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁶⁶ Tamtéž. Například Baťa byl známý tím, že na takové oslavy přinášel boty pro děti. Což bylo velké finanční ulehčení pro rodiče.

³⁶⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Škola se totiž několikrát stěhovala.

³⁷⁰ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁷¹ Tamtéž.

Podle zprávy byla úroveň znalosti jazyka u dětí velice vysoká, v některých případech srovnatelná se znalostí dětí ve vlasti. Čím starší dítě bylo, tím mělo lepší znalosti jazyka. Například pouze u tří žáků druhého stupně se projevil vliv okolí a jazyk zvládali o něco hůře než jejich vrstevníci. Děti z prvního stupně na tom již nebyly tak dobře. Podle autorů celkem osmnáct žáků ovládalo mateřtinu stejně dobře jako jejich vrstevníci doma. Naproti tomu u patnácti dětí se projevil značný vliv okolí. Především pak na přízvuku, slovní zásobě a všeobecné schopnosti hovořit mateřským jazykem.³⁷² Domnívám se, že je to způsobeno hlavně věkem dětí, které se v tomto období velice rychle učí a prostě se přizpůsobovaly dominantnějšímu prostředí.

Paní učitelka také došla k zajímavému zjištění. Podle ní údajně děti, které jsou v rodinách, kde se mluví pouze česky, zvládají lépe oba jazyky, tedy jak český, tak anglický.³⁷³

K podobnému zjištění došli i švédští vědci v 70. letech, kteří zkoumali jazykové znalosti dětí finských emigrantů. Podle jejich zjištění znalost rodného jazyka výrazně pomáhala se zvládnutím druhého jazyka, v tomto případě švédštiny. Podle studie bylo dokonce třeba učit děti jejich rodný jazyk, protože se nemohou řádně naučit druhý jazyk, když nevládnou svým rodným.³⁷⁴

Stejně jako paní učitelka na české škole došla studie k závěru, že druhý jazyk se děti učí snadněji a rychleji v případě, že se zároveň s ním zdokonalují i v mateřském jazyce.³⁷⁵

Snahou školy bylo především vštípit dětem českou slovní zásobu. Reagovali také na anglickou výuku. K pojmové zásobě z anglických škol přiřazovali české ekvivalenty.³⁷⁶

Již v 50. letech byla škola také ochotná otevřít třídu pro děti, které neměly žádné znalosti češtiny, což se později stalo. Byli také ochotní uspořádat pro žáky, kteří byli starší 12 let, pravidelný kurs československé kultury.³⁷⁷

Jak sama zpráva uvádí, velkým problémem školy byl malý počet hodin. V tomto ohledu spoléhala škola především na rodiče, kteří měli dále rozvíjet znalosti, které se děti ve škole naučily.³⁷⁸

Největším přínosem školy pak byl fakt, že se děti alespoň na jeden den ocitly v čistě českém prostředí.³⁷⁹

---

³⁷² Tamtéž.

³⁷³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁷⁴ PIRKKO, Elliott, *Libraries Needs ...*, str. 7.

³⁷⁵ Tamtéž, str. 7-8.

³⁷⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 12. (fond nezpr.).

³⁷⁷ Tamtéž.

³⁷⁸ Tamtéž.

S dětmi bylo také v roce 1954 natočeno pásmo pro pořad BBC London Calling Europe.³⁸⁰

Postupem času byly do školy přijímány i děti jednak ze smíšených manželství a ty, které se v cizině již narodily. Vznikla tak jedna třída, kde byly děti, které neměly žádné nebo minimální znalosti mateřského jazyka.³⁸¹

Záleželo především na rodičích, jestli služeb školy využívali. Podle Otce Langa se často stávalo, že se bývalí českoslovenští občané spokojili s tím, že jejich děti již česky nehovořily. I tento postup je z lidského hlediska zcela pochopitelný. Někteří emigranti se prostě nechtěli hlásit ke svému původu. Rozhodli se navždy rozloučit se svojí původní identitou a začít v cizině nový život. To mohl být jeden z důvodů, proč odmítali učit své děti česky. Často také odmítali děti do školy vodit z toho důvodu, že škola byla katolická. Podle dalších odpůrců školy se údajně děti ve škole nic nenaučily.³⁸² Toto je velmi falešný argument. Škola byla pouze doplňovací, proto mnoho záleželo na rodičích, jak své děti vedli.

Nechuť také spočívala v tom, že škola probíhala v sobotu. Podle některých bylo lepší, když například o víkendu vyvezli své ratolesti mimo Londýn, než aby je nutili jít o víkendu do další školy.³⁸³

Dalším argumentem pro to, proč děti nebyly do školy posílány, byl ten, že se jim následně budou jazyky plést.³⁸⁴

V 60. letech probíhala výuka dokonce hned na dvou místech. Například v roce 1963 byly děti zvány jednak kromě tradiční adresy ještě i do Wimbledonu, kde paralelně probíhala druhá výuka.³⁸⁵

Ještě v roce 1967 se škola Sv. Cyrila a Metoděje nacházela v prostorách školy Our Lady of Victories School.³⁸⁶ Novinkou ovšem bylo, že děti na vyučování svázal školní autobus.³⁸⁷ Jednalo se o malý minibus, který většinou řídil Otec Lang, a fungoval od poloviny 50. let.

Později se škola přestěhovala na Velehrad. Stalo se tak někdy v polovině 70. let, jelikož ještě v roce 1975 psal Otec Lang svým nadřízeným do Říma, že se teprve chystá školu přestěhovat.³⁸⁸ Výuku zde vedly paní Kaucká s dcerou.³⁸⁹ Ovšem v roce 1968 bylo již dětí ve

---

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 13. (fond nezpr.).

³⁸² NA, Fond: Jan Lang, kart. 13. (fond nezpr.).

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ Kam se škola přestěhovala v roce 1955. Více viz.: NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

³⁸⁷ Soukromý archiv londýnského Velehradu (arch. nezpr.).

³⁸⁸ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

škole málo.³⁹⁰ Po dvaceti letech v exil, tak docházelo k přirozené generační výměně. Škola se omladila až s příchodem nových emigrantů v roce 1968.

Po přestěhování školy na Velehrad, se postupem času stala ze školy nedělní škola. Ovšem aktivity se rozšířily i na rodiče, kteří měli mít svůj vlastní program.³⁹¹

Zdá se, že v 70. a 80. letech ztratila škola na své fundovanosti. Stále se pořádaly mikulášské, vánoční besídky, ale úroveň výuky nejspíše nebyla tak vysoká jako v 50. letech. Podle emigrantů se děti ve škole učily hlavně různé básničky, říkanky a písničky.

V roce 1980 probíhal v Londýně výzkum, který se snažil na základě svých zjištění prosadit, aby bylo do veřejných knihoven nakupováno více knih v cizích jazycích. Výzkum se zaměřil na školy, které byly podobné například škole na Velehradě. Tedy na školy, které vyučovaly mateřský jazyk určité komunity.³⁹² Ve výzkumu byla zařazena i česká škola na Velehradě. Tu, podle studie, v roce 1981 navštěvovalo přesně patnáct dětí a byla jedinou českou školou v Londýně.³⁹³

Na základě výzkumu byly vedeny rozhovory se studenty škol. Autoři došli k zajímavému výsledku, kdy konstatovali, že děti většinou rodnému jazyku rozuměly, ale v některých případech pro ně bylo obtížné odpovědět.³⁹⁴

Škola byla v roce 1990 spojena s oficiální školou československého velvyslanectví.³⁹⁵ Již samotné založení školy je ukázkou uvědomění si své národnosti a snahy o zachování tradic, historie a hlavně jazyka v budoucí generaci. Domnívám se, že národní cítění se v této situaci nejvíce promítalo a upínalo ke znalostem jazyka.

Děti se tak vlastně ocitaly mezi dvěma světy. Jednak v anglickém, který zažívaly především ve školním prostředí, zároveň po nich bylo požadováno, aby si zachovaly znalosti svého původního domova. Mohlo tak docházet k docela schizofrenním situacím. Stejně nakonec záleželo především na samotných dětech, pro jaký svět se rozhodly. Velmi často se stávalo, že se přiklonily k anglickému, z jednoduchého důvodu a to že pro ně nebyl tak abstraktním, jako svět český nebo slovenský.

Jedním z dalších projevů národnostního cítění byla i taneční skupina, která vznikla na Velehradě. Tanečníci tančili české národní tance, čímž se v podstatě hlásili k odkazu svých

---

³⁸⁹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 11. (fond nezpr.).

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost ... (fond nezpr.).

³⁹² PIRKKO, Elliott, *Libraries Needs of ...*, str. 8. Studie přinesly několik zajímavých zjištění. Například již samotný počet těchto škol. Podle autorů se jich v Londýně nacházelo přesně 330.

³⁹³ Tamtéž, str. 25.

³⁹⁴ Tamtéž, str. 20.

³⁹⁵ NA, Fond: Jan Lang, krab. 13. (fond nezpr.).

předků. Skupina byla velmi aktivní a dokonce se angažovala i na různých soutěžích a přehlídkách. Například v roce 1971 se zúčastnila přehlídky národních tanců a zpěvů v exilu, kde se celkem předvedlo 14 souborů.³⁹⁶ Vzhledem k tomu, že tato přehlídka byla pořádána Otcem Langem, potažmo Velehradem, je zřejmé, že se emigrace neomezovala pouze na svůj národ, ale byla zde potřeba spolupracovat i s ostatními „ujařmenými“ národy. Například polskou, ukrajinskou, rumunskou a mnoha jinými emigracemi. Velkou snahou bylo přivést jino-národnostní emigrace blíže k sobě. Zároveň zde byla možnost, že těmito akcemi strhly na sebe více pozornosti britské veřejnosti a upozornily tak na svůj úděl a své snažení.³⁹⁷

Pozornosti bylo také dosaženo tím, že nad akcí převzal patronaci nějaký významný britský občan. Například při představení v Gaumontském divadle v Kilburnu se této funkce ujaly hned dvě dámy. Lady Antonia Fraser a Lady Hailsham of St. Marylebone.³⁹⁸

Taneční akce mívaly poměrně velkou návštěvnost. Například v Londýně v roce 1971 vidělo téměř čtyřhodinový program kolem tisíce návštěvníků. Ve výše zmíněném Kilburnu pak dokonce 1 500.³⁹⁹

Akce měly ohlas i v anglické společnosti, což jejich tvůrce velmi těšilo. Jejich největším přáním ovšem bylo, aby mohli tyto dovednosti představit Angličanům ve své vlastní zemi.⁴⁰⁰

Tanečníci nevystupovali pouze na akcích, které pořádal Otec Lang, potažmo Velehrad. Účastnili se také různých soutěží. Některé z nich byly pořádány samotnými Brity. Česká taneční skupina byla velmi ceněná. Pořadatelům se velice líbily nejen krásné kroje, ale především samotné vystoupení. Jako například na soutěži v roce 1969.⁴⁰¹

Jak již bylo zmíněno výše, byla skupina často zvána i na různé soutěže a festivaly, které nepořádali pouze emigranti, ale například i samotní Britové. Pro ilustraci v roce 1968 byla skupina pozvaná organizací The English Folk Dance and Song Society.⁴⁰²

Nejdůležitější ovšem bylo uchování národního dědictví, což nebylo v emigraci vždy úplně jednoduché.⁴⁰³ Dále takové akce ukazovaly na snahu o udržení národnostního cítění v emigrantech. Bylo třeba stále připomínat národní tradice, aby se emigranti stále cítili „upoutání“ k zemi svého původu. Národní tance byly pouze jednou z možností, jak toho dosáhnout.

---

³⁹⁶ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁹⁷ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

⁴⁰² NA, Fond: Jan Lang, kart. 24. (fond nezpr.).

⁴⁰³ NA, Fond: Jan Lang, kart. 25. (fond nezpr.).

Výhodou taneční skupiny bylo to, že sdružovala především mladé lidi. Charita se velice snažila působit právě na mladší generaci. Vyplývá to jednak ze zájmu, jaký věnovala české škole, dále právě z taneční skupiny a jejích úspěchů. V neposlední řadě se jednalo o samotný Velehrad, kde si mladší generace vytvořila svojí vlastní klubovnu. Jedním z účelů Velehradu bylo, aby provozoval takové aktivity, jelikož se zakladatelům charity nelíbilo, že se s dětmi setkávali, když navštěvovaly školu, ale po jejím absolvování většinou tyto mladé lidi ztráceli, což charita kvitovala jako velmi špatné.

Dalším projevem národního cítění bylo i pořádání koncertů české hudby. V emigraci se nacházelo značné množství českých skladatelů. Například Karel Janovický, Antonín Tučapský atd. V programu se ale velice často objevovali velikáni jako Antonín Dvořák nebo Bedřich Smetana. Tedy klasikové české hudby, které odkazují k českému národu a jeho tradicím.⁴⁰⁴

Velehrad se také stával místem soukromých oslav. Zaujala mě oslava jedné svatby, která se zde konala v roce 1982. Nejde ani tak o to, že se tu konala, ale především o to, že se konala v národních krojích.⁴⁰⁵ Opět je vidět jasné národní cítění. Je zřejmé, že svatebčané chtěli ukázat, že jsou hlavně Čechy a Slováky, tím, že si na sebe oblékli kroje. I to je jeden ze způsobů, kterým si tuto skutečnost připomínali.

Všeobecně můžeme říci, že národní cítění bylo u některých jedinců velice vyhrocené. Snaha byla jednak předvádět své tradice a folklór na veřejnosti. To byl úkol například taneční skupiny. Upozorňovali tak na svojí situaci a vlastně vůbec na fakt, že se nachází v cizí zemi a proč je tomu tak. Dále je zřejmé, že národní cítění nebylo užíváno pouze k prezentaci, ale hrálo svoji roli, mohli bychom říci, v „soukromých“ oslavách charity. Příkladem je svatba v krojích. Pro charitu a vlastně celou komunitu bylo velice důležité soustředit se na své děti. Ty měly být vychovávány v českém duchu. Pomáhat k tomu měla česká doplňková škola, později i Klub mladých na Velehradě, taneční skupina, atd.

---

⁴⁰⁴ NA, Fond: Jan Lang, kart. 20. (fond nezpr.).

⁴⁰⁵ NA, Fond: Jan Lang, kart. 22. (fond nezpr.).

4. Závěr

První část mé práce byla věnována vývoji charity. Jak bylo ukázáno výše, charita se již od počátku profilovala jako nepolitická a soustředila se na pomoc československým emigrantům. Ať se již jednalo o pomoc hmotnou nebo pouze třeba radu, překlad, atd. Svůj program si v podstatě vytvořila již se vznikem Cyrilometodějské ligy v roce 1949 a držela se ho po celou dobu svého působení až do roku 1989.

Organizace měla vždy tendenci vytvořit si nějaké československé prostředí, ve kterém by se emigranti cítili jako doma. První pokus byl dům ve Folkestonu. Druhým potom již Velehrad, který byl vysněným ostrůvkem československé kultury v srdci Londýna. Největší zátěží pak charita prošla v roce 1968, kdy Velehrad velmi dobře posloužil uprchlíkům z Československa.

Rovněž jsem zjistila, že byl například velký rozdíl mezi lety 60. a 70. V 60. letech se charita výhradně soustředila na pomoc a práci s emigranty. Tohoto cíle se nevzdala ani v 70. letech, ale ještě k tomu začala bojovat za dodržování lidských práv v Československu. Právě 70. léta jsou charakterizována vznikem mnoha organizací, které se tímto bojem zabývaly. Ať se již jednalo o Naardenské hnutí, E.L.G., atd.

Prozkoumala jsem se také financováním charity. Bohužel mi v této oblasti chybí potřebné prameny. Zjistila jsem, že charita používala řadu postupů, jak získat peníze pro své účely. Ať se jednalo o nájemné z domů, které organizace vlastnila, přes různé charitativní akce, bály až po dary, které byly charitě věnovány. V podstatě po celou dobu svého působení měla organizace dluhy. Nikdy ovšem nebyly tak veliké, aby dokázaly charitu zcela zlikvidovat.

Velehrad byl střediskem, který byl využíván nejen emigranty, ale i anglickou společností. Charita vypomáhala uprchlíkům jak v praktických věcech, ubytování v případě nouze, pomoc s hledáním práce, s překlady, vyřizování různých dokumentů, atd, ale často se stávala spojnicí mezi novou emigrací a anglickou společností. Angličané tak mohli přes Velehrad distribuovat nabídky práce nebo například bydlení.

Druhá vlna emigrace z roku 1968 byla starší emigrací přijímána poněkud zdrženlivě. Na některých dokumentech je vidět až despekt, s kterým k mladší vlně přistupovali. Příkladem za všechny může být *Praktické desatero...*, z kterého jsem citovala již výše. Je zřejmé, že příslušníci první vlny se stále považovali za reprezentaci československého státu,

za opravdovou politickou emigraci. Výrazně se také mohl projevovat vztah mladšího ke staršímu mezi emigracemi. Některým mohl také být v trnem v oku i fakt, jaké podpory se mladší generaci dostalo.

I přes to, že se sešlo velké množství kritiky, je zřejmé, že si emigrace nebyly zcela cizí. Členové většiny charit a organizací, které mladší emigraci pomáhaly, byli původem emigranti z roku 1948. I přes některé rezervované přístupy dokázali někteří tyto bariéry překonat a pomoci nově příchozím. Je otázkou, co vše je k tomuto vedlo. Mohlo se jednat o vrozenou humanitu, křesťanskou lásku, ale domnívám se, že ve spoustě případů pomohla osobnost Otce Langa. Byl v komunitě opravdu oblíbený. Velké množství lidí docházelo na Velehrad, popřípadě přispívali na charitu pouze na základě toho, že byli přátelé s Otcem Langem. Otec Lang měl neuvěřitelný talent spojovat lidi, kteří by se za normálních okolností nikdy nesešli u jednoho stolu, jak již bylo zmíněno výše.

Poté, co na počátku 70. let byla zažehnána největší práce s nově příchozími, obrátila se pozornost charity a vlastně téměř celé komunity k domovu. Jako hlavní úkol byla vytyčena podpora protikomunistického boje ve vlasti, ale především se jednalo o pořádání akcí v cizině, v tomto případě především v Anglii, které by upozornili na osud Československa.

Dále jsem zjistila, že Velehrad udržoval čilé kontakty s domovem. Hlavně v pozdějších letech působení se stal místem, na které se často obraceli jak emigranti, tak i lidé z domova v případě, že se potřebovali s někým zkontaktovat. Lidé z domova tak mohli často získat cenné informace o svých blízkých právě přes Velehrad. Mimo jiné distribuoval Velehrad například v Československu zakázané knihy atd. Velehrad plnil funkci spojnice mezi domovem a Anglií.

Zabývala jsem se i otázkou, jak se lidé o Velehradu dozvěděli. Nejčastěji se tak nejspíše stalo na základě osobního doporučení někoho, kdo Velehrad znal. Zajímavé je, že během konce 60. a začátku 70. let se i britské oficiální organizace naučili emigranty na Velehrad posílat, z čehož je patrné, že organizace nebyla známá pouze v československé komunitě, ale v širší britské společnosti.

Charita byla velmi živou a podnikavou organizací. Z dokumentů je zřejmé, že sledovala vývoj v Československu a snažila se o předávání těchto informací i mimo hranice československé komunity. Napovídají k tomu protestní sezení, která byla držena na podporu internovaného arcibiskupa Berana a jiných osobností.

Nejvíce se, ale angažovanost prokázala díky událostem z roku 1968. Srpnové události zanechaly v celé komunitě velký dojem, který byl připomínán po celou dobu existence charity. Z dokumentů jasně vyplývá, že největší angažovanost probíhala v prvních letech po

událostech. Protesty dosahovaly v těchto letech největší podpory jak ze strany emigrantů, tak i ze strany britské společnosti. S postupem času je ovšem jasná sestupná tendence. Na protesty docházelo stále méně a méně lidí, až se počet ustálil na malé skupince věrných kolem Otce Langa, z čehož vyplývá, že emigranti se prostě stáhli do svých „malých“ světů a o velkou politiku se přestali zajímat. Velký zájem byl ještě zaznamenán v roce 1978, tedy na desáté výročí těchto smutných událostí.

Jednou z prioritních snach charity bylo udržení českého povědomí a nacionálního citění v českých dětech. K tomuto účelu mělo sloužit hned několik věcí. Jednak dětské tábory, které se pořádaly již od 50. let, dále také taneční skupina, různé dětské oslavy a festivaly, ale především se jednalo o Českou doplňovací školu. Ta vznikla v roce 1951 a během celého svého působení měla silný národnostní podtext. Myšlenkou bylo nenechat děti splynout s anglickou společností, ale naučit je a vysvětlit jim, odkud vlastně pochází a tím pádem kým jsou. Ve škole se nevyučoval pouze jazyk, jako bylo běžné v podobných národnostních školách v Londýně, ale děti se měly zdokonalit i v zeměpise a dějepise své vlasti. Z tohoto počínu je zřejmá snaha přiblížit dětem nejen jejich vlast, ale také je dobře připravit na případ, kdyby se do vlasti navrátily.

Organizace všeobecně velmi pracovala s mladší generací. Ať se již jednalo o samotné děti nebo adolescenty. Důkazem je i jedna z argumentací pro koupi Velehradu. Jedním z důvodů byl i ten, že v domě si může zřídit klubovnu Juventus, tedy klub pro adolescenty, kteří byli příliš staří na to, aby navštěvovali Českou doplňovací školu.

Závěrem bych ráda řekla, že tato práce je jednou z prvních, která se tématu věnuje. I z toho vyplývají její chyby a nedokonalosti. Při zpracování jsem byla postavena před zásadní problém, kterým je jednak množství dokumentů, ale především jejich naprostá nezpracovanost. Nejčastěji jsem ke studiu využila pozůstalosti Otce Langa, uložené v Národním archívu. Dokumenty vážící se k charitě se ovšem nacházejí i mimo tento archiv.

Existují například dokumenty, které se do dnešních dnů nacházejí v držení charity. Bohužel jsem z této části prozkoumala pouze nepatrný zlomek, jelikož na zbytek mi prostě nezbyl čas.

Toto je největším problémem tématu. Existuje opravdu velké množství dokumentů, které až do dnešních dnů v podstatě ještě nikdo neviděl.

Během psaní práce jsem přišla na několik zajímavých otázek. Například jaký byl poměr Čechů a Slováků na Velehradě atd. Bohužel jsem na tuto otázku nenašla v dokumentech odpověď. Není ovšem vyloučené, že se odpověď nebude nacházet v materiálech, které jsem nestihla projít.

Nicméně se domnívám, že je třeba se organizacím, jako je Velehrad, věnovat. Podobné podniky vznikaly téměř všude, kde se usidlovala československá emigrace, a většinou se stávaly základem společností, které v dané zemi fungují do dnešních dnů.

Seznam zkratk:

CML – Cyrilometodějská liga

SVU – Společnost pro vědu a umění

E.L.G – European Liason? Group

C.D.U.P – Committe for the Defence of Unjustly Prosecuted

ČSNRA – Československá národní rada v Americe

StB – státní bezpečnost

RSČ – Rada svobodného Československa

IRO – International Refugees Organization

UNHCR – UN High Commissioner for Refugees.

RSČ – Rada svobodného Československa

Seznam použitých archivních pramenů:

Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Fond: Pozůstalost Otce Langa a Otce Pazderky (fond nezpracován).

Národní archiv, Fond: Jan Lang (fond nezpracován).

Soukromý archiv londýnského Velehradu (archiv nezpracován).

Seznam použité literatury:

BROUČEK, Stanislav, GRULICH, Tomáš, *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*, Praha 2009.

CUCHRA, Jaroslav, *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*, Praha 1997.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Uprchlíci po „vítězném únoru“*, Šenov u Ostravy 2004.

DIAMANT, Jiří, *Psychologické problémy emigrace*, Olomouc 1995.

ECKERTOVÁ, Eva, *Kameny na prérii*, Praha 2003.

GIBNEY, Matthew J., *The Ethics and Politics of Asylum. Liberal Democracy and the Response to Refugees*, Cambridge 2004.

HÁLEK, Jan, „*Ve znamení bdělosti a ostražitosti*“. *Zahraniční styky a emigrace pracovníků ČSAV v dobových dokumentech (1953-1971)*, Praha 2011.

FILÍPEK, Jan, *Odlesky dějin československého exilu*, Praha 1999.

FIALA, Vlastimil, *Josef Josten-symbol nezávislého novinářství*, in: Zpravodaj centra pro exilová studia, Olomouc 1995.

FORMANOVÁ, Lucie, GRUNTORÁD, Jiří, PŘÍBÁŇ, Michal, *Exilová periodika. Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajaňských tisků vydávaných po roce 1945*, Rychnov nad Kněžnou 1999.

JOSTEN, Josef, *Československo žaluje*, Praha 1993.

JIRÁSEK, Zdeněk, TRAPL, Miloš, *Exilová politika v letech 1948-1956. Počátek politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*, Olomouc 1996.

JIRÁSEK, Zdeněk, *Československá poúnorová emigrace a počátek exilu. Prameny a studie k dějinám Československého exilu 1948-1989*, Sv. 2., Brno 1999.

- JAKLOVÁ, Alena, *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*, Praha 2010.
- JEŘÁBEK, Vojtěch, *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Brno 2005.
- HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Brno 2005.
- CHURÁŇ, Milan, *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, I. a II. díl*, Praha 1998.
- JEŘÁBEK, Vojtěch, *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Brno 2005.
- KAPLAN, Karel, *Poúnorový exil 1948-1949*, Liberec 2007.
- KOCOUREK, Milan, *Krajanská farnost v Londýně. Pamětník: Otec Jan Lang S.J.*, Londýn 1994.
- KOCOUREK, Milan, *Česko-slovenská Británie*, Třeboň 2006.
- KOUŘIL Miloš, TRAPL, Miloš, SKOUPÝ, Arnošt, *Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989*, Olomouc 2004.
- KOSOVÁ, Lenka, *Integrace a asimilace Českých a Slovenských exulantů z roku 1948 ve Švýcarsku*, in: *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29.-30.června 1998*, Praha 2000.
- KENNETH, O. Morgan a kol., *Dějiny Británie*, Praha 2008.
- KOUŘIL, Miloš, *Pomoc Švýcarska československým uprchlíkům v roce 1968*, in: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia*, Olomouc 2006.
- KRATOCHVÍL, Jan, *Česká a slovenský exil 20.století*, Brno 2001 (první svazek).
- KRATOCHVÍL, Jan, *Česká a slovenský exil 20.století*, Brno 2001 (druhý svazek).
- KUKLÍK, Jan a kol., *Vývoj Československého práva 1945-1989*, Praha 2009.
- LEDERER, Jiří, *Jan Palach. Zpráva o životě, činu a smrti českého studenta*, Praha 1990.
- MANDELÍČKOVÁ, Monika, *Repatriace československých exulantů po roce 1948 a komunistická kampaň za návrat domů*, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací*, Olomouc 2003.
- MEJSTRÍK, Jiří, *Češi ve svět. Lexikon krajanů, kteří se ve světě neztratili 2 000 jmen – 2 000 osudů*, Praha 2000.
- MORGAN, Kenneth O., *Dějiny Británie*, Praha 1999.
- NAJDKOVÁ, Markéta, *Imigrační a azylová politika Velké Británie*, Brno 2007 (diplomová práce).
- NEŠPOR, Zdeněk, *České emigrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium*, in: *Soudobé dějiny 2005, č. 2., str. 245-284.*

- ORSÁG, Petr, *Charta 77 jako pobídka k dialogu domova s exilem: příklad exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, in: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II.*, Olomouc 2008.
- PAVLÍK, Jan, *Budou vás vydávat soudům. Dějiny české provincie Tovaryšstva Ježíšova v době komunistického útlaku v letech 1950-1990*, Praha 1995.
- PAVLÍK, Jan, *Vzpomínky na zemřelé jezuity, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814*, Olomouc 2011.
- PIRKKO, Elliott, *Public Libraries and Self-Help Ethnic Minority Organisations*, London 1984.
- PIRKKO, Elliott, *Libraries Needs of Children Attending Self-Help Mother-Tongue Schools in London*, London 1981.
- POLIŠENSKÁ, Milada, *Zapomenutý „nepřítel“ Josef Josten. Free Czechoslovakia information na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948-85*, Jihlava 2009.
- POUSTA, Zdeněk, KOSATÍK, Pavel, *Rozchod 1948. Rozhovory s českými poúnorovými exulanty*, Praha 2006.
- POLACH, P. Vladimír, *Československá emigrace do Norska po srpnu 1968: základní údaje*, in: *Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia*. Olomouc 1996.
- POLACH, P. Vladimír, *Emigrace do Norska po roce 1948 a její kulturní činnost*, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací.*, Olomouc 2003.
- PIRKL, Tomáš, *Rudolf Kopecký a československý poválečný exil*, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací.*, Olomouc 2003.
- PŘÍBÁŇ, Michal, *Český exilový a krajanský tisk ve Velké Británii po roce 1948*, in: *Zpravodaj centra pro exilová studia*, Olomouc 1996.
- RECHCÍGL, Miloslav ml., *Pro vlast. Padesát let společnosti pro vědu a umění (SVU)*, Praha 2012.
- RECHCÍGL, Miloslav ml., *Postavy naší Ameriky. Poučné a zábavné čtení ze života zahraničních Čechů*, Praha 2000.
- RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*, Praha 2007.
- RYCHLÍK, Jan, *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*, Praha 2012.
- RYCHLÍK, Jan, *Pasové předpisy v habsburské monarchii a v Československu*, in: *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století*, Praha 2008.

- SKOUPÝ, Arnošt, *Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace*, in: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia. Olomouc 1996.
- SKOUPÝ, Arnošt, *Počátky přeměny Svazu československých spolků ve Švýcarsku v exilovou organizaci*, in: Emigrace. Sborník historických prací Centra pro československá exilová studia II., Olomouc 2008.
- SKLENÁŘOVÁ, Sylva, *Osudy exilu z roku 1948 v Nizozemí*, in: Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací., Olomouc 2003.
- TRAPL, Miloš, *Exil po únoru 1948*, in: Zpravodaj centra pro exilová studia, Olomouc 1996.
- UHEREK, Zdeněk, *Češi v Bosně a Hercegovině. Antropologické pohledy na společenský život české menšiny v zahraničí*, Praha 2011.
- TRAPL, Miloš, *Zmařený útěk monsignora J. Šrámka a F. Hály do exilu v březnu 1948*, in: Zpravodaj centra pro exilová studia, Olomouc 1995.
- TVRDÍKOVÁ, Michaela, *Přeměny československé emigrace v letech 1948–1989*, Brno 2007 (diplomová práce).
- VACULÍK, Jaroslav, *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha 2009.
- VACULÍK, Jaroslav, *Češi v cizině-emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002.
- VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*, Brno 2009.
- WITTLICHOVÁ, Lucie, *Vzkazy domů: příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848-1989)*, Praha 2012.